

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

અમદાવાદ ખાતે ગુજરાતની વડી અદાલતમાં

સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લીકેશન નં. ૮૧૧૬/૨૦૦૫

સાથે

સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લીકેશન નં. ૮૧૧૭/૨૦૦૫ અને ૮૧૧૮/૨૦૦૫

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી કે.એમ. મહેતા

=====

૧ શું સ્થાનિક અખબારોના પત્રકારોને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી આપવામાં આવે છે? હા

૨ પત્રકારને મોકલવામાં આવે કે નહીં? હા

૩ શું ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓ ચુકાદાની યોગ્ય નકલ જોવા માંગે છે? ના

૪ શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણ, ૧૯૫૦ ની વ્યાખ્યા અંગે અથવા તેના હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈપણ આદેશ અંગે કાનૂનનો કોઈ મહત્વપૂર્ણ પ્રશ્ન સંકળાયેલો છે? ના

૫ શું આને સિવિલ જજને પરિપત્રિત કરવાનો રહેશે? ના

=====

ફેડરેશન ઓફ ગુજરાત પેટ્રોલિયમ ડીલર્સ એસોસિયેશન તથા ૨ –

અરજદાર(ઓ)

વિરુદ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય તથા ૧૧ – સામાવાળા(ઓ)

ઉપસ્થિતિ :

અરજદારો ૧ – ૩ તરફે શ્રી હરિન પી રાવલ.

સામાવાળાઓ ૧,૨,૪ અને ૫ તરફે શ્રી એલ.આર. પૂજારી, એ.જી.પી. સાથે,
શ્રી એ.ડી. ઓઝા, જી.પી.

સામાવાળા :૬ ને નોટિસ ની સીધી બજવણી કરાઈ

સામાવાળા :૩ માટે શ્રી જીતેન્દ્ર મલકાણ

સામાવાળા (ઓ) : ૭ - ૧૦, ૧૨ માટે, શ્રી ચુડગર સાથે શ્રી કે.એસ.

નાણાવટી

સામાવાળા (ઓ) : ૧૧ માટે શ્રી જી.એન. શાહ

સામાવાળા (ઓ) : ૧૧ માટે સુશ્રી મિનૂ એ. શાહ

=====

કોરમ :માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી કે.એમ. મહેતા

તારીખ : ૨૦/૦૨/૨૦૦૬

સી.એ.વી. જજમેન્ટ

૧. ફેડરેશન ઓફ ગુજરાત પેટ્રોલિયમ ડીલર્સ એસોસિએશન, અરજદાર (અરજી
ક્રમાંક ૮૧૧૬/૨૦૦૫ માં) એ ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ
નીચે મુજબની પ્રાર્થનાઓ સાથે આ અરજી દાખલ કરી છે.

(૧) કે આ અદાલત ગુજરાત સરકારના આવક વિભાગ દ્વારા જારી કરાયેલ તારીખ ૧૦.૨.૨૦૦૩ના પરિપત્રને (આગળ “ઉક્ત પરિપત્ર” તરીકે ઉલ્લેખિત) રદ કરવા માટે યોગ્ય રિટ, આદેશ અથવા નિર્દેશ જારી કરે.

(૨) કે વર્તમાનમાં અસ્તિત્વમાં રહેલા રિટેલ આઉટલેટ્સ દ્વારા કરવામાં આવેલા અતિક્રમણ સંબંધિત ધોરણોને સ્પષ્ટ કરતી ગુજરાત રાજ્ય દ્વારા મહેસાણા કલેક્ટરને જારી કરાયેલ તા. ૧૭.૧૨.૨૦૦૪નું પત્ર આ અદાલત રદ કરે.

(૩) કે આ અદાલત પ્રતિવાદી સરકાર એટલે કે ગુજરાત રાજ્ય, પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧, તથા પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૭ – રિલાયન્સ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિમિટેડ; પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૮ – એસ્સાર ઓઇલ લિમિટેડ; પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૯ – ઇન્ડિયન ઓઇલ કોર્પોરેશન લિ.; પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧૦ – ભારત પેટ્રોલિયમ કોર્પોરેશન લિ.; પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧૧ – હિન્દુસ્તાન પેટ્રોલિયમ કો. લિ.; અને પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧૨ – આઇ.બી.પી. કંપની લિ. વિરુદ્ધ, પેટ્રોલ પંપોની સ્થાપના સંબંધે, ગુજરાત સરકારના આવક વિભાગના સચિવ દ્વારા તા. ૧૭.૭.૧૯૮૦ ના રોજ જારી કરાયેલ ગુજરાત સરકારના ટાઉન પ્લાનિંગ અને મૂલ્યાંકન વિભાગની માર્ગદર્શિકાઓમાં નિર્ધારિત ધોરણોનું કડક અમલીકરણ કરાવવા અંગે દિશા નિર્દેશ જારી કરે.

(જ) કે, આ અદાલત અનુસૂચી-બી ખાતે તા. ૨૫.૯.૨૦૦૩/૧૭.૧૦.૨૦૦૩ ના પત્રમાં નિર્ધારિત કરેલા ધોરણોના કડક અમલ માટે, અને વિશેષ કરીને અનુબંધક-૧ તથા ઉક્ત ધોરણોને સંબંધિત અન્ય સંલગ્નકોમાં દર્શાવ્યા મુજબ, રાષ્ટ્રીય રાજમાર્ગો ના રિટેલ આઉટલેટોના બાંધકામ અને સ્થાપનાના વિષયમાં, દિશાનિર્દેશ જારી કરે.

(પ) કે, પેટ્રોલ/ડીઝલ પંપોને સંબંધિત હોય તેટલા હદ સુધી, પ્રતિવાદી તેલ કંપનીઓને રાષ્ટ્રીય રાજમાર્ગ સત્તાધિકારીઓ અથવા ગુજરાત ટાઉન પ્લાનિંગ અને અર્બન ડેવલપમેન્ટ અધિનિયમ તથા તે હેઠળ ઘડાયેલા નિયમો અનુસાર સ્થાપિત અર્બન ડેવલપમેન્ટ સત્તાધિકારીઓ અને વિસ્તાર વિકાસ સત્તાધિકારીઓ પાસેથી પૂર્વ પરવાનગી મેળવ્યા વિના પેટ્રોલ/ડીઝલ પંપોની સ્થાપના માટેનું બાંધકામ શરૂ કરવાથી અટકાવતી દિશાનિર્દેશો જારી કરવા આ અદાલત કૃપા કરે.

(ડ) કે આ અદાલત પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧ – ગુજરાત રાજ્ય, પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૨ – ગુજરાત સરકારના માર્ગ અને મકાન વિભાગના સચિવ અને પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૩ – ભારત સંઘ, સચિવ, પેટ્રોલિયમ અને પ્રાકૃતિક વાયુ મંત્રાલય, નવી દિલ્હી મારફતે, ને કલેક્ટરો તથા રાષ્ટ્રીય રાજમાર્ગ

પ્રાધિકરણો સહિત અન્ય યોગ્ય સત્તાધિકારીઓને તાત્કાલિક આદેશો જારી કરવા દિશા આપતા આદેશો કરે અને સંબંધિત જિલ્લાઓમાં કલેક્ટર દ્વારા પેટ્રોલ/ડીઝલ પંપોના ચીલ્દર વેચાણ આઉટલેટો અને/અથવા પેટ્રોલ પંપ-કમ-સર્વિસ સ્ટેશનોના બાંધકામ અને સ્થાપન પર પ્રતિબંધ મૂકવા બાબતે રાજ્ય રાજમાર્ગ સત્તાધિકારીઓ.

(૭) કે આ અદાલત ગુજરાત રાજ્યની શહેરી વિકાસ સત્તા અને/અથવા ક્ષેત્ર વિકાસ સત્તાને એવો દિશાનિર્દેશ અથવા આદેશ જારી કરવા કૃપા કરે કે તેઓ પ્રતિવાદી ઓઈલ કંપનીઓને, તેમની જાતે અથવા તેમના ડીલરો મારફતે, કાયદા હેઠળ આવશ્યક પૂર્વ પરવાનગી તથા અગાઉ ઉલ્લેખિત કેન્દ્રીય સરકાર દ્વારા જારી કરાયેલા સરકારના ઠરાવો તેમજ રાજ્ય સરકાર દ્વારા જારી કરાયેલા પરિપત્રો મેળવ્યા વિના, રિટેલ આઉટલેટનું બાંધકામ અને સ્થાપન તાત્કાલિક બંધ કરાવવા નિર્દેશ આપે.

(૮) અરજીના લંબાણ દરમિયાન અરજદારે અરજિયક્ષિ સુધારો કર્યો છે અને પ્રાર્થના જડ(જજ) તથા જડ(જજજ) પણ ઉમેરેલી છે.

૨. ઉપરોક્ત અરજી રપ.જ.૨૦૦૫ના રોજ દાખલ કરવામાં આવી હતી. તે આ અદાલત સમક્ષ (કોરમ: એમ.આર. શાહ, જે) તા. પ.પ.૨૦૦૫ના રોજ મૂકવામાં

આવ્યું હતું, ત્યારે આ અદાલતે તા. ૧૩.૬.૨૦૦૫ પરતફેરપાત્ર નોટિસ બહાર પાડી હતી. તે દિવસે અદાલતે કોઈ વચગાળાની રાહત મંજૂર કરી નહોતી. ત્યારબાદ, આ બાબત સમયાંતરે સાંભળણી માટે આ અદાલત સમક્ષ મૂકવામાં આવતી રહી હતી.

૩. અરજીકર્તાની તરફથી શ્રી હરિન પી. રાવલ, વિદ્વાન વકીલ, હાજર થયા છે. તેમણે મુદ્દાની અત્યંત વિસ્તૃત રીતે અને નોંધપાત્ર કુશળતા સાથે દલીલ કરી છે. રાજ્ય સરકાર તરફથી શ્રી એ.ડી. ઓઝા, વિદ્વાન સરકારી વકીલ, સાથે શ્રી એલ.આર. પૂજારી, વિદ્વાન એ.જી.પી., હાજર થાય છે. શ્રી. જીતેન્દ્ર મલકાન, અતિરિક્ત સોલિસિટર જનરલ, પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૩ ભારત સંઘ તરફથી હાજર થાય છે. શ્રી. કે.એસ. નાણાવટી, માનનીય પરિષ્ઠ વકીલ, શ્રી ચુડગર, પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૭, ૧૦ અને ૧૨ તરફથી વિદ્વાન વકીલ તરીકે હાજર છે. શ્રી જી.એન. શાહ, સુશ્રી મિનુ શાહ સાથે, પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧૧ તરફથી વિદ્વાન વકીલ તરીકે હાજર છે અને અન્ય પ્રતિવાદીઓને નોટિસની તામિલ કરવામાં આવી છે. પક્ષકારોની સંમતિથી આ મામલાઓને અંતિમ નિકાલ માટે હાથ ધરવામાં આવ્યા છે. તેથી નિયમ. સંબંધિત પ્રતિવાદીઓ તરફથી વિદ્વાન વકીલો નિયમની તામિલનો ત્યાગ કરે છે.

૪. આ અરજીઓ ઉદ્ભવવા માટે કારણભૂત થયેલ તથ્યો નીચે મુજબ છે:

૪.૧ અરજદાર ગુજરાત રાજ્યની પેટ્રોલ/ડીઝલ ડીલર્સ એસોસિએશનનો ફેડરેશન છે. પેટ્રોલ/ડીઝલના વ્યવસાય સાથે સંકળાયેલા ડીલરો અરજદાર ફેડરેશનના સભ્યો છે. અરજદાર ક્રમાંક ૧ અને ૨, અરજદાર ક્રમાંક ૧ના માનદ સચિવ અને માનદ સંયુક્ત સચિવ છે. અરજીની લંબિત અવસ્થામાં, અરજદારે સુધારાના ડ્રાફ્ટ માટે પણ અરજી કરી હતી અને તે મંજૂર કરવામાં આવી હતી અને તે અનુસાર અરજીમાં સુધારો કરવામાં આવ્યો છે.

૪.૨ શ્રી હરિન પી. રાવલ, અરજદાર તરફથી હાજર વિદ્વાન વકીલે નીચે મુજબની રજૂઆતો કરી છે:

૪.૩ અરજદારનો આ મામલો છે કે ગુજરાત સરકારના આયોજન અને મૂલ્યાંકન વિભાગે જરૂરી માર્ગદર્શિકાઓ જાહેર કરી છે. ઉક્ત માર્ગદર્શિકાઓ ગુજરાત સરકારના આવક વિભાગ દ્વારા તા. ૧૭.૭.૧૯૮૦ના ઠરાવ મારફતે મોટર ઇંધણ ભરતણ કેન્દ્રના નિર્માણ પહેલાં મેળવવાની પરવાનગી અંગે જાહેર કરવામાં આવી છે. રાજ્ય સરકારે મોટર ઇંધણ ભરતણ-સહ-સેવા કેન્દ્ર માટે સંબંધિત નિયમો પણ બહાર પાડ્યા હતા. ઇન્ડિયન રોડ્સ કોંગ્રેસે માર્ગકાંઠે મોટર ઇંધણ ભરતણ અને મોટર ઇંધણ ભરતણ-સહ-સેવા કેન્દ્રના સ્થાન અને રચના અંગેની પોતાની ભલામણ કરેલી પદ્ધતિમાં એવા ધોરણો નિર્ધારિત કર્યા છે, જે

કેન્દ્ર સરકાર તેમજ રાજ્ય સરકાર દ્વારા સ્વીકારવામાં આવ્યા છે. તે ૧૯૮૩માં પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યું હતું.

૪.૪ અરજદારે રાજ્ય સરકારના મહેસૂલ વિભાગ દ્વારા તા. ૧૭.૭.૧૯૮૦ના શાસકીય ઠરાવમાં (પાનું ૧૦૪) પ્રકાશિત કરવામાં આવેલી માર્ગદર્શિકાઓનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો હતો, જેમાં શહેરી વિકાસના નિયમોની જાળવણી સુનિશ્ચિત કરવા અને તેના ભંગને અટકાવવા માટેના નિયમો અને શરતો સમાવિષ્ટ છે. ઉક્ત નિયમાવલીઓમાં, જમીન રાષ્ટ્રીય રાજમાર્ગો, સરહદી રાજમાર્ગો, રાજ્ય રાજમાર્ગો અને મુખ્ય જિલ્લા માર્ગો તેમજ અન્ય માર્ગ અને ગ્રામ્ય માર્ગોપર આવેલી હોવાના સ્થળાનુસાર વિવિધ પ્રકારની જમીનમાં બાંધકામ શરૂ કરતાં પહેલાં માર્ગના કેન્દ્રથી જાળવવાની લઘુત્તમ દૂરી પણ નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે.

૪.૫ અરજદારે ભારત સરકાર, માર્ગ, પરિવહન અને મહામાર્ગ મંત્રાલયનો તા. ૨૫.૯.૨૦૦૩/૧૭.૧૦.૨૦૦૩ નો પત્ર (પાનું ૭૭-૮૦) પણ રજૂ કર્યો છે, જે મુખ્ય ઇજનેર દ્વારા મહાનિદેશક (માર્ગ વિકાસ) અને વિશેષ સચિવ તરફથી રાષ્ટ્રીય મહામાર્ગો તથા કેન્દ્ર પ્રાયોજિત યોજનાઓ સંબંધિત કાર્ય સંભાળતા તમામ રાજ્ય સરકારો/કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોના તમામ મુખ્ય સચિવો/સચિવો (પી.ડબલ્યુ.ડી. માર્ગો) ને સંબોધીને લખવામાં આવ્યો હતો,

જેના દ્વારા સરકારે ઇન્ડિયન રોડ્સ કોંગ્રેસ (સંક્ષેપમાં “આઈ.આર.સી.”) દ્વારા પ્રસિદ્ધ કરાયેલા ધોરણોને સ્વીકાર્યા છે. અરજદારે ઉક્ત પત્રના અનુચ્છેદ ૧ થી ૭ ઉપર આધાર રાખ્યો છે.

૪.૬ તા. ૨૫.૯.૨૦૦૩/૧૭.૧૦.૨૦૦૩ના પત્ર પર આધાર રાખ્યા પછી અરજદારે જણાવ્યું છે કે, રાજ્ય સરકારોના તમામ મુખ્ય સચિવોને તેમજ કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોને અને તેમાં નામોદ્દિષ્ટ અન્ય સત્તાધિકારીઓને સંબોધિત ઉક્ત પત્રનું માત્ર સાદું અવલોકન કરતાં જ સ્પષ્ટ થાય છે કે ઇન્ડિયન રોડ્સ કોંગ્રેસ દ્વારા નિર્ધારિત ધોરણોનું કડક અમલીકરણ અને સંઘ મંત્રાલય દ્વારા કડકપણે પાલન કરવા માટે સ્વીકાર કરવામાં આવ્યો છે. તારીખ ૨૫-૯-૨૦૦૩/૧૭-૧૦-૨૦૦૩ના ઉક્ત પત્રમાં દર્શાવેલ ધોરણો અગાઉના ધોરણોમાં સુધારા સ્વરૂપે છે. ઉક્ત પત્રમાં દર્શાવેલ ધોરણો સ્પષ્ટ દર્શાવે છે કે અનશહેરી ગ્રામ્ય વિસ્તારોના માર્ગખંડોમાં, તેમજ શહેરી માર્ગખંડોમાં પણ, જ્યાં સુધી પેરા ૬.૧.૧ (૧, ૨ અને ૩) મુજબ નિર્ધારિત ઓછામાં ઓછું અંતર અનુક્રમે ૧૦૦૦ મીટર, ૩૦૦ મીટર અને ૧૦૦ મીટર જાળવવામાં ન આવે ત્યાં સુધી પેટ્રોલ/ડીઝલ રિટેલ આઉટલેટ્સ સ્થાપિત કરી શકાય નહીં). તે જ રીતે, શહેરી માર્ગખંડો માટે બે ઇંધણ સ્ટેશનો અંગે ૩૦૦ મીટર અને ૧૦૦ મીટરનું પ્રતિબંધિત અંતર જાળવવાનું છે) જેમ કે પેરા ૬.૧.૨.૧(એ)માં ૨૦,૦૦૦થી વધુ અને એક લાખથી ઓછી વસ્તી ધરાવતા શહેરી વિસ્તારમાં તથા પેરા

૬.૧.૨. (બી)માં એક લાખ અને તેથી વધુ વસ્તી ધરાવતા શહેરી વિસ્તારો માટે કોઈપણ વર્ગના માર્ગ સાથેના ચોરાહાથી ૧૦૦ મીટર (કેરેજવેની પહોળાઈની પરવા કર્યા વિના) નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું છે. તે જ રીતે, ઉક્ત ધોરણોમાં પેરા ૬.૨ હેઠળ રાષ્ટ્રીય મહામાર્ગની સાથે આવેલા બે ઇંધણ સ્ટેશનો વચ્ચેનું લઘુત્તમ અંતર અનશહેરી (ગ્રામ્ય) વિસ્તારોમાં સમતળ અને તરંગાચિત ભૂપ્રદેશમાં અવિભાજિત કેરેજવેના કિસ્સામાં ૩૦૦ મીટર અને ૧૦૦૦ મીટરનું અવિભાજિત ક્ષિમાર્ગીય માર્ગપટ્ટી (આ સ્થળે અને આ અંતરે મધ્યવિભાગમાં કોઈ ખાલી જગ્યા વિના) સમતળ અને ઊંચા-નીચા ભૂપ્રદેશના કિસ્સામાં બિન-શહેરી (ગ્રામીણ) વિસ્તારોમાં.

૪.૭ વિદ્વાન વકીલે આગળ રજૂ કર્યું કે, તે જ રીતે ઇંધણ સ્ટેશન માટેના પ્લોટનું ન્યૂનતમ કદ પણ ઉક્ત પત્રના પરા ૬.૪ માં ઉલ્લેખિત છે. ઉક્ત પત્રનો પરા ૭ એવો પ્રાવધાન કરે છે કે ઉક્ત પરિપત્ર જારી થયેલી તારીખથી તમામ નવા ઇંધણ સ્ટેશનો પર આ ધોરણો લાગુ પડશે. એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે ઉક્ત દસ્તાવેજોમાં એ પ્રાવધાન છે કે મેદાની, ઊંચા-નીચા અને ડુંગરાળ પ્રદેશોમાં આવેલી તથા શહેરી વિસ્તારોમાંથી પસાર થતી રાષ્ટ્રીય મહામાર્ગોની અવિભાજિત વાહનમાર્ગ અને વિભાજિત વાહનમાર્ગ ધરાવતી પટ્ટીઓમાં, આરામ ક્ષેત્રોની અન્ય ઉપયોગી સુવિધાઓ સાથે અથવા વિના, તમામ ઇંધણ સ્ટેશનો પર આ ધોરણો લાગુ પડે છે. તેમાં ઇંધણ સ્ટેશન માટેના પ્લોટના ન્યૂનતમ કદનો પણ

પ્રાવધાન કરવામાં આવ્યો છે. તેમાં રાષ્ટ્રીય મહામાર્ગો પર નવા ઇંધણ સ્ટેશનની સ્થાપના માટે મંજૂરી મેળવવા રજૂ કરવાના દસ્તાવેજોની યાદીનો પણ પ્રાવધાન કરવામાં આવ્યો છે.

૪.૮ ઉપરોક્ત દસ્તાવેજોના આધારે, અરજદારના વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે ઇન્ડિયન રોડ્સ કોંગ્રેસ દ્વારા નિર્ધારિત ધોરણો ગુજરાત રાજ્યએ સ્વીકારેલા છે. એ પણ રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું કે આ ધોરણો કડકાઈપૂર્વક અને સંપૂર્ણ પ્રમાણિકતાથી અમલમાં અનુસરવાના હોય છે. રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું કે સંબંધિત કલેક્ટર અને જિલ્લા વિકાસ અધિકારી પાસેથી, સંબંધિત કાર્યપાલક ઇજનેર સાથે પરામર્શ કરીને, અગાઉથી યોગ્ય પરવાનગી પ્રાપ્ત કર્યા વિના પેટ્રોલ પંપોની નવી સ્થાપના, પ્રારંભ અને બાંધકામને મંજૂરી આપી શકાય નહીં. તેમાં આ પણ નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું છે કે પરવાનગી લેવાની આવશ્યકતાનું ઉદ્બંધન થાય તો સંબંધિત અધિકારી વિરુદ્ધ કડક કાર્યવાહી કરવામાં આવશે. આ પણ જણાવવામાં આવ્યું છે કે પરિચ્છેદ ૯ માં નિર્ધારિત છે કે પરિચ્છેદ ૯ માં સમાવવામાં આવેલી જોગવાઈઓ અથવા ઉક્ત સરકારી ઠરાવની કોઈપણ જોગવાઈથી અપવાદરૂપ કોઈપણ પરવાનગી માત્ર સરકાર દ્વારા જ આપી શકાય અને તે પણ આવક વિભાગ તેમજ માર્ગ અને મકાન વિભાગની પૂર્વ સંમતિથી જ. આવા અપવાદરૂપ કેસોમાં પરવાનગી મેળવવા માટે નિર્ધારિત પ્રક્રિયા મુજબ, આવી દરખાસ્તો કલેક્ટર અને/અથવા જિલ્લા વિકાસ અધિકારી પાસેથી ઉક્ત

ઠરાવમાં જે વિગતો દર્શાવવામાં આવી છે તેવીસરકારને મોકલવામાં આવવી જરૂરી છે, સાથે વધુમાં એમ પણ જણાવવામાં આવ્યું છે કે જે હેતુ માટે શહેરી વિકાસના નિયમો બનાવવામાં આવ્યા છે, તેનું કડક રીતે અમલીકરણ થાય છે અને જિલ્લા કલેક્ટરો, જિલ્લા સરકાર અધિકારી તથા અન્ય અધિકારીઓ દ્વારા અતિ કડક અમલીકરણ સુનિશ્ચિત કરવા માટે દિશાનિર્દેશો આપવામાં આવે છે.

૪.૯ એ રજૂ કરવામાં આવે છે કે તે જ રીતે, ગુજરાત ટાઉન પ્લાનિંગ એન્ડ અર્બન ડેવલપમેન્ટ એક્ટ, ૧૯૭૬ ની કલમ ૧૭(૧) (૨) (એ) હેઠળ પ્રદાન કરવામાં આવેલ સત્તાઓનો ઉપયોગ કરતાં, કલમ ૧૩ હેઠળ વિકાસ યોજનાનો ખરડો પ્રકાશિત કર્યા પછી, કલમ ૧૪ હેઠળ વાંધાઓ અને સૂચનો આમંત્રિત કરવાનું આવશ્યક છે. ગુજરાત ટાઉન પ્લાનિંગ એન્ડ અર્બન ડેવલપમેન્ટ એક્ટ, ૧૯૭૬ ની કલમ ૧૬ હેઠળ મંજૂરી માટે રાજ્ય સરકારને તે રજૂ કર્યા પછી, અને રાજ્ય સરકારે કલમ ૧૭(૧) (એ) થી (૨)(એ) હેઠળની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને તેને મંજૂરી આપ્યા પછી, અમદાવાદ અર્બન ડેવલપમેન્ટ ઓથોરિટીએ જનરલ ડેવલપમેન્ટ કંટ્રોલ રેગ્યુલેશન્સ ઘડ્યાં છે, જે સરકારની તા. ૧૮.૫.૨૦૦૨ ની અધિસૂચનામાં પ્રકાશિત થયેલ છે. ઉક્ત સૂચનામાં ૮.૧૦.૨૦૦૨ તારીખની શુદ્ધિપત્રક સૂચના દ્વારા સુધારો કરવામાં આવ્યો છે.

૪.૧૦ ઉપરોક્ત ના આધારે, અરજદારે નીચે મુજબની રજૂઆતો કરી છે કે આ સામાન્ય વિકાસ નિયંત્રણ વિનિયમોનો રાજ્ય સરકાર દ્વારા મસૂદા વિકાસ યોજના મંજૂર કરતી વખતે સાથે જ મંજૂરી અપાઈ છે અને તેથી તે કાનૂની જોગવાઈઓ છે. એ પણ રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે ફ્કરો ૨૦ માં પેટ્રોલ ભરતર-સહ-સેવા મથક માટેની જોગવાઈઓ સમાવવામાં આવી છે.

૪.૧૧ વિદ્વાન વકીલે જણાવ્યું કે આ દસ્તાવેજોના માત્ર અવલોકનથી જ સ્પષ્ટ થાય છે કે ઈંધણ સ્ટેશનોની બધી નવી સ્થાપના, કાર્યાન્વયન અને બાંધકામો ભારતીય રોડ કોંગ્રેસ દ્વારા નિર્ધારિત ધોરણો, ગુજરાત રાજ્યના ટાઉન પ્લાનિંગ એન્ડ વેલ્યુએશન વિભાગ દ્વારા પ્રકાશિત શહેરી વિકાસ નિયમો તેમજ અમદાવાદ અર્બન ડેવલપમેન્ટ ઓથોરિટી જેવી શહેરી વિકાસ સત્તા પ્રાધિકરણની હદમાં આવેલ વિસ્તાર અંગે જનરલ ડેવલપમેન્ટ કન્ટ્રોલ રેગ્યુલેશન્સ અનુસાર હોવા આવશ્યક છે. ઉપરોક્ત રજૂઆતો અરજદારના પ્રથમ પાસા સંબંધે છે, જેમાં ફેડરેશન દ્વારા માગવામાં આવેલી રાહત એ છે કે અંતર જાળવવા, સ્થાનો નક્કી કરવા અને નવા પેટ્રોલ/ડીઝલ રિટેલ આઉટલેટો ભાડે આપવાના મુદ્દે વિવિધ ધોરણો, માર્ગદર્શિકાઓ અને નિયમોનો અમલ કરાવવામાં આવે, તથા પરિપત્રમાં નિર્ધારિત મુજબ નેશનલ હાઇવેઝ ઓથોરિટીઝ તેમજ અન્ય સત્તાધિકારીઓની પરવાનગી મેળવવાની આવશ્યકતા અમલમાં મૂકવામાં આવે.

અરજદારની દલીલનો બીજો પાસો:

૪.૧૨ એવું રજૂ કરવામાં આવે છે કે અરજાનો બીજો પાસો રાજ્ય સરકાર દ્વારા મહેસૂલ વિભાગે જારી કરેલ તા. ૧૦.૨.૨૦૦૩ ના ઠરાવ/પરિપત્રમાં સમાવાયેલ મનસ્વી, ગેરકાયદેસર અને કાયદાવિરુદ્ધ અભિગમને પડકારવાનો છે. તે બોમ્બે જમીન મહેસૂલ સંહિતાની કલમ ૪૮ તેમજ કલમ ૬૫(એ) અને કલમ ૬૫(બી) ની જોગવાઈઓનું ખોટું અર્થઘટન કરીને જારી કરવામાં આવ્યો છે. રાજ્ય સરકારે મહેસૂલ વિભાગ મારફતે તા. ૧૦/૨/૨૦૦૩ નો પરિપત્ર જારી કર્યો છે કે જેમાં બોમ્બે ભૂમિ મહેસૂલ સંહિતા ની વિવિધ જોગવાઈઓનું ખોટું અર્થઘટન કરીને. આને ધ્યાનમાં રાખીને, સદ્ભાવી ઔદ્યોગિક હેતુની વ્યાપ્તિ અને પરિધિમાં તે આવે છે તે આધાર પર તમામ નવા છૂટક પેટ્રોલ/ડીઝલ આઉટલેટ્સ પર કલ્પિત બિન-કૃષિ પરવાનગી લાગુ પડે એવી માંગ કરવામાં આવે છે. પેટ્રોલ પેટ્રોકેમિકલ ઉદ્યોગ છે અને પેટ્રોનું સંગ્રહ એટલે પેટ્રોલ રસાયણોનું સંગ્રહ થાય છે, એવી ભ્રામક અર્થઘટન કરીને આ કરવાની કોશિશ કરવામાં આવે છે. આ પરિપત્ર ખોટા તથ્યાત્મક આધારની જોગવાઈ કરે છે, કારણ કે પેટ્રોલ પેટ્રોકેમિકલ નથી.

૪.૧૩ વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું છે કે ઉપરોક્ત ઠરાવમાં રાજ્ય સરકારે “પેટ્રોકેમિકલ” તેમજ “પેટ્રોલિયમ” શબ્દો પર આધાર રાખ્યો છે, જેમની

વ્યાખ્યા હોલીઝ કન્ડેન્સડ કેમિકલ ડિક્શનરી ૨૦૦૩, ૧૩મી આવૃત્તિ, પાનું ૮૫૫માં તેમજ લો ડિક્શનરી એન્ડ કન્સાઇઝ એનસાયક્લોપીડિયા, ૩૨૦ પુનરીક્ષણ, ૮મી આવૃત્તિ, ખંડ ૩, પાનું ૨૫૭૮માં તેમજ હેલ્સબરીઝ લો ઑફ ઇંગ્લેન્ડ, ૪મી આવૃત્તિ, ખંડ ૩૫માં, ખાસ કરીને પાનું ૬૬૨ પરના પરિચ્છેદ ૧૨૦૨માં કરવામાં આવી છે. વિદ્વાન વકીલે આ સંદર્ભે પેટ્રોલિયમ અધિનિયમ, ૧૯૩૪ તથા ઇન્ડિયન એક્સ્પ્લોઝિવ્સ અધિનિયમ, ૧૮૮૪ પર પણ આધાર રાખ્યો છે.

૪.૧૪ “પેટ્રોકેમિકલ” અને “પેટ્રોલિયમ” ની વ્યાખ્યા પર આધાર રાખ્યા બાદ, વિદ્વાન વકીલે નીચે મુજબની રજૂઆતો કરી છે:

૪.૧૫ ઉપરોક્ત ને ધ્યાનમાં લેતા, એ સ્પષ્ટ થાય છે કે પેટ્રોલ અંતિમ ઉત્પાદન છે અને તેને પેટ્રોકેમિકલ ગણાવી શકાય નહીં. તેથી, પેટ્રોલનો સંગ્રહ એ પેટ્રોકેમિકલનો સંગ્રહ સમાન થાય છે એવી તથ્યની ખોટી વ્યાખ્યા કરીને અને તેને સદ્ભાવનાપૂર્ણ ઔદ્યોગિક ઉપયોગ માનીને અનુમાનિત બિન-ખેતી પરવાનગીનો લાભ ગુજરાત સરકાર દ્વારા વિસ્તૃત કરવામાં આવ્યો છે. એવો આક્ષેપ કરવામાં આવે છે કે ઉક્ત પરિપત્ર ખાનગી તેલ કંપનીઓ, અર્થાત્, એસ્સાર ઓઇલ કંપનીના હિતાર્થે બહાર પાડવામાં આવ્યો છે. કારણ કે, સરકારી તેલ કંપનીઓની તરફેણી સોગંદનામામાં તેમજ અદાલતમાં કરવામાં આવેલી

રજૂઆતમાં સ્પષ્ટ નિવેદન કરવામાં આવ્યું છે કે તેઓ પ્રથમ બિનખેતી પરવાનગી માટે અરજી કરી રહ્યા છે અને મેળવી રહ્યા છે. તેથી, સ્પષ્ટ થાય છે કે સરકારની કાર્યવાહી આ બે ખાનગી ઉદ્યોગસાહસિકોને લાભ પહોંચાડવાની છે.

૪.૧૬ પોતાની રજૂઆતોના સમર્થનમાં, વિદ્વાન વકીલે બોમ્બે ટેનન્સી એન્ડ એગ્રિકલ્ચરલ લેન્ડ્સ અધિનિયમ તથા બોમ્બે લેન્ડ રેવન્યુ કોડની કેટલીક જોગવાઈઓ પર આધાર રાખ્યો છે. તે જ રીતે, બોમ્બે ખેતી ભાડૂત કાયદો અને કૃષિ જમીનો અધિનિયમની કલમ ૬ માં રહેલી મર્યાદા, જે બિનખેડૂતને હસ્તાંતરણ કરવા ઉપર પ્રતિબંધ મૂકે છે, જેમાં નાગરિક અદાલતની ડિક્રી પ્રાપ્ત કરવા માટેની ડિક્રીના અમલીકરણમાં વેચાણ અથવા જમીન મહેસૂલની બાકી વસૂલાત માટેનું વેચાણ પણ સમાવેશ થાય છે. બોમ્બે ખેતી ભાડૂત કાયદો અને કૃષિ જમીનો અધિનિયમ, ૧૯૪૮ ની કલમ ૪૩, જે ગુજરાત રાજ્યમાં લાગુ પડે છે, તે ઉક્ત અધિનિયમ હેઠળ ખરીદવામાં આવેલી અથવા વેચવામાં આવેલી જમીનના પુનઃહસ્તાંતરણ ઉપર મર્યાદા અંગે જોગવાઈ કરે છે. જમીનની કબજેદારી બે પ્રકારની હોય છે, અર્થાત્, જૂની કબજેદારી, જે મુક્તપણે હસ્તાંતરણયોગ્ય હોય છે, તથા નવી અને અવિભાજ્ય કબજેદારી, જે મર્યાદિત કબજેદારી છે. મોટાભાગની જમીનો નવી અને અવિભાજ્ય કબજેદારીવાળી હોય છે; તેથી એવી જમીનો કાયદાની જોગવાઈઓ હેઠળ નિર્ધારિત રીત મુજબ સિવાય વેચી, હસ્તાંતરિત કરી અથવા અન્ય રીતે વ્યવહારિત કરી શકાતી નથી અને તે

પણ નવી અને અવિભાજ્ય કબજેદારીને જૂની કબજેદારીમાં રૂપાંતરિત કરવાની પૂર્વ પરવાનગી મેળવ્યા બાદ જ; આવી પરવાનગી માત્ર પૂર્વ મંજૂરી મળ્યા પછી તથા કબજેદારીમાં ફેરફાર માટે રૂપાંતર શુલ્કની ચુકવણી કર્યા પછી જ આપી શકાય. ગુજરાત સરકારે તા. ૧૦.૨.૨૦૦૩ ના પરિપત્ર દ્વારા, બોમ્બે ટેનન્સી અધિનિયમમાં રહેલી જોગવાઈઓ ને સ્પષ્ટપણે અવગણવામાં આવ્યો છે. આ નિયંત્રણ તા. ૧૦.૨.૨૦૦૩ ના ઉક્ત પરિપત્રના બળે હક્કનામા પર મૂકવામાં આવ્યું છે અને તેથી તે પરિપત્ર કાયદાકીય જોગવાઈઓના વિરુદ્ધ છે, કારણ કે તે બોમ્બે ટેનન્સી એન્ડ એગ્રિકલ્ચરલ લેન્ડ એક્ટની કલમ ૪૩, ૪૮ અને ૬૩ માં સમાવિષ્ટ કાયદાકીય જોગવાઈઓમાં હસ્તક્ષેપ કરે છે અને તેને રદબાતલ બનાવે છે.

૪.૧૭ વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે બોમ્બે જમીન મહેસૂલ સંહિતાની કલમ ૪૮માં કૃષિ જમીનનો અન્ય કોઈ અકૃષિ હેતુ માટે ઉપયોગ કરવા પર પ્રતિબંધનો ઉપબંધ કરવામાં આવ્યો છે અને સંહિતાની કલમ ૬૧ હેઠળ મંજૂર ઉપયોગના ભંગમાં જમીન પર કોઈપણ વ્યક્તિ દ્વારા અનધિકૃત કબજો તથા ઉપયોગ કરવા ઉપર પ્રતિબંધ મૂકવામાં આવ્યો છે.

૪.૧૮ કે બોમ્બે જમીન મહેસૂલ સંહિતા ની કલમ ૬૫ (અહીંથી આગળ “સંહિતા” તરીકે ઉલ્લેખિત) તે ઉપયોગો નક્કી કરે છે, જેમાં કૃષિ હેતુસર

જમીનના કબજેદાર પોતાની જમીનનો ઉપયોગ કરી શકે. સંહિતાની કલમ ૬૫(૧) હેઠળ પ્રક્રિયા નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે, જો કબજેદાર પોતાની જમીનનો ઉપયોગ કોઈપણ અન્ય હેતુ માટે કરવા ઇચ્છે તો, જે કલેક્ટર સમક્ષ તેની પરવાનગી મેળવવા માટે અરજી કરવાની અને તેવી પરવાનગી આપતા પહેલાં કલેક્ટર દ્વારા તપાસ હાથ ધરવાની કલ્પના કરે છે. આવી અરજી માત્ર કબજેદાર દ્વારા જ કરી શકાય અને હસ્તાંતરી દ્વારા નહિ. કૃષિ ઉપયોગમાંથી બિન-કૃષિ ઉપયોગમાં ફેરફાર માટે પરવાનગી આપવાનો અર્થ અવશ્ય જ પ્રીમિયમની ચુકવણીની કલ્પના કરે છે, જેને લોકપ્રિય રીતે આ નામે ઓળખવામાં આવે છે.

૪.૧૯ સંહિતાની કલમ ૬૫(એ) તેવા કિસ્સામાં લાગુ પડે છે જ્યાં જમીન પહેલેથી જ એક પ્રકારના બિન-કૃષિ હેતુ માટે ધારિત હોય અને જ્યાં કબજેદાર પોતાની જમીનને અન્ય બિન-કૃષિ હેતુ માટે ધારિત કરવા ઇચ્છે. આવા કિસ્સામાં પણ પૂર્વ પરવાનગી મેળવવા માટે અરજી કરવી અને તે મંજૂર થવી આવશ્યક છે. તેથી, તા. ૧૦/૨/૨૦૦૩ના પરિપત્ર દ્વારા આપવામાં આવેલ અન્ય લાભ આપવાનો લાભ મંજૂર કરવા માટે સંહિતાની કલમ ૬૫એ હેઠળ કોઈ રાહતો આપી શકાય નહીં. સંહિતાની કલમ ૬૫ની સાચા ઔદ્યોગિક હેતુ માટે કેટલીક જમીનોના પ્રક્રિયાત્મક ઉપયોગ અંગે જોગવાઈ કરે છે. તે માત્ર નીચેની શરતોની પૂર્તિ થવા પર, કલમ ૬૫માં અથવા કલમ ૬૫એ મુજબ કલમ

કપ(બી) ની જોગવાઈઓ લાગુ પડશે, એટલે કે, (૧) ખેતીના હેતુ માટે અથવા ઔદ્યોગિક હેતુ સિવાયના બિન-ખેતી હેતુ માટે ઉપયોગમાં લેવાતી અથવા ધારિત જમીન, (૧) ગુજરાત નગર આયોજન અને શહેરી વિકાસ અધિનિયમ, ૧૯૭૬ (જેને આ પછી “ટાઉન પ્લાનિંગ અધિનિયમ” તરીકે ઓળખવામાં આવશે) હેઠળ મંજૂર કરાયેલ પ્રારૂપ અથવા અંતિમ વિકાસ યોજનામાં અથવા પ્રારૂપ અથવા અંતિમ ટાઉન પ્લાનિંગ યોજનામાં ઔદ્યોગિક હેતુ માટે ઉપયોગ માટે નિર્ધારિત કરવામાં આવી હોય; અથવા (૨) જ્યાં આવી જમીન અવસ્થિત હોય તેવા કેસમાં, જ્યાં આવી કોઈ યોજના અથવા સ્કીમ અમલમાં ન હોય, ત્યાં રાજ્ય સરકાર દ્વારા રાજપત્રમાં જાહેરનામા દ્વારા એવા ઔદ્યોગિક હેતુ માટે ઉપયોગ માટે નિર્ધારિત કરવામાં આવી હોય.

૪.૨૦ સંહિતાની કલમ કપ(બી)(૧) પર આધાર રાખ્યા પછી, વિદ્વાન વકીલે નીચે મુજબની રજૂઆતો કરી છે:

૪.૨૧ એ સ્પષ્ટ છે કે ઉપરોક્ત ઉદ્દેશિત ધારાસભ્ય જોગવાઈઓના પાલન થયેલ હોય ત્યારે જ, જ્યાં કૃષિ હેતુ માટે અથવા અકૃષિ હેતુ માટે ધારિત કોઈ જમીનને ઔદ્યોગિક હેતુ માટે કોઈપણ પ્રારૂપ, અંતિમ વિકાસ યોજના અથવા તમામ અંતિમ નગર આયોજન યોજના, અથવા જ્યાં આવી કોઈ યોજના અમલમાં ન હોય, ત્યાં જો સત્તાવાર ગેઝેટમાં જાહેરનામા દ્વારા માત્ર ઔદ્યોગિક

હેતુ માટે ઉપયોગ નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવે છે, આમ નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું હોય, તો ભાડેદારી અધિનિયમની કલમ ૬૫ની લાગુ પડશે.

૪.૨૨ સંહિતાની કલમ ૬૫(બી) ની લાગુપાત્રતા માટે પૂર્ણ થવાની આવશ્યક બીજી એક કાયદેસરની શરત એ છે કે સંહિતાની કલમ ૬૫ડી માં નિર્ધારિત શરતોનું પાલન થયેલું હોવું જોઈએ. તેથી, આ સ્પષ્ટ છે કે તા. ૧૦/૨/૨૦૦૩ નું પરિપત્ર કાયદેસરની જોગવાઈઓના વિરુદ્ધ જઈને, અનુમાનિત એન.એ. નો લાભ પ્રદાન કરીને, કાયદેસરની જોગવાઈઓને અવગણવાનો દાવો કરે છે. કારણ કે તે સામાન્ય રીતે લાગુ પડે તે રીતે બનાવવામાં આવ્યું છે, જ્યારે કોઈ ડ્રાફ્ટ અથવા અંતિમ વિકાસ યોજનાના ડ્રાફ્ટમાં અથવા અંતિમ ટાઉન પ્લાનિંગ યોજનાના ડ્રાફ્ટમાં એવી જમીન ઔદ્યોગિક હેતુ માટે તેમ નિર્ધારિત કરવામાં આવી નથી, અથવા કલમ ૬૫(બી) (એ)(૨) હેઠળ જોગવાઈ મુજબ સત્તાવાર ગેઝેટમાં તેવી જાહેરનામું આપવામાં આવ્યું નથી.

૪.૨૩ તે ઉપરાંત, પેટ્રોલિયમ અથવા પેટ્રોલિયમ ઉત્પાદનોના સંગ્રહને પેટ્રોકેમિકલ ઉત્પાદનોના સંગ્રહ તરીકે વર્ગીકૃત કરી શકાય નહીં. તેથી, તે પણ ગેરકાયદેસર મનસ્વી અને અમાન્ય તથા ગેરકાયદેસર રીતે છે, અનુમાનિત એન.એ.નો લાભ આપવામાં આવે છે અથવા આપવાનો થાય છે.

૪.૨૪ વિદ્ધાન વકીલે રજૂ કર્યું છે કે તા. ૧૦/૨/૨૦૦૩ ના પરિપત્રને પડકાર માન્ય ઠેરવવાનો જરૂરી છે અને ઉક્ત પરિપત્ર કાયદાકીય જોગવાઈઓનું ઉદ્ધંધન કરનાર તેમજ કાયદાના વિરુદ્ધ હોવાથી તે ગેરકાયદેસર, અમાન્ય, મનસ્વી અને ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪ નું ઉદ્ધંધન કરનાર હોવાથી તેને રદ કરવો યોગ્ય છે.

અરજદારની દલીલનો ત્રીજો પાસો:

૪.૨૫ અરજદાર તરફથી પ્રતિનિધિત્વ કરતા વિદ્ધાન વકીલે કરેલી દલીલ એવી છે કે અરજીનો ત્રીજો પાસો ભારત સરકારના પેટ્રોલિયમ અને પ્રાકૃતિક ગેસ મંત્રાલયના ઠરાવમાં નિર્ધારિત નીતિમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે, જે ભારતના રાજપત્રના ભાગ ૧ – કલમ ૧ માં તા. ૮.૩.૨૦૦૨ના રોજ પ્રકાશિત થયો હતો અને ૮.૩.૨૦૦૨ના રોજ પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યો હતો, જે અરજીના પાનું ૧૧૭ પર છે. ઉક્ત ઠરાવમાં દર્શાવવામાં આવ્યું છે કે ભારત સરકારે નિયંત્રિત કિંમત પ્રણાલી (એ.પી.એમ.)ને તબક્કાવાર રીતે વિઘટિત કરવાનો નિર્ણય કરતા , “ઇન્ડિયા હાઇડ્રોકાર્બન વિઝન ૨૦૨૫” વિકસાવવા માટે એક વિશિષ્ટ માળખું તૈયાર કરવા માટે મંત્રીઓનો એક સમૂહ રચવામાં આવ્યો હતો. સમૂહે તેનો અહેવાલ ૨૩.૩.૨૦૦૦ના રોજ રજૂ કર્યો હતો, જેમાં અન્ય બાબતો

ઉપરાંત એવી ભલામણ કરવામાં આવી હતી કે નવા પ્રવેશકારોને વર્તમાન માર્કેટિંગ કંપનીઓના છૂટક વેચાણ જાળાઓ અથવા હાલના માર્કેટિંગ કંપનીઓના જાળાઓમાં અતિક્રમણ કર્યા વિના પોતાની વિતરણ જાળાઓ સ્થાપી શકે તે માટેની પદ્ધતિઓ સ્થાપિત કરવામાં આવે.

૪.૨૬ આથી, સ્પષ્ટ થાય છે કે અમલવારીની એવી નીતિ, જેમાં અરજદાર તથા તમામ નાગરિકોની કાયદેસર અપેક્ષા રહેલી છે, તે હાલની બજારવ્યવસ્થા ધરાવતા વિતરણના છૂટક જાળ ઉપર અતિક્રમણ કર્યા વિના, પોતાના વિતરણ જાળની સ્થાપનાના વિષયમાં ચંત્રણા ઊભી કરવાની કલ્પના કરે છે.

૪.૨૭ તા. ૮.૩.૨૦૦૨ના પરિપત્રના પેરા ૩ ૧ અને ૨માં નિર્ધારિત કરાયેલ શરતોનું પાલન થવા પર જ, જે પાનું ૧૧૭ પર છે, બજારીકરણ માટે પોતાના વિતરણ જાળાં સ્થાપિત કરવાની પ્રોત્સાહન વ્યવસ્થા સ્થાપિત થઈ શકે છે.

૪.૨૮ અરજદાર તરફના વિદ્વાન વકીલે અદાલતનું ધ્યાન તા. ૮.૩.૨૦૦૨ ના પરિપત્ર/ઠરાવ તરફ દોર્યું છે. ઉક્ત ઠરાવ હેઠળ, ઉક્ત નીતિનો લાભ મેળવવા પાત્ર તેલ કંપની માત્ર પોતાનું વિતરણ માળખું જ ઉભું કરી શકે,

અર્થાત કંપનીના રિટેલ આઉટલેટ્સ સ્થાપી શકે, અને વિતરણ જાળું ઉભું કરવાની આડમાં તેઓ રિટેલ ડીલરોની નિમણૂક કરી શકતા નથી. આ બાબત તા. ૮.૩.૨૦૦૨ ના ઉક્ત ઠરાવના પેરા ૩, ૯ અને ૧૦ માં સમાવાયેલ જોગવાઈઓમાંથી સ્પષ્ટ થાય છે. એવું જણાવવામાં આવે છે કે તા. ૮.૩.૨૦૦૨ ના ઉક્ત પરિપત્રનો ખોટો અર્થઘટન કરીને રાજ્ય સરકારે તા. ૧૨.૩.૨૦૦૪ નો પરિપત્ર બહાર પાડ્યો છે, જેનું સાદા વાચનથી જ જણાય છે કે તે તમામ તેલ કંપનીઓ માટે છે.

૪.૨૯ પાનું ૧૨૨ પરથી શરૂ થતા ઉક્ત ૧૨.૩.૨૦૦૪ ના પરિપત્રમાં પણ, અને વિશેષ કરીને પાના ૧૨૩-૧૨૪ પરના પરિચ્છેદ ૩ મુજબ તેમજ પાનું ૧૨૫ પરના પરિચ્છેદ ૯, ૧૦ ના દષ્ટિકોણથી, નીચેના મુદ્દાઓ સ્પષ્ટ રીતે દર્શાવવામાં આવ્યા છે:

(૧) કે જ્યારે નવું ચીલ્ને વેચાણ કેન્દ્ર સ્થાપિત કરવામાં આવે છે, ત્યારે હાલની તેલ કંપનીના ચીલ્ન વેચાણ કેન્દ્રો પર અતિક્રમણ થવું જોઈએ નહીં.

(૨) કે પેરા ૧૦ મુજબ, નવા છૂટક વેચાણ કેન્દ્રોની સ્થાપના માટે પૂર્વ તૈયારીરૂપ યોજના તૈયાર કરીને મંજૂર કરાવવી જોઈએ, જેમાં નીચેના તથ્યોને ધ્યાનમાં લેવામાં આવે:

- (૧) વિસ્તારોમાં અસ્તિત્વમાં રહેલા પેટ્રોલ/ડીઝલ પંપો
- (૨) અસ્તિત્વમાં રહેલા પેટ્રોલ/ડીઝલ વાહનો
- (૩) માત્ર પેટ્રોલ અને ડીઝલનું વેચાણ
- (૪) તાત્કાલિક અસ્તિત્વમાં રહેલા કેન્દ્રનું વાર્ષિક વેચાણ
- (૫) નવા કેન્દ્રોની સ્થાપના અને કાર્યાન્વયનને કારણે અસ્તિત્વમાં રહેલા કેન્દ્ર પર થનાર સંભવિત અસર તથા નવા કેન્દ્ર દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવવાની સંભાવિત જરૂરિયાત.

(૩) તે ઉક્ત પ્રક્રિયાનું પાલન સ્પષ્ટપણે નિર્ધારિત કરે છે અને આવા પ્રોજેક્ટની યોજના આવા નવા આઉટલેટ્સની સ્થાપના પહેલાં સરકાર સમક્ષ રજૂ કરવી આવશ્યક છે, જે અવશ્ય જ રાજ્ય સરકારની પૂર્વ પરવાનગીની કલ્પના કરે છે.

(૪) તે સિવાય, પેરા ૩ની જોગવાઈઓથી પરે પાનું ૧૨૭, પરિચ્છેદ ૬ અને પરિચ્છેદ ૮, જે સ્પષ્ટ રીતે દર્શાવે છે કે આવા પ્રસ્તાવિત નવા આઉટલેટ્સ દ્વારા હાલની કંપનીઓના વર્તમાન આઉટલેટ્સ પર કોઈ અતિક્રમણ થઈ શકતું નથી. તારીખ ૧૨.૩.૨૦૦૪ નો ઉક્ત પરિપત્ર ભારત સરકારના પેટ્રોલિયમ અને પ્રાકૃતિક ગેસ મંત્રાલય દ્વારા નિર્ધારિત ઠરાવરૂપ નીતિને આગળ ધપાવવાના હેતુથી જારી કરવામાં આવ્યો હોવાનું દર્શાવે છે, અને તેના તારીખ ૮.૩.૨૦૦૨

ના પરિપત્ર મુજબ, તે ઉક્ત નીતિનું પાલન કરતું નથી, કારણ કે તે ભારત સરકારની જોગવાઈઓ અને નીતિનું ખોટું અર્થઘટન કરીને પોતાની રીતે ભારત સરકારની નીતિ અમલમાં મૂકવાનો પ્રયત્ન કરે છે.

૪.૩૦ ભારત સરકારના પેટ્રોલિયમ અને કુદરતી વાયુ મંત્રાલયના દિનાંક ૨૨.૧૧.૨૦૦૨ના ઉલ્લેખિત પત્રને નોંધપોથી પર રજૂ કરવામાં આવ્યો નથી. એ માન્ય રાખીએ કે આવો પત્ર અસ્તિત્વમાં છે, તો પણ સચિવનો એવો પત્ર, મંત્રી દ્વારા હોય તોય, ભારત સરકારની નીતિનું ખોટું અર્થઘટન કરીને તેના વ્યાપને વિસ્તૃત કરી શકતો નથી અથવા વિસ્તૃત કરવાનો દાવો કરી શકતો નથી અને એવો પત્ર ભારત સરકારના ઠરાવથી આગળ જઈ શકતો નથી.

૪.૩૧ ઉપરોક્ત હકીકતો અને કેસની પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં લેતા, જેમ પ્રાર્થના કરવામાં આવી છે તે મુજબની રાહતો અરજદારને મંજૂર કરવામાં આવવી હકદાર છે.

૪.૩૨ વિદ્વાન વકીલે આ અદાલતનું ધ્યાન રાજસ્થાન વડી અદાલત સમક્ષ દાખલ થયેલી સમાન અરજી, ભારત સંઘ દ્વારા દાખલ કરાયેલ સોગંદનામું અને રાજસ્થાન વડી અદાલતની જયપુર ખંડપીઠ દ્વારા ડી.બી. સિવિલ રિટ અરજી નં. ૨૪૮૭ ઓફ ૨૦૦૪ માં તા. ૩૦.૯.૨૦૦૪ના રોજ કરાયેલા આદેશ

તરફ દોર્યું છે, જેના દ્વારા આ પ્રકારના નિર્દેશો આપવામાં આવ્યા છે કે ભારત સરકારની તા. ૨૫.૯.૨૦૦૩/૧૭.૧૦.૨૦૦૩ની નીતિ તથા સરકાર દ્વારા સમયા તરે બહાર પાડવામાં આવતી અન્ય નીતિનું પાલન પેટ્રોલ પંપોની સ્થાપના અને સ્થાપનામાં કરવું અને તેનું ઉદ્ધન ન કરવું.

૪.૩૩ તે જ બાબત પર આધાર રાખી વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી કે અરજદારે સમાન રાહત માટે પ્રાર્થના કરી છે, જે આ માનનીય અદાલત આપી શકે.

પ. પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧ અને ૨ રાજ્ય સરકાર તરફથી રજૂ થયેલ દલીલો અને કથનો.

પ.૧ પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧ અને ૨ ની તરફથી શ્રી એ.ડી. ઓઝા, વિદ્વાન સરકારી વકીલ હાજર રહ્યા હતા અને તેમણે નીચે મુજબ રજૂઆતો કરી છે:

પ.૨ તેમણે આ અરજીની સુનાવણી વખતે રાજ્ય સરકાર તરફથી દાખલ કરવામાં આવેલા સોગંદનામા પર આધાર રાખ્યો છે અને આ સંદર્ભમાં રાજ્ય સરકાર દ્વારા દાખલ કરાયેલા તે સોગંદનામાઓ તરફ મારું ધ્યાન દોર્યું છે. ગુજરાત રાજ્ય અંગે, આવક વિભાગના અન્ડર સેક્રેટરી એવા લક્ષ્મીકાંત રાજનું તા. ૩૦.૭.૨૦૦૫નું એક સોગંદનામું દાખલ કરવામાં આવ્યું છે, ખાસ કરીને

પાનું ૩૦૪થી આગળ. માર્ગ અને મકાન વિભાગના અન્ડર સેક્રેટરી એવા અશોક પંડ્યાનું તા. ૩૦.૭.૨૦૦૫નું બીજું સોગંદનામું દાખલ કરવામાં આવ્યું છે. ખાદ્ય, નાગરિક પુરવઠા અને ગ્રાહક બાબતો વિભાગના અન્ડર સેક્રેટરી એવા કે.એમ. મકવાણાનું તા. ૧૧.૮.૨૦૦૫નું બીજું સોગંદનામું દાખલ કરવામાં આવ્યું છે. તેમણે સંહિતાની કલમ ૬૫બી પર પણ આધાર રાખ્યો છે, જે સચ્ચા ઔદ્યોગિક હેતુ માટે ચોક્કસ જમીનના ઉપયોગની જોગવાઈ કરે છે અને આ સંબંધમાં તેમા ખુલાસો જોડેલ છે. વિદ્વાન વકીલે તા. ૪.૨.૨૦૦૩ના રોજ સરકાર દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલી જાહેરનામા પર પણ આધાર મૂક્યો છે, જેના દ્વારા સરકારે ગુજરાત જમીન મહેસૂલ નિયમો, ૧૯૭૨માં સુધારો કર્યો છે, જેને “ગુજરાત જમીન મહેસૂલ (સુધારા) નિયમો, ૨૦૦૧” કહેવામાં આવે છે, અને નિયમ ૮૭ પછી નવા નિયમો દાખલ કરવામાં આવ્યા છે, જે નિષ્ઠાપૂર્વકના હેતુ માટે જમીનના ઉપયોગ અંગે નોટિસ માટે જોગવાઈ કરે છે, એટલે કે ૮૭એ, ૮૭બી, ૮૭સી. તેમણે તા. ૧૦.૨.૨૦૦૩ના રોજ મહેસૂલ વિભાગ દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલા પરિપત્ર પર પણ આધાર મૂક્યો છે, જેમાં આ બાબતમાં કેટલીક સ્પષ્ટતાઓ આપવામાં આવી છે. આનો ઉલ્લેખ કર્યા પછી વિદ્વાન સરકારી વકીલે નીચે મુજબની રજૂઆતો કરી હતી:

પ.૩ એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે નવા પેટ્રોલ પંપોની સ્થાપના અને કાર્યાન્વયનના હેતુસરના ધોરણો (૧) માર્ગ પરિવહન અને મહામાર્ગ મંત્રાલય,

ભારત સરકાર (સંક્ષેપમાં “મોર્થ”), (૨) મહેસૂલ વિભાગનો તારીખ ૧૭.૭.૧૯૮૦નો સરકાર ઠરાવ (રિબન ડેવલપમેન્ટ નિયમો), (૩) ખાદ્ય અને નાગરિક પુરવઠા વિભાગ, ગુજરાત સરકાર દ્વારા જારી કરવામાં આવેલા પરિપત્રો, (૪) પેટ્રોલિયમ વિભાગ દ્વારા જારી કરવામાં આવેલ પરિપત્ર, (૫) તેના સ્વીકાર અને અમલીકરણ ધોરણો માર્ગ અને મકાન વિભાગ, ગુજરાત સરકારની વહીવટી સત્તા અને નિયંત્રણની પરિધિમાં આવે છે.

૫.૪ એવો રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે જ્યારે નવા પેટ્રોલ પંપ માટેની અરજી ઓઈલ કંપની/ઓઈલ કંપનીના ડીલર પાસેથી પ્રાપ્ત થાય છે, ત્યારે સંબંધિત જિલ્લા મેજિસ્ટ્રેટ/કલેક્ટર દ્વારા માર્ગ અને મકાન વિભાગના સ્થાનિક અધિકારી પાસેથી અભિપ્રાયો માંગવામાં આવે છે. જેમ અને જ્યારે અભિપ્રાય પ્રાપ્ત થાય છે, તેમ સંબંધિત જિલ્લા મેજિસ્ટ્રેટ/કલેક્ટર અરજી, લાગુ પડતા ધોરણો, પેટ્રોલિયમ નિયમો હેઠળ જારી કરાયેલ અણવાંધા પ્રમાણપત્ર પર વિચારણા કરે છે અને તે પછી પેટ્રોલિયમ અધિનિયમ અને પેટ્રોલિયમ નિયમો તેમજ ગુજરાત આવશ્યક વસ્તુઓ (પરવાનો, નિયંત્રણ અને જથ્થા જાહેરખબર) આદેશ, ૧૯૮૧ની જોગવાઈઓ મુજબ આવશ્યક પરવાનો જારી કરવામાં આવે છે. ત્યારબાદ જ ઓઈલ કંપની અથવા ઓઈલ કંપનીના ડીલર દ્વારા નવો પેટ્રોલ પંપ કાર્યાન્વિત કરવામાં આવે છે.

પ.પ જ્યાં સુધી ૧૦/૨/૨૦૦૩ તારીખના પરિપત્રને આપેલ પડકારનો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી એમ રજૂ કરવામાં આવે છે કે ઉક્ત પરિપત્ર સ્પષ્ટીકરણાત્મક સ્વરૂપનો હોવાનું જણાવાયું છે. રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે બોમ્બે જમીન મહેસૂલ સંહિતાની કલમો ૬૫(બી)(૧)(બી)(૧) અને ૬૫(બી)(૧)(બી)(૨) અનુસાર, જ્યારે જમીનનો કબજેદાર એવી જમીન અથવા તેના કોઈ ભાગનો ઉપયોગ 'સદ્ભાવપૂર્ણ ઔદ્યોગિક હેતુ' માટે અથવા કોઈ રસાયણ કે પેટ્રો-રસાયણના ઉત્પાદન અથવા સંગ્રહના હેતુ માટે કરવા ઈચ્છે છે, ત્યારે નિર્ધારિત વિવિધ શરતોને આધીન રહી, તેવા કબજેદાર માટે કલેક્ટરની પરવાનગી વિના ઉક્ત કૃષિ જમીનનો સદ્ભાવપૂર્ણ ઔદ્યોગિક હેતુ માટે ઉપયોગ કરવો ખુદ્દો અને કાયદેસર છે. તેથી, જ્યારે કૃષિ જમીનનો ઉપયોગ પેટ્રોલ પંપ માટે થવાનો હોય, ત્યારે કલમ ૬૫(બી)(૧)(બી)(૧) અને (૨) હેઠળ, કલેક્ટરની પૂર્વ પરવાનગી આવશ્યક નથી. તેમ છતાં, કબજેદારે એવા ઉપયોગની શરૂઆતની તારીખની નોટિસ, ગુજરાત જમીન મહેસૂલ (સુધારા) નિયમો ૨૦૦૧ દ્વારા વિનિર્ધારિત કરવામાં આવે તેવી રચનામાં જરૂરી વિગતો સાથે મોકલવાની રહેશે. ઉક્ત નોટિસની નકલ મામલતદારને પણ મોકલવાની રહેશે. આ રીતે, સુધારેલ અધિનિયમ અને નિયમોમાં પૂરતી જોગવાઈ કરવામાં આવી છે, જે ત્યારે ચકાસણી અને નિયંત્રણ માટેની જોગવાઈ કરે છે જ્યારે કબજેદાર બોમ્બે જમીન મહેસૂલ સંહિતા મહેસૂલની કલમ ૬૫(બી)(૧)(બી)(૧) અને (૨) ની જોગવાઈઓનો આશરો લે છે. તેથી, નોંધવું જરૂરી છે કે “સાચા ઔદ્યોગિક હેતુ”

માટે, અર્થાત્ પેટ્રોલ પંપના હેતુ માટે, કૃષિ જમીનનો ઉપયોગ અમર્યાદિત અથવા અનિયંત્રિત નથી, પરંતુ ((ઉપરોક્ત)) દર્શાવેલા નિયમો હેઠળ સત્તાધિકારીઓ દ્વારા તેની તપાસ અને નિયંત્રણ કરવામાં આવે છે.

પ.૬ તા. ૧૦.૨.૨૦૦૩નો પરિપત્ર માત્ર સંહિતાની કલમ ૬૫(બી)નું સ્પષ્ટીકરણ કરે છે અને તે કાયદેસર તથા માન્ય છે. રજૂ કરવામાં આવે છે કે કલમ ૬૫(બી)ની જોગવાઈઓ, એટલે કે અનુમાનિત બિનખેતી, શહેરી વિકાસ સત્તામંડળના અધિકારક્ષેત્ર હેઠળના વિસ્તારમાં તથા જ્યાં નગર આયોજન યોજના અસ્તિત્વમાં હોય તે વિસ્તારમાં લાગુ પડતી નથી. આવી સીમાંકન કરવાનો કારણ એ છે કે એવા વિસ્તારો માટે સંબંધિત સત્તાધિકારીઓએ પોતાના નિયમો અને વિનિયમો અમલમાં મૂકતાં વખતે ઉક્ત વિસ્તારોનું વર્ગીકરણ કર્યું હોઈ શકે છે અને તેથી તે કાનૂની સત્તાધિકારીઓની યોજનામાં કોઈ વિસંગતિ ઉભી ન થાય તે માટે આવું સીમાંકન પ્રદાન કરવામાં આવ્યું છે.

પ.૭ એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે જ્યાં સુધી રાજ્ય સરકારના અધિકારીઓનો પ્રશ્ન છે, ત્યાં સુધી વૈધાનિક નિયમો અને વિનિયમોનું સંબંધિત સત્તાધિકારીઓ દ્વારા પાલન કરવામા આવી રહ્યું છે. અને જ્યારે જ્યારે એવું જાણવા મળે અથવા સત્તાધિકારીઓના ધ્યાન પર લાવવામા આવે કે પેટ્રોલ પંપની સ્થાપના અથવા ઉભું કરતી વખતે કોઈ પણ ઓઈલ કંપનીઓ અથવા

તેમના ડીલરો દ્વારા કોઈ નિયમો, વિનિયમો અને ધોરણોનું ઉદ્ધંધન કરવામાં આવી રહ્યું છે, ત્યારે જો એવું ઉદ્ધંધન પ્રથમદ્રષ્ટિએ થયેલું હોવાનું જણાય, તો સંબંધિત સત્તાધિકારીઓ દ્વારા તેમની વિરુદ્ધ કાયદા અનુસાર જરૂરી કાર્યવાહી કરવામાં આવે છે.

પ.૮ વધુમાં એવો પ્રતિપાદન કરવામાં આવે છે કે જ્યાં સુધી પ્રતિવાદી નં.૨ – રોડ એન્ડ બિલ્ડિંગ વિભાગનો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી સમયાંતરે જારી કરવામાં આવેલા ધોરણો અને સ્પષ્ટીકરણો, જે રોડ એન્ડ બિલ્ડિંગ વિભાગને લાગુ પડે છે, તેનું પાલન ઉક્ત વિભાગ દ્વારા કરવામાં આવી રહ્યું છે. રિબન ડેવલપમેન્ટ નિયમો તા. ૧૭.૭.૧૯૮૦ અંગે આવક વિભાગના જી.આર.ની જોગવાઈઓનું પાલન પ્રતિવાદી નં.૨ દ્વારા કરવામાં આવે છે, જે ગુજરાત રાજ્યભરમાં સર્વસંમતિથી લાગુ કરવામાં આવે છે. આઈ.આર.સી. માર્ગદર્શિકા સહિતના અન્ય પરિપત્રો અને માર્ગદર્શિકાઓ હેઠળની શરતોનો પણ તેવા કેસોમાં વિચાર કરવામાં આવે છે જ્યાં તેઓ લાગુ પડે છે. રિટેલ આઉટલેટના સ્થળને ધ્યાનમાં રાખીને, માર્ગ અને મકાન વિભાગ આવક વિભાગને અભિપ્રાય આપે છે અને ત્યારબાદ નવો પેટ્રોલ પંપ સ્થાપવા માટે આવક વિભાગ તથા સંબંધિત વિભાગ દ્વારા આવશ્યક પરવાનગી આપવામાં આવે છે.

૫.૯ ઉપરોક્ત ના પ્રકાશમાં, એ રજૂ કરવામાં આવે છે કે હાલની આ અરજીફરિયાદ તુરં, હેરાનગતિકારક છે અને માત્ર એટલા હેતુથી કરવામાં આવી છે કે અરજદારને આટલા વર્ષો સુધી પેટ્રોલ પંપોની સ્થાપના કરવા અને ચલાવવા બાબતે જે એકાધિકાર પ્રાપ્ત હતો, તે ચાલુ રાખી શકાય. હવે જ ત્યારે, જ્યારે ભારત સરકારે ઉદારિફૂત નીતિઓ અમલમાં મૂકી છે અને ખાનગી તેલ કંપનીઓને નવા પેટ્રોલ પંપોની સ્થાપના કરવાની પરવાનગી આપી છે તથા હાલની તેલ કંપનીઓ પણ નવા પેટ્રોલ પંપોની સ્થાપના કરી રહી છે. પેટ્રોલ વિતરણમાં એકાધિકારનો લાભ ઉપભોગ કરનાર અરજદારો હાલની આ અરજીફરિયાદ માત્ર નવી સ્પર્ધાને ટાળવાના હેતુથી કરી રહ્યા છે. એ રજૂ કરવામાં આવે છે કે આવી પરિસ્થિતિમાં, આ અદાલતે હાલની આ અરજીફરિયાદ પર વિચારણા કરવી જોઈએ નહીં.

૬. પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૭, ૧૦ અને ૧૨ માટેના ન્યાયવિદ્ધાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી કે.એસ. નાણાવટી તથા તેમની સાથેના ન્યાયવિદ્ધાન વકીલ શ્રી ચુડગરની રજૂઆત:

૬.૧ પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૭ વતી નીલેશ બક્ષી, ઉપપ્રમુખ (કાનૂની), પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૭ સાથે, દ્વારા તા. ૮.૭.૨૦૦૫નું સોગંદનામું દાખલ કરવામાં આવ્યું છે. પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૭ વતી તા. ૧૫.૭.૨૦૦૫નું બીજું સોગંદનામું પણ દાખલ

કરવામાં આવ્યું છે. પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧૧ હિન્દુસ્તાન પેટ્રોલિયમ કોર્પોરેશન લિ.,
વતી વિવેક ભારા, વરિષ્ઠ પ્રાદેશિક વ્યવસ્થાપક, દ્વારા તા. ૧૬.૭.૨૦૦૫નું
સોગંદનામું દાખલ કરવામાં આવ્યું છે. પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૮ વતી તા.
૨૯.૭.૨૦૦૫નું સોગંદનામું દાખલ કરવામાં આવ્યું છે. પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧૨
વતી તા. ૨૯.૭.૨૦૦૫નું સોગંદનામું દાખલ કરવામાં આવ્યું છે. નોંધવા જેવું છે
કે અરજદારે પણ તા. ૨૯.૭.૨૦૦૫ના રોજ પ્રતિઉત્તર દાખલ કર્યો છે, જેના
વિરુદ્ધ પ્રતિવાદીએ તા. ૨.૮.૨૦૦૫નું સોગંદનામું દાખલ કર્યું છે. અરજદારે તા.
૮.૮.૨૦૦૫નું પ્રતિઉત્તર તથા વધુ પ્રતિઉત્તર પણ દાખલ કર્યું છે. વિવિધ તેલ
કંપનીઓ દ્વારા દાખલ કરાયેલા સોગંદનામાઓના વિરોધમાં અરજદારે તા.
૧૮.૮.૨૦૦૫નું વધુ સોગંદનામું પણ દાખલ કર્યું છે.

૬.૨ પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૭ તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલે નીચે મુજબની
રજૂઆતો કરી છે:

૬.૩ એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે અરજદાર સંસ્થાને આ અરજી દાખલ
કરવાનો કોઈ અધિકાર નથી, તો મૂળભૂત અધિકાર હોવાનો તો સવાલ જ ઊભો
થતો નથી. અરજદાર સંસ્થા અથવા તેના સભ્યોના કોઈપણ મૂળભૂત અધિકારો
કે કાનૂની અધિકારોનું ઉલ્લંઘન થયું નથી, જેના આધારે અરજદારો ભારતના

બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ હાલની અરજી દાખલ કરવા હકદાર બને. તેથી, આ અરજી નામંજૂર થવા પાત્ર છે.

૬.૪ એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ અરજી કોઈ વ્યક્તિ તેના વ્યક્તિગત અથવા કાનૂની અધિકારના અમલીકરણ માટે દાખલ કરી શકે છે, જો આવા અધિકારોનું ઉલ્લંઘન થયું હોય. ઉપરોક્ત દલીલના સમર્થનમાં, વિદ્વાન વકીલે ભગવાન દાસ વિ. સ્ટેટ ઓફ યુ.પી., અને અન્ય, જે (૧૯૭૬) ૩ એસ.સી.સી. ૭૮૪ માં અહેવાલિત છે, તે મામલામાં સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદા પર આધાર રાખ્યો છે, ખાસ કરીને પૃષ્ઠ ૭૮૭ પરનો પરિચ્છેદ ૬, જેમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે એવું ધારણ કર્યું છે કે “અપીલકર્તાને રિટમાં એવું કહેવાની પોતાની વ્યક્તિગત હકોના પ્રતિપાદન માટે અરજી દાખલ કરવામાં આવી છે કે સરકારની કાર્યવાહી એવી રીતે ગોઠવાયેલ છે કે તે અન્ય કોઈકના હકોને નુકસાન પહોંચાડવા માટે હેતુલક્ષી છે સુનાવણી મળી શકે નહીં અને તેથી તેને રદ કરવામાં આવવી જોઈએ.”

૬.૫ એવું રજૂ કરવામાં આવે છે કે નવા રિટેલ આઉટલેટ્સની સ્થાપના કરવાની પ્રક્રિયા દરમિયાન પ્રતિવાદી દ્વારા જે માર્ગદર્શિકાઓના ભંગનો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે, તે કાયદેસરની માર્ગદર્શિકાઓ નથી. તેથી, અકાયદેસર

માર્ગદર્શિકાના અમલ માટેની અરજિ જળવાઈ શકે તેવી નથી. આ સંદર્ભે, પ્રતિવાદીએ નીચેના નિર્ણય પર આધાર મૂક્યો છે:

(૧) નરેન્દ્ર કુમાર મહેશ્વરી વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૮૯ એસ.સી. ૨૧૩૮ માં અહેવાલિત, ફરિયાદ ૯૯ અને ૧૦૦.

૬.૬ એવો રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે અરજદારો આ અદાલત સમક્ષ કાયદેસર ધારા ન ધરાવતા માર્ગદર્શક નિયમોની, અર્થાત્ આઈ.આર.સી. વગેરે દ્વારા ભલામણ કરાયેલા માર્ગદર્શક નિયમોની અમલવારી માટે આવ્યા છે, જે જાળવાપાત્ર નથી. અરજદારો એ દર્શાવવામાં નિષ્ફળ ગયા છે કે આવા માર્ગદર્શક નિયમો વિધાનમંડળના કોઈ અધિનિયમ હેઠળ ઘડવામાં આવ્યા છે અથવા કે તેઓ વૈધાનિક ધોરણો છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે માપદંડો/નીતિઓ અમલમાં મૂકાવવા માટેની અરજી ચલાવી શકાય તેવી નથી. પ્રતિવાદી તરફથી વિદ્વાન વકીલે તેના સમર્થનમાં નીચેના કેસો પર આધાર રાખ્યો છે.

(૧) જી.જે. ફર્નાન્ડિઝ વિ. ધ સ્ટેટ ઓફ મૈસૂર એન્ડ અધર્સ, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૭ એસ.સી. ૧૭૫૩ માં અહેવાલિત, જેમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે એવું ઠરાવ્યું છે કે રાજ્ય પોતાના સેવકોને નિશ્ચિત પરિસ્થિતિઓમાં કેવી રીતે વર્તવું તે અંગે વહીવટી સૂચનાઓ આપી શકે છે, પરંતુ તેથી એવી

સૂચનાઓ કાયદેસરની રીતે અમલપાત્ર એવા ધારાસભ્ય નિયમો બની જતી નથી. આવી કાર્યપાલક સૂચનાઓને ધારાસભ્ય નિયમોનું બળ પ્રાપ્ત થાય તે માટે એ દર્શાવવું આવશ્યક છે કે તે રાજ્ય સરકારને પ્રદાન કરાયેલ સત્તા હેઠળ જારી કરવામાં આવી છે.

(૨) ધ સમર્થ ટ્રાન્સપોર્ટ કો. (પી) લિ., વિ. ધ રિજનલ ટ્રાન્સપોર્ટ ઓથોરિટી, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૧ એસ.સી. ૯૩ માં અહેવાલિત.

(૩) મૈસૂર રાજ્ય અને અન્ય એક વિ. આઈ.કે.એન. ચંદ્રશેખર, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૫ એસ.સી. ૫૩૨ માં અહેવાલિત.

(૪) આસામ રાજ્ય અને અન્ય એક વિ. અજિત કુમાર શર્મા અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૫ એસ.સી. ૫૩૨ માં અહેવાલિત

૬.૭ એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે જો કાર્યવાહી અનધિકૃત અથવા ગેરકાયદેસર હોય, તો સંબંધિત સત્તાધિકારીઓ કાયદા મુજબ યોગ્ય કાર્યવાહી કરશે. આવા સામાન્ય સ્વરૂપની વર્તમાન અરજી ગ્રાહ્ય ઠરી શકતી નથી અને જો તથા જ્યારે કોઈ વૈધાનિક નિયમો અથવા વિનિયમોના ઉદ્ધંધનના કોઈ વિશિષ્ટ દાખલા મળી આવે, ત્યારે યોગ્ય સત્તાધિકારી કાયદા હેઠળ નિર્ધારિત મુજબ

યોગ્ય કાર્યવાહી આરંભ કરશે. તેથી, પ્રાર્થના મુજબ માગવામાં આવેલ રાહતોના બહાને વર્તમાન અરજી વાસ્તવમાં નવા પેટ્રોલ પંપની સ્થાપનાઓ અને સંચાલનને અટકાવવાનો તથા તે દ્વારા સ્પર્ધાને નિષ્ફળ બનાવવાનો પ્રયાસ કરે છે, જે ન્યાયના હિતમાં હોવું જોઈએ નહીં.

૬.૮ વધુમાં, એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે સત્તાધિકારીઓ કાયદા અનુસાર કાર્ય કરશે તેવી અસરવાળો સામાન્ય દિશાનિર્દેશ/પ્રતિબંધાજ્ઞા આપવી જોઈએ નહીં, જેમ આ અદાલતે સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત વિરુદ્ધ મંગલ ટ્રેડર્સ, ૧૯૮૭ (૧) જી.એલ.એચ. ૪૯૩ માં અહેવાલિત, ના કેસમાં ઠરાવ્યું છે.

૬.૯ ઉપરોક્ત પ્રાથમિક આક્ષેપો/રજૂઆતોને કોઈ હાનિ પહોંચાડ્યા વિના, વધુમાં નીચે મુજબ રજૂ કરવામાં આવે છે:

૬.૧૦ કોઈપણ સ્થિતિમાં, લાગુ પડતી માર્ગદર્શિકાઓ/ધોરણો જ્યારે જ્યારે તે લાગુ પડે ત્યારે ત્યારે પ્રતિવાદીઓ દ્વારા અનુસરવામાં આવી રહ્યા છે. અરજદારો દ્વારા લખિત રજૂઆતોમાં તેમજ અરજિયક્ષિ માત્ર આઈ.આર.સી. ભલામણો/એમ.ઓ.આર.ટી.એચ. ધોરણોની કલમો અને સરકાર દ્વારા વહીવટી પક્ષે જારી કરાયેલા અન્ય પરિપત્રોનું પુનરુત્પાદન કરવામાં આવ્યું છે. જ્યાં જ્યાં

આવી માર્ગદર્શિકાઓ/ધોરણો લાગુ પડે છે, ત્યાં ત્યાં પ્રતિવાદી દ્વારા તેનું પાલન કરવામાં આવી રહ્યું છે.

૬.૧૧ એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે અરજદારોએ તેવા ઉપખંડોનો ઉલ્લેખ કર્યો છે અને તેમના પર આધાર મૂક્યો છે, જે તેમના પક્ષે અનુકૂળ છે, અને અન્ય તેવા ઉપખંડોનો ઉલ્લેખ કરવો તથા તેમના પર આધાર મૂકવો છોડ્યો છે, જે ૩૦૦ મીટર અંદર પણ પેટ્રોલ પંપ સ્થાપિત કરવાની મંજૂરી આપે છે. આ સંદર્ભમાં પૃષ્ઠ ૮૩ પરના ઉપખંડ ૪.૪.૩ અને ૪.૪.૪ નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવે છે, જે ૨૫.૯.૨૦૦૩/૧૭.૧૦.૨૦૦૩ તારીખવાળા મોર્થ ધોરણોનો ભાગ છે.

૬.૧૨ તેથી, તે બાબતનું મૂલવણ થશે કે પેટ્રોલ પંપોના સમૂહીકરણને (સમાન વસ્તુઓનો સમૂહ, જે સ્થિતિમાં હોય અથવા નજીક-નજીક આવેલ હોય) તેમાં નિર્ધારિત શરતો મુજબ આઈ.આર.સી.ની ભલામણો અનુસાર પણ મંજૂરી આપવામાં આવે છે.

૬.૧૩ અરજદારે એમ.ઓ.આર.ટી.એચ. અથવા રાજ્યના તા. ૧૭.૭.૧૯૮૦ના જી.આર.ની કઈ ચોક્કસ જોગવાઈનું ઉલ્લેખન થયું છે તે વિશેષરૂપે દર્શાવ્યું નથી. પરંતુ એવું જણાય છે કે તે આંતર-આર.ઓ. અંતર,

એટલે કે બે રિટેલ આઉટલેટ્સ વચ્ચેના અંતરનો ઉલ્લેખ કરે છે, જેવું કે અરજિપત્રમાં રજૂ કરાયેલ વાદ છે.

૬.૧૪ પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૭ આર.આઈ.એલ.ના જવાબી સોગંદનામામાં જણાવ્યા મુજબ, રાષ્ટ્રીય રાજમાર્ગો પર રિટેલ આઉટલેટની સ્થાપના માટે એમ.ઓ.આર.ટી.એચ.ની લાગુ પડતી માર્ગદર્શિકા (તા. ૨૫.૯.૨૦૦૩/૧૭.૧૦.૨૦૦૩ની)નું પાલન આર.આઈ.એલ. દ્વારા કરવામાં આવી રહ્યું છે, જેમાં બે રિટેલ આઉટલેટ્સ વચ્ચેનું અંતર જાળવવાના વિશિષ્ટ મુદ્દાનો પણ સમાવેશ થાય છે.

૬.૧૫ એમ રજૂ કરવામાં આવે છે કે ૨૫.૯.૨૦૦૩/૧૭.૧૦.૨૦૦૩ ના એમ.ઓ.આર.ટી.એચ.ના ધોરણો મુજબ, ધોરણોની અનુસૂચિ ૧ ની કલમ ૪.૪.૩ અને કલમ ૪.૪.૪ માં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે તે મુજબ, નિર્ધારિત અંતરની અંદર રિટેલ એકમોના સમૂહીકરણને, બાજુના રિટેલ આઉટલેટોને સામાન્ય પ્રવેશ સાથે સેવા માર્ગો ઉપલબ્ધ કરાવવાની શરતે, મંજૂરી આપવામાં આવે છે. આર.આઈ.એલ. આ ધોરણોનું પાલન ત્યાં કરે છે જ્યાં આર.ઓ. નિર્ધારિત ધોરણોની અંદર આવેલ હોય, અને એમ.ઓ.આર.ટી.એચ. એ આવી વ્યવસ્થાને મંજૂરી આપી છે, કારણ કે તે કલમ ૪.૪.૩ અને ૪.૪.૪ માં ઉલ્લેખિત એમ.ઓ.આર.ટી.એચ. ના ધોરણોના માપદંડોની અંદર આવે છે.

૬.૧૬ રાજ્ય માર્ગો પર આવેલા રિટેલ આઉટલેટોની સ્થાપના અંગે, લાગુ માર્ગદર્શિકા મહેસૂલ વિભાગના તા. ૧૭.૭.૧૯૮૦ ના રાજ્ય સરકારના જી.આર. ની છે. આર.આઈ.એલ. તા. ૧૭.૭.૧૯૮૦ ના આ જી.આર. હેઠળ રાજ્ય માર્ગો પર આવેલ રિટેલ આઉટલેટો માટે મંજૂરી મેળવી રહી છે. રાજ્ય સરકારે પોતાના દાખલ કરેલ સોગંદનામામાં પણ જણાવ્યું છે કે રાજ્ય માર્ગો પર રિટેલ આઉટલેટ સ્થાપવા માટે એન.ઓ.સી./મંજૂરી પર વિચારણા કરવામાં આવે છે તે આ જ જી.આર. હેઠળ રજૂ કરવામાં આવે છે કે જણાવેલ તા. ૧૭.૭.૧૯૮૦ ના જી.આર. મુજબ, બે પરસ્પર લાગોળગ રિટેલ આઉટલેટો વચ્ચે અંતર જાળવવા અંગે કોઈ પ્રતિબંધ નથી. જણાવેલ જી.આર. ના પરિછેદ ૨ માં રાજ્ય માર્ગો પર આર.ઓ. ની સ્થાપના માટે લાગુ માર્ગદર્શિકા આપવામાં આવી છે. આ પરિછેદ ૨ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે કોઈ પ્રતિબંધ નથી અથવા કોઈપણ અન્ય આઉટલેટને અડીને રિટેલ આઉટલેટ સ્થિત કરવા માટે નિર્ધારિત લઘુત્તમ અંતર. અરજદારની દલીલ અને આઈ.આર.સી.ની લાગુ પડતાની નોંધ કરાવતા ઉપરોક્ત પેરા ૨નો સંદર્ભ પ્રસંગોચિત નથી. જી.આર.ના ઉપરોક્ત પેરા ૨માં માત્ર રિટેલ આઉટલેટની અંદરના આંતરિક બાંધકામ માટે (આર.ઓ. લેઆઉટ સાથે) માર્ગની મધ્યરેખાથી ૩૦ મીટરથી આગળ આઈ.આર.સી.ની ભલામણોનું પાલન કરવાની જોગવાઈ નિર્દેશિત કરવામાં આવી છે. તેથી પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૭એ માત્ર તેના પ્લોટની અંદરના બાંધકામ માટે, માર્ગની મધ્યરેખાથી ૩૦ મીટરથી

આગળ, અર્થાત પ્રથમ ફિલિંગ ડિસ્પેન્સરથી આગળ, આઈ.આર.સી.ની ભલામણોનું પાલન કરવાનું રહે છે. જોકે, તેમાં કોઈપણ અસ્તિત્વમાં રહેલા અડીને આવેલ રિટેલ આઉટલેટથી જાળવવાનું કોઈ લઘુત્તમ અંતર નિર્દેશિત કરવામાં આવ્યું નથી. તેથી, રાજ્ય માર્ગો પર કોઈપણ જોડાયેલા સ્થળથી રિટેલ આઉટલેટના સ્થાન માટે અંતર જાળવવા આઈ.આર.સી.ના ધોરણોની લાગુ પડતાનો અરજદાર દ્વારા કરવામાં આવેલ ઉદ્દેખ પ્રસંગોચિત નથી અને તા. ૧૭.૭.૧૯૮૦ના ઉપરોક્ત જી.આર.ની જોગવાઈઓના પ્રકાશમાં ખોટો છે.

૬.૧૭ આઈ.આર.સી.ની ભલામણ, આઈ.આર.સી. ૧૨-૧૯૮૩ અંગે, ઉક્ત ભલામણો માત્ર ભલામણાત્મક સ્વરૂપની છે અને અરજદારો પર બાંધકામ નથી. આ કાયદેસર ધોરણો નથી. અરજદારએ તેમના દાવાને સમર્થન આપ્યું કે નથી તે આઈ.આર.સી.ની ભલામણો વૈધાનિક ધોરણો છે.

૬.૧૮ ઉપરાંત, આઈ.આર.સી.ની ભલામણો પણ સંલગ્ન રિટેલ આઉટલેટોથી ૩૦૦ મી. અંતરની અંદર રિટેલ આઉટલેટોના સ્થાન અંગે સંપૂર્ણ પ્રતિબંધ સૂચવતી નથી. ઉક્ત ભલામણોની કલમ ૪.૨ મુજબ, સેવા માર્ગ પૂરો પાડવાની શરતે સંલગ્ન રિટેલ આઉટલેટથી ૩૦૦ મી. અંતરની અંદર આર.ઓ.ની સ્થાપનાને મંજૂરી આપવામાં આવે છે. તેમ છતાં, એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે આઈ.આર.સી.ની ભલામણો માત્ર ભલામણો જ છે અને સરકાર દ્વારા તેને

સંપૂર્ણ રીતે સ્વીકારવામાં આવી નથી, તેથી રાજ્ય માર્ગો પર રિટેલ આઉટલેટોની સ્થાપના માટે એન.ઓ.સી./મંજૂરી આપતી વખતે આ ભલામણોના પાલનનો પ્રશ્ન જ ઉભો થતો નથી. આ બાબત વિશેષરૂપે ઉલ્લેખ કરવો સંપૂર્ણ રીતે યોગ્ય રહેશે કે રાજ્ય માર્ગો પર ૩૦૦ મી.ની અંદર નજીકના અંતરે આવેલ અનેક વર્તમાન રિટેલ આઉટલેટો જોવા મળે છે. સ્વીકાર્ય રીતે, તે રિટેલ આઉટલેટો અરજદાર સંઘના સભ્યોના છે. ફરી એકવાર પુનરોચ્ચાર કરવામાં આવે છે કે રાજ્ય માર્ગો પર સ્થિત થનારા આર.ઓ. માટે આઈ.આર.સી.ની ભલામણો લાગુ કરી શકાય તેમ નથી.

૬.૧૯ અરજિપત્રમાં તથા આઈ.આર.સી.ની ભલામણો અંગેની લેખિત રજૂઆતમાં કરાયેલા કથનો, અર્થાત્ ટાઉન પ્લાનિંગ ડિપાર્ટમેન્ટ મેન્યુઅલ – રિબન ડેવલપમેન્ટ જી.આર., જેને સામાન્ય રીતે રિબન ડેવલપમેન્ટ નિયમો તરીકે ઓળખવામાં આવે છે; એ.યુ.ડી.એ.ને લાગુ પડતા જી.ડી.સી.આર. અંગે જ્યાં સુધી પ્રશ્ન છે, ત્યાં પ્રતિવાદી નં. ૭ દ્વારા દાખલ કરાયેલા જવાબનો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો હતો. પ્રતિવાદી તરફના વિદ્વાન વકીલે તેમ દ્વારા કરવામાં આવેલા કથન તરફ મારું ધ્યાન દોર્યું હતું. તે જ ઉપર આધાર રાખીને, વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે રાજ્ય સરકારે પ્રવેશમાર્ગ માટે મંજૂરી આપેલી હોવાથી અને તે અનુસંધાને રાજ્યમાં મહેસૂલ વિભાગના તા. ૧૭.૭.૧૯૮૦ના સરકારી ઠરાવના આધારે ઘણા સમયથી રિટેલ આઉટલેટો સ્થાપિત થયેલ છે. સંબંધિત

સત્તાધિકારીઓને પ્રસિદ્ધ કરાયેલા ધોરણો વાસ્તવમાં ભારત સરકારના માર્ગ પરિવહન અને રાજમાર્ગ મંત્રાલય (એમ.ઓ.આર.ટી.એચ.) દ્વારા રાષ્ટ્રીય રાજમાર્ગ પર ઇંધણ સ્ટેશનોની સ્થાપના વિચારણા માટે જારી કરાયેલા છે અને તેથી આ ધોરણો રાજ્ય રાજમાર્ગો પર ઇંધણ સ્ટેશનોની સ્થાપના માટે લાગુ પડતા નથી.

૬.૨૦ વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે પેટ્રોલિયમ અને કુદરતી ગેસ મંત્રાલયે તા. ૨૭.૫.૨૦૦૨ ના પત્ર દ્વારા પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૭ને અધિકૃતતા આપી હતી.

૬.૨૧ વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે ઇન્ડિયન રેડ કોંગ્રેસ દ્વારા નિર્ધારિત સ્થાન અને રચના અંગેની ભલામણ કરેલ પ્રથા ફરજિયાત નથી અને જ્યાં સુધી આઈ.આર.સી.ને આવા નિયમો બનાવવાની કાનૂની સત્તા પ્રાપ્ત ન થાય ત્યાં સુધી તે પ્રતિવાદીને બંધનકારક રહેશે નહીં. કેન્દ્ર સરકારે ભલામણ કરેલ પ્રથાઓ સ્વીકારી છે તે નકારવામાં આવે છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે એમ.ઓ.આર.ટી.એચ. દ્વારા પ્રસિદ્ધ કરાયેલ પરિપત્ર તા. ૨૫.૯.૨૦૦૩/૧૭.૧૦.૨૦૦૩ રાષ્ટ્રીય રાજમાર્ગો પર ઇંધણ મથકો, સેવા મથકો અને વિશ્રામ વિસ્તારો માટે પ્રવેશના ધોરણો અંગે છે અને તેથી ઉક્ત પરિપત્ર રાજ્ય રાજમાર્ગોના કિસ્સામાં લાગુ પડશે નહીં. એવી રજૂઆત કરવામાં

આવી હતી કે જે માર્ગ પર સંબંધિત ઇંધણ મથક આવેલું હોય તે મુજબ સંબંધિત સરકાર પાસેથી આવશ્યક પરવાનગીઓ પ્રાપ્ત કરવામાં આવી છે.

૬.૨૨ વધુમાં રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું કે, હાલના પ્રતિવાદી જેટલું જાણી શક્યા છે તે મુજબ આઈ.આર.સી.ની ભલામણો કેન્દ્ર સરકાર (અર્થાત્ એમ.ઓ.આર.ટી.એચ.) દ્વારા સંપૂર્ણરૂપે સ્વીકારવામાં આવી નથી. આ પણ નકારવામાં આવે છે કે આઈ.આર.સી.ની ભલામણો રાજ્ય સરકાર દ્વારા સ્વીકારવામાં આવી છે. વધુમાં રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું કે ગુજરાત રાજ્યમાં તમામ ઇંધણ સ્ટેશનોને ભૂતકાળમાં પણ ૧૭.૭.૧૯૮૦ ના જી.આર.ના આધારે, જે સામાન્ય રીતે રિબન ડેવલપમેન્ટ નિયમો તરીકે ઓળખાય છે, એન.ઓ.સી. આપવામાં આવ્યા છે. વધુમાં રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું કે પ્રતિવાદીના કિસ્સામાં પણ રાજ્ય સરકારના સક્ષમ અધિકારીઓએ ઉક્ત જી.આર.ના આધારે એન.ઓ.સી. મંજૂર કર્યા છે.

૬.૨૩ એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે આઈ.આર.સી.ની ભલામણોમાં પણ (આઈ.આર.સી.-૧૨-૧૯૮૩) આપસી રીતે ૩૦૦ મીટર અંતરના અંદર ઇંધણ સ્ટેશનો પર સંપૂર્ણ પ્રતિબંધ એવો કોઈ નથી, શરતે કે નિર્ધારિત ઇંધણ સ્ટેશનની સામે સર્વિસ રોડ હોય. પરિશિષ્ટ “બી” ખાતે ભારત સરકારના તા. ૧૭.૧૦.૨૦૦૩ ના પત્રમાં ૩૦૦ મીટર અંદર આર.ઓ. સ્થાપવા

માટે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે; અંતર સંપૂર્ણપણે પ્રતિબંધિત નથી, રાષ્ટ્રીય રાજમાર્ગો પર પણ નહિ, કારણ કે એમ.ઓ.આર.ટી.એચ.ના ધોરણોના પર ૪.૪. માં એવી જોગવાઈ છે. ૩૦૦ મીટર અંતરના અંદર આર.ઓ.નું સ્થાન શહેરી વિસ્તારના માર્ગખંડમાં પરવાનગીયોગ્ય છે, શરતે કે સર્વિસ રોડ સંબંધિત શરતોનું પાલન કરવામાં આવે.

૬.૨૪ વધુમાં એવું રજૂ કરવામાં આવ્યું કે માર્ગદર્શિકાઓ, અનુબંધક “સી” સાથે જોડાયેલ માર્ગદર્શિકાની ફક્ત ૨ ની ઉપફક્ત ૧ માં ઉલ્લેખિત, એનું મનન કરે છે કે આઈ.આર.સી. નિયમો “લેઆઉટ” સંબંધે લાગુ પડશે અને “સ્થાન” સંબંધે નહીં, તથા ખાસ કરીને આર.ઓ. વચ્ચે ૩૦૦ મીટરનું અંતર જાળવવાની ભલામણ સંબંધે નહીં, જેમ અરજદારો દ્વારા દલીલ કરવામાં આવે છે. વધુમાં રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું કે વર્તમાન પ્રતિવાદી અંગે, “રિબન ડેવલપમેન્ટ નિયમો” તરીકે ઓળખાતી માર્ગદર્શિકા હેઠળ એપ્રોચ રોડ માટે સંબંધિત સક્ષમ સત્તાધિકારી પાસેથી જરૂરી પરવાનગીઓ પ્રાપ્ત કરવામાં આવી હતી, અને એપ્રોચ રોડ માટેની પરવાનગીની શરતો અનુસાર ચુકવણી માટે જારી કરાયેલ માંગ-નોટિસોનું પાલન કરવામાં આવી રહ્યું છે તથા આવા એપ્રોચ રોડ માટે યોગ્ય કરાર કરવામાં આવી રહ્યો છે. રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું કે ઉક્ત રિબન ડેવલપમેન્ટ નિયમો એ ઇંધણ સ્ટેશનના લેઆઉટ માટે અને એ જ પ્લોટની અંદર કિઓસ્કની સ્થાપના પછી તેનાથી આગળના બાંધકામ માટે જ આઈ.આર.સી.

ધોરણોનું પાલન કરવાનો નિર્દેશ આપે છે. તેથી, એ મૂલવી શકાય કે ઇંધણ સ્ટેશન સ્થાપવા માટેના ધોરણો અને ઉક્ત રિબન ડેવલપમેન્ટ નિયમોમાં બે ઇંધણ સ્ટેશનો નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યા નથી.

૬.૨૫ પ્રત્યુત્તરરૂપ સોગંદનામાના પરિચ્છેદ ૧૪ માં સ્પષ્ટપણે જણાવવામાં આવ્યું છે કે પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૭ સક્ષમ સત્તાધિકારી, અર્થાત્ એક્ઝિક્યુટિવ એન્જિનિયર પાસેથી, સામાન્ય રીતે રિબન ડેવલપમેન્ટ રૂલ્સ તરીકે ઓળખાતી માર્ગદર્શિકાઓ હેઠળ, અભિગમ માર્ગ માટે આવશ્યક પરવાનગી મેળવી રહ્યો છે અને પરવાનગીની શરતો મુજબ આવા અભિગમ માર્ગો માટે ચૂકવણી બાબતે જારી કરાયેલ માંગણીઓની નોટિસોનું પાલન કરવામાં આવી રહ્યું છે તથા આવા અભિગમ માર્ગ માટે યોગ્ય કરાર કરવામાં આવી રહ્યો છે. વધુમાં એ પણ રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું કે ઉક્ત રિબન ડેવલપમેન્ટ રૂલ્સ એક જ પ્લોટમાં કિયોસ્કની સ્થાપના પછીના લેઆઉટ અને બાંધકામ માટે જ આઈ.આર.સી. ધોરણોનું પાલન કરવાનો નિર્દેશ આપે છે. તેથી, ઇંધણ સ્ટેશન સ્થાપવા માટેના ધોરણો તેમજ બે ઇંધણ સ્ટેશનો વચ્ચેના અંતરને નિયંત્રિત કરતા ધોરણો ઉક્ત રિબન ડેવલપમેન્ટ રૂલ્સમાં નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યા નથી.

૬.૨૬ પેટ્રોલિયમ અને નેચરલ ગેસ મંત્રાલયે તારીખ ૨૭.૫.૨૦૦૨નો પત્ર જારી કર્યો છે અને પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૭ ને આ બાબતે તા. ૮.૩.૨૦૦૨ ના

જી.આર.માં નિર્ધારિત મુજબ એમ.એસ. અને એચ.એસ.બી.નું બજારીકરણ કરવા માટે સત્તા આપી છે .

૬.૨૭ એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે અરજી સાથે સંલગ્ન જી.આર. તા. ૮.૩.૨૦૦૨ ના અનુબંધ “એફ” માં ઉલ્લેખિત છે કે ભારત સરકારે, તેના ઠરાવ ક્રમાંક ૨૨૪ તા. ૨૧.૧૧.૧૯૯૭ હેઠળ, “એડમિનિસ્ટર્ડ પ્રાઈસિંગ મેકેનિઝમના વિઘટન” અંગે તબક્કાવાર રીતે નિર્ણય લીધો હતો. તેમાં વધુમાં ઉલ્લેખિત છે કે માર્ચ ૧૯૯૯ માં વડાપ્રધાને “ઈન્ડિયા હાઈડ્રો-કાર્બન વિઝન – ૨૦૨૫” ના વિકાસ માટે ચોક્કસ માળખું તૈયાર કરવા માટે મંત્રીઓનો એક સમૂહ રચ્યો હતો. ઠરાવમાં ઉલ્લેખિત અહેવાલમાં, મંત્રીઓના સમૂહે ભલામણ કરી હતી કે ઇંધણના પરિવહન માટેના બજારીકરણ અધિકારો એવી કંપની માટે શરતી બનાવવામાં આવે જે અન્વેષણ અથવા ઉત્પાદન, શુદ્ધિકરણ, પાઈપલાઈન અથવા ટર્મિનલોમાં રોકાણ કરતી હોય અથવા તે માટે પ્રસ્તાવ મૂકતી હોય. ઉપરોક્ત જી.આર. માં વધુમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે ભારત સરકારે નવા પ્રવેશકર્તાઓને, જેમાં ખાનગી ક્ષેત્રનો પણ સમાવેશ થાય છે, એમ.એસ., એચ.એસ.ડી. અને એ.ટી.એફ. જેવા ઇંધણના બજારીકરણ અને પરિવહન માટે અધિકૃતતા આપવા નિર્ણય કર્યો છે. “ઈન્ડિયા હાઈડ્રો-કાર્બન વિઝન ૨૦૨૫” અહેવાલની ભલામણોને ધ્યાનમાં લીધા બાદ, ઇંધણના પરિવહનના બજારીકરણ માટે અધિકૃતતા આપવા અંગેની માર્ગદર્શિકાઓ ઠરાવના અનુવર્તી

ભાગમાં દર્શાવવામાં આવી છે. પ્રતિવાદી તરફના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા આધાર લેવાયેલા માર્ગદર્શક સિદ્ધાંતોના મુખ્ય લક્ષણો, જે જવાબી સોગંદનામામાં દર્શાવવામાં આવ્યા છે. તે રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું કે ભારત સરકારનો તા. ૮.૩.૨૦૦૨નો ઠરાવ (અરજીનો અનુસૂચિ “એફ”) પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૭ને પેટ્રોલ પંપના સંચાલન માટે ડીલરની નિમણૂક કરવાથી પ્રતિબંધિત કરતો નથી, જે તેની કલમ ૧૦ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે. કોઈપણ સ્થિતિમાં, પેટ્રોલ પંપોનું સંચાલન અને તેવી અનુસંગિક પ્રવૃત્તિઓ ડીલર મારફતે ચલાવવી એ સ્થાપિત વ્યાપારી પ્રથા છે અને કાયદામાં પણ માન્યતા પ્રાપ્ત છે. વધુમાં એવું પણ રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું કે પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૭ અંગે, એમ.એસ. અને એચ.એસ.ડી.ના બજારીકરણ માટેની મંજૂરી તેને એમ.ઓ.પી. અને એન.જી.ના પત્ર ક્રમાંક પી-૨૩૦૧૪/૧/૨૦૦૨/એમ.કે.ટી. તા. ૨૭.૫.૨૦૦૨ દ્વારા આપવામાં આવી છે, જે ઉક્ત જવાબી સોગંદનામા સાથે રજૂ કરવામાં આવ્યો છે. તેમાં અન્ય બાબતોની સાથે એવું ઉલ્લેખવામાં આવ્યું હતું કે પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૭ અને તેના ડીલરોને તા. ૮.૩.૨૦૦૨ના જી.આર. તેમજ તા. ૨૭.૫.૨૦૦૨ના મંજૂરીપત્રમાં નિર્ધારિત શરતોનું પાલન કરવું પડશે. આ દસ્તાવેજોમાંથી પણ સ્પષ્ટ થાય છે કે પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૭ પેટ્રોલપંપોના સંચાલન અને કાર્ય માટે ડીલરની નિમણૂક કરવા માટે સ્વતંત્ર છે.

૬.૨૮ માર્ગદર્શિકાના મુખ્ય લક્ષણો અંગે, એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે તેમાં કરવામાં આવેલા વિવિધ રોકાણો માટે ભિન્ન માપદંડો આપવાના રહે છે; તેનો ઉલ્લેખ પૃષ્ઠ ૧૮૧ થી ૧૮૩ પરના જવાબી સોગંદનામામાં કરવામાં આવ્યો છે. મહત્વપૂર્ણ માર્ગદર્શિકાઓમાંની એક એ છે કે જો કંપનીને અધિકૃતતા પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા હોય, તો તેણે નિર્ધારિત પ્રારૂપમાં યોજનાની વિગતો દર્શાવતી અરજી કરવી પડે; યોજનાના પરિમાણ અને કદ તેમજ યોજનામાં આવેલા રીટેલ આઉટલેટ્સની સંખ્યા અને સ્થાન અંગે કોઈ મર્યાદા નથી, પરંતુ શરત એટલી કે રીટેલ આઉટલેટ્સ પર કોઈ અતિક્રમણ કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવશે નહીં. બજારકરણ યોજનામાં આપવાની વિગતોનો પણ ઉલ્લેખ પરિણેદોમાં કરવામાં આવ્યો છે.

૬.૨૯ વધુમાં એવું જણાવવામાં આવ્યું હતું કે સરકાર અથવા નિયમનકારી બોર્ડે ઉક્ત માર્ગદર્શિકાઓની કલમ ૧૩ માં નિર્ધારિત કેટલીક શરતો લાદીને પાત્ર કંપની દ્વારા યોજનાને પ્રોત્સાહન આપવાનું છે. એવું જણાવવામાં આવ્યું હતું કે એકવાર આપવામાં આવેલ અધિકૃતતા, આ બાબતે નક્કી કરાયેલ શરતોનો ભંગ ન થયો હોય ત્યાં સુધી, પરત ખેંચવાની નથી. કંપનીએ વધુમાં આ બાબતની જાણ માર્કેટિંગ યોજનામાં થનારા મહત્વપૂર્ણ ફેરફારો અંગે સરકાર અથવા નિયામક મંડળને પણ કરવી રહે છે. કેન્દ્રીય સરકારને નિયામક મંડળ રચાય ત્યાં સુધી યોજનાને મંજૂરી આપવાનો પણ અધિકાર રહેશે. સરકાર દ્વારા ૧.૪.૨૦૦૨

સુધી અથવા એડમિનિસ્ટર્ડ પ્રાઇસિંગ મિકેનિઝમ દૂર કરવામાં આવે ત્યાં સુધી અને કાર્યરત નિયામક તંત્ર સ્થાપિત થાય ત્યાં સુધી અધિકૃતતા અપાશે. એડમિનિસ્ટર્ડ પ્રાઇસિંગ મિકેનિઝમ દરમિયાન, પાત્ર પ્રવૃત્તિઓમાં નિર્ધારિત મૂડીરોકાણ સંપૂર્ણપણે કરનાર કંપનીને અધિકૃતતા આપવામાં આવશે. જેઓ કંપનીઓએ અધિકૃતતા મેળવવા પાત્ર એવું મૂડીરોકાણ કર્યું નથી, તેવી કંપનીઓને માત્ર એડમિનિસ્ટર્ડ પ્રાઇસિંગ મિકેનિઝમ દૂર કરવામાં આવે તે પ્રસંગે તેલ સમૂહમાંથી વળતર અંગે હિસાબોની વિગત પણ આપવામાં આવી છે. આ માર્ગદર્શિકાઓની કોઈપણ જોગવાઈ અંગે કોઈ શંકા અથવા વિવાદ ઊભો થાય તો ભારત સરકારનો નિર્ણય અંતિમ અને બંધનકારક રહેશે.

૬.૩૦ વિદ્વાન વકીલે મારું ધ્યાન જવાબી સોગંદનામા તરફ પણ દોર્યું છે અને જણાવ્યું છે કે અરજીની અનુસૂચિ “જી” માં તા. ૧૨.૩.૨૦૦૪ નો પરિપત્ર કેન્દ્ર સરકાર, ભારત દ્વારા મંજૂર કરવામાં આવેલી અધિકૃતતાની શરતો સાથે અસંગત હતો, ગુજરાત સરકારે તા. ૧૭.૧૨.૨૦૦૪નું બીજું એક પરિપત્ર બહાર પાડીને કેટલાક પાસાઓ અંગે સ્પષ્ટીકરણ કર્યું હતું. ઉક્ત પરિપત્રને તા. ૧૨.૩.૨૦૦૪ના અગાઉના પરિપત્રનો ગેરઅર્થઘટન કરતું ગણાવી શકાય નહીં. તેના વિરુદ્ધ, તા. ૧૭.૧૨.૨૦૦૪નું પરિપત્ર કેટલાક પાસાઓને ભારત સરકારના ઠરાવ સાથે સુસંગત રહે તે માટે સ્પષ્ટ કરે છે.

૬.૩૧ વિદ્વાન વકીલે જવાબમાં કરાયેલા સોગંદનામાના પરિરહેદ ૧૯ પર આધાર મૂક્યો છે અને ભારત સરકારની તા. ૮મી માર્ચ, ૨૦૦૨ની અધિસૂચના અને/અથવા પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૭ના હિતમાં તા. ૨૭મી મે, ૨૦૦૨ના અધિકૃતકરણ પત્રમાં સમાવાયેલ શરત તરફ ધ્યાન દોર્યું છે, જે જવાબમાં કરાયેલા સોગંદનામાના પાનાં ૧૮૮, ૧૮૯ અને ૧૯૦ પર છે. તે જ પર આધાર મૂક્યા પછી, એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે તા. ૧૨.૩.૨૦૦૪નું પરિપત્ર, પરિશિષ્ટ "જી" સુધીની હદે, જેમાં અસ્તિત્વમાં રહેલા રિટેલ આઉટલેટથી અંતર જાળવવાની મર્યાદાઓ લાદવામાં આવી છે, તે એમઓપીએનજી દ્વારા જારી કરાયેલ માર્ગદર્શિકાઓ અને પરિશિષ્ટ "એફ" ખાતેના જી.આર.થી આગળ જાય છે અને તા. ૨૭.૫.૨૦૦૨નો અધિકૃતકરણ પત્ર કેન્દ્રીય સરકારના નિર્દેશો સાથે અસંગત છે. પરિશિષ્ટ "જી" પરના પરિપત્રની અન્ય શરતો ભારત સરકાર દ્વારા તેમના તારીખ ૨૨.૧૧.૨૦૦૨ના પત્રમાં આપવામાં આવેલી સૂચનાઓથી વિપરીત છે અને વહીવટી ભાવ તંત્રને નાબૂદ કરવાની ફિલસૂફીથી વિપરીત છે. તે તા. ૮.૩.૨૦૦૨ ના ઠરાવમાં નિર્ધારિત કરાયેલ નીતિના વિરોધાભાસરૂપ છે. કારણ કે તેઓ અસંગત હતા, તેથી ફૂડ એન્ડ સિવિલ સપ્લાયઝ વિભાગે તેમના તા. ૧૭.૧૨.૨૦૦૨ ના સંદેશાવ્યવહાર દ્વારા તેમાં સુધારો કર્યો હોવો યોગ્ય જ હતો. આવા સ્થળોની યાદી તા. ૨૨.૪.૨૦૦૪ અને ૨૦.૧૧.૨૦૦૪ ના તેમના સંદેશાવ્યવહાર હેઠળ જિલ્લા કલેક્ટરોને મોકલવામાં આવી હતી. વધુમાં, એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે પ્રતિવાદી રિટેલ આઉટલેટ્સના સ્થળોની તેમની

આયોજન અનુસાર આવી યાદીઓ ફૂડ એન્ડ સિવિલ સપ્લાયઝ વિભાગને આપતો રહ્યો છે.

૬.૩૨ વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે અનુબંધક “જી” ખાતે તા. ૧૨.૩.૨૦૦૪ના પરિપત્રમાં ઉલ્લેખિત શરતોમાંથી ક્રમ નં. ૧, ૩, ૫, ૬ અને ૭ની શરતો તા. ૨૭.૫.૨૦૦૨ના પત્ર અને તા. ૮.૩.૨૦૦૨ના ઠરાવ સાથે સુસંગત છે. તા. ૧૨.૩.૨૦૦૪ના અનુબંધક “જી” ખાતેના પરિપત્રમાં નિર્ધારિત બાકીની શરતો તા. ૨૭.૫.૨૦૦૨ના પત્ર અને તા. ૮.૩.૨૦૦૨ના ઠરાવ સાથે અસંગત છે. તે દષ્ટિએ વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે પરિશિષ્ટ “જી” ખાતેના પરિપત્રના પરિષ્કેદ ૮, ૯ અને ૧૦ માં આપવામાં આવેલી સૂચનાઓ રાજ્ય સરકારના અધિકારક્ષેત્રની સીમા બહારની છે અને પરિશિષ્ટ “એફ” ખાતેના શાસન ઠરાવ તથા પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૭ ને માર્કેટિંગ અધિકારો મંજૂર કરતું પત્ર હેઠળ તેમનો વિચાર કરવામાં આવેલ નથી. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે પરિશિષ્ટ “એફ” ખાતેનો પરિપત્ર, તારીખ ૧૨.૩.૨૦૦૪નો પરિપત્ર – પરિશિષ્ટ “જી” એ હદ સુધી કે જેમાં ખાસ કરીને પરિષ્કેદ ૯ માં હાલના રિટેલ આઉટલેટથી અંતર જાળવવા અંગે મર્યાદાઓ લાદવામાં આવી છે, તે એમ.ઓ.પી.એન.જી. દ્વારા જારી કરાયેલા માર્ગદર્શકો તથા પરિશિષ્ટ “એફ” ખાતેના શાસન ઠરાવથી તેમજ તારીખ ૨૭.૫.૨૦૦૨ના

અધિકૃતકરણ પત્રથી પરે જાય છે અને તે કેન્દ્રીય સરકારના નિર્દેશો સાથે અસંગત છે.

૬.૩૩ તેવી વધુમાં રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે ભારત સરકાર એવી કોઈ માર્ગદર્શિકા નિર્ધારિત કરવા ઇચ્છતી ન હતી કે જે ખાનગી તેલ કંપનીઓની પણ તેના રિટેલ આઉટલેટ્સ (વેચાણ કેન્દ્રો) નું સ્થાન પસંદ કરવાની સ્વતંત્રતાને પ્રતિબંધિત કરે, અને વાસ્તવમાં અધિકૃત ખાનગી કંપનીઓને તેમની વ્યાપારી બુદ્ધિમત્તા અનુસાર નવા આઉટલેટ્સ સ્થાપવાની સ્વતંત્રતા આપવાની તેની નીતિ જાહેર કરી છે, જે સામાવાળા નંબર ૭ ની તરફેણમાં જારી કરવામાં આવેલા સત્તાધિકાર પત્રો પરથી સ્પષ્ટ થશે. વ્યવસાયના સ્થાનની પસંદગી કરવાનો હક ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૯(૧)(જી) દ્વારા ખાતરી કરાયેલ વ્યવસાય કરવાનો હકનો એક ભાગ છે, અને તે પણ ત્યારે, જ્યારે સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૯(૬)ને અનુરૂપ બનાવવામાં આવેલા કાયદા દ્વારા કોઈ વાજબી પ્રતિબંધો લાદવામાં આવ્યા ન હોય. તેથી, “હાલના આઉટલેટ્સ પર કોઈ અતિક્રમણ નહીં” એવા શબ્દસમૂહને વિસ્તૃત અર્થ આપી શકાય નહીં. “અતિક્રમણ” શબ્દપ્રયોગનો ઉપયોગ માત્ર એટલા માટે કરવામાં આવ્યો છે કે અધિકૃત ખાનગી કંપનીઓ એવા ડીલર મારફતે કાર્ય ન કરે જેમની સાથે કોઈ બીજી માર્કેટિંગ કંપનીએ પેટ્રોલિયમ ઉત્પાદનોના માર્કેટિંગ માટે કરાર કર્યો હોય. ઉક્ત “અતિક્રમણ” શબ્દનો કોઈપણ વેપાર ક્ષેત્રો સાથે સંબંધ નથી,

કારણ કે રિટેલ આઉટલેટ્સ માટે કોઈ ઝોનલ સીમા-નિર્ધારણ કરવામાં આવ્યું નથી અને રિટેલ આઉટલેટના સ્થળોનું નિર્ધારણ પ્રતિવાદી નં.૭ જેવી અધિકૃત ખાનગી કંપનીની વ્યવસાયિક વિચારણા અને રિટેલ આઉટલેટ સ્થાપવાની વ્યવહારુ શક્યતા પર આધારિત રહેશે. તેથી, કથિત અતિક્રમણ અંગે અરજદારો દ્વારા આગળ ધપાવવાનો પ્રયત્ન કરાયેલ દલીલ સર્વથા નિરાધાર અને કોઈપણ ગુણવત્તાથી રહિત છે અને તેથી તેનો ઇનકાર કરવામાં આવે છે તથા તેને પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૭ સ્વીકારવામાં આવતું નથી.

૬.૩૪ અરજદારો તરફથી કરવામાં આવેલ રજૂઆતોનો બીજો પાસો તા. ૧૦.૨.૨૦૦૩ના પરિપત્ર સંબંધિત છે. રજૂ કરવામાં આવે છે કે ઉક્ત પરિપત્ર સ્પષ્ટીકરણાત્મક સ્વરૂપનો છે અને માન્ય તથા કાયદેસર છે. રજૂ કરવામાં આવે છે કે ઉક્ત પરિપત્ર મુજબ, જે બોમ્બે જમીન મહેસૂલ સંહિતાની કલમ ૬૫, ૬૫એ અને ૬૫બી અંગેની સ્થિતિ સ્પષ્ટ કરે છે, કૃષિ જમીનનો અકૃષિ હેતુ માટે ઉપયોગ કરવા માટે, તેના ઉપયોગ પહેલાં કલેક્ટર પાસેથી મેળવવાની પરવાનગી લેવી આવશ્યક નથી, જ્યારે ઉક્ત જમીનનો ઉપયોગ તેના કબજેદાર દ્વારા સદ્ભાવનાપૂર્વકના ઔદ્યોગિક હેતુ માટે થવાનો હોય. રજૂ કરવામાં આવે છે કે કલમ ૬૫બી સુધારક અધિનિયમ એટલે કે ગુજરાત અધિનિયમ ક્રમાંક ૬ ઓફ ૧૯૯૭ દ્વારા બોમ્બે જમીન મહેસૂલ સંહિતામાં ઉમેરવામાં આવી હતી, જે અંતિમ રાજપત્રમાં તા. ૬.૩.૧૯૯૭ના રોજ પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યો હતો.

૬.૩૫ કલમ ૬૫બી(૧)(બી)(આઈ) ને ધ્યાનમાં લેતાં, જ્યારે કબજેદાર ખેતીની જમીન અથવા તેના ભાગનો ઉપયોગ કોઈ પણ કેમિકલ (રાસાયણિક) અથવા પેટ્રોકેમિકલના ઉત્પાદન અથવા સંગ્રહના હેતુ સિવાયના, શુદ્ધ દાનતના ઔદ્યોગિક હેતુ માટે કરવા ઈચ્છે છે, તો તેમાં નિર્ધારિત શરતની પૂર્તિના આધીન, કલેક્ટરની પરવાનગી વિના તે માટે આવી જમીનનો એવો વાસ્તવિક ઔદ્યોગિક હેતુ માટે ઉપયોગ કરવો તેના માટે કાયદેસર ગણાશે. વધુમાં, કલમ ૬૫બી(૧)(બી)(૨)ના ઢ્રષ્ટિકોણથી, જ્યારે કબજેદાર કોઈ કૃષિ જમીન અથવા તેના કોઈ ભાગનો ઉપયોગ કોઈ પણ કેમિકલ અથવા પેટ્રોકેમિકલના ઉત્પાદન અથવા સંગ્રહના હેતુ માટે કરવા ઈચ્છે છે, ત્યારે તેમાં નિર્ધારિત શરતોની પૂર્તિના આધીન, કલેક્ટરની પરવાનગી વિના તે માટે આવી જમીનનો એવો વાસ્તવિક ઔદ્યોગિક હેતુ માટે ઉપયોગ કરવો તેના માટે કાયદેસર ગણાશે.

૬.૩૬ એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે જ્યારે કૃષિ જમીનનો ઉપયોગ ઔદ્યોગિક વેપાર અથવા સાહસ માટે થવાનો હોય ત્યારે તે સદ્ભાવનાપૂર્વકના ઔદ્યોગિક હેતુની અભિવ્યક્તિ હેઠળ આવશે, તે બાબતની મૂળવણી કરવામાં આવશે. વધુમાં, સેવા ઉદ્યોગ પણ સદ્ભાવનાપૂર્વકના ઔદ્યોગિક હેતુની અભિવ્યક્તિ હેઠળ આવશે. ઉપરોક્ત ને અશુભ રાખીને, કલમ ૬૫બી(૧)(બી)(૨) મુજબ પણ, જ્યાં સુધી રિટેલ આઉટલેટ્સનો પ્રશ્ન છે, ત્યાં સુધી તેનો અર્થ

રસાયણિક અથવા પેટ્રોરસાયણિક સંગ્રહ પણ થશે. તેથી, રીટેલ આઉટલેટ્સ માટે, જો શરતો સંતોષવામાં આવે તો, એન.એ. પરવાનગી મેળવવી જરૂરી નથી.

૬.૩૭ એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે પેટ્રોલ, ડીઝલ વગેરે પેટ્રો-કેમિકલ અને કેમિકલનો ભાગ છે અને તેથી, બોમ્બે જમીન મહેસૂલ સંહિતાની કલમ ૬૫બીમાં સમાવિષ્ટ અનુમાનિત બિન-કૃષિ જોગવાઈને ધ્યાનમાં લેતા પરવાનગી મેળવવાની કોઈ આવશ્યકતા રહેતી નથી. આ સંદર્ભે, તેણે પાનું ૧૯૪ પર આર.આઈ.એલ.ના જવાબના પરિષ્કેદ ૨૩ પર આધાર રાખ્યો છે.

૬.૩૮ પેટ્રોલ અને ડીઝલ વિવિધ હાઈડ્રોકાર્બનોના મિશ્રણથી બનેલા હોય છે, જેને ઓલેફિન્સ, પેરાફિન્સ અથવા નેપ્થેન્સ વગેરે જેવા પેટ્રોકેમિકલ્સ કહેવામાં આવે છે, તેવી બાબતનો પણ વધુમાં ઇનકાર કરવામાં આવે છે. આ બાબતમાં કોઈ શંકા નથી કે પેટ્રોલ અને ડીઝલ ઉપરોક્ત ઉદ્દેશિત ઘટકોના મિશ્રણથી બનેલા છે, જેને પેટ્રોકેમિકલ્સ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે અને નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવે છે. આ રસાયણોના ઉપયોગને કારણે એમ.એસ. અને ડીઝલ તરીકે ઓળખાતા ઉત્પાદનો ઇંધણ તરીકે લોકપ્રિય રીતે ઇંધણ તરીકે જાણીતા થયા છે. તેમ છતાં, કોઈપણ વ્યાખ્યા મુજબ તે રસાયણો જ છે. રસાયણો હોવાને કારણે, અને પેટ્રોલિયમ (ફૂડ ઓઈલ)માંથી મેળવવામાં આવતા હોવાથી, તેઓ પેટ્રોકેમિકલ્સ છે.

૬.૩૯ વિશ્વમાં ૫ લાખથી વધુ રસાયણો છે. બજારમાં ઘણા પેટ્રોરસાયણો ઉપલબ્ધ છે. હોલીની ચાદી મુજબ, ઓછામાં ઓછા ૧૭૫ પેટ્રોરસાયણોની ઓળખ કરવામાં આવી છે. વિવિધ સંદર્ભ સ્ત્રોતો અનુસાર, તેનાથી પણ ઘણા વધુ છે. એન્સાયક્લોપીડિયા બ્રિટાનિકા અનુસાર, હોલીની વ્યાખ્યા અપૂર્ણ છે, કારણ કે એવા અકાર્બનિક સંયોજનો પણ છે જેને પેટ્રોરસાયણો તરીકે ઓળખવામાં આવે છે અને જો તેઓનો સમાવેશ કરવામાં આવે તો ચાદી હજી વધુ વધશે. (સલ્ફર અને એમોનિયા, ભલે અકાર્બનિક હોય, તેમ છતાં પેટ્રોલિયમમાંથી તેમનું ઉદ્ભવ થતું હોવાથી પેટ્રોરસાયણ તરીકે ગણવામાં આવે છે – બ્રિટાનિકાના પૃષ્ઠ ૯૧૫). અન્ય શબ્દોમાં, અરજીમાં જેમ કોઈ વિશિષ્ટ તકનીકી શબ્દકોશમાં ઉલ્લેખિત વ્યાખ્યાને આગળ ધપાવવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે તે મુજબ પેટ્રોરસાયણોની કોઈ અચૂક અને અંતિમ વ્યાખ્યા નથી.

૬.૪૦ બૉમ્બે જમીન મહેસૂલ સંહિતાની જોગવાઈ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે બૉમ્બે જમીન મહેસૂલ સંહિતાની કલમ ૬૫બીના હેતુસર રસાયણો અથવા પેટ્રોરસાયણોના ઉત્પાદન અથવા સંગ્રહ સાથે સંકળાયેલી બધી પ્રવૃત્તિઓને યથાર્થ ઔદ્યોગિક પ્રવૃત્તિઓ તરીકે મંજૂરી આપવાનો વિધાનમંડળનો હેતુ હતો. તેમાં પાત્ર ગણવા યોગ્ય રસાયણોના પ્રકારનું કોઈ નિર્દેશન કરવામાં આવેલ નથી. તેમાં કાર્બનિક અથવા અકાર્બનિક પેટ્રોરસાયણોનું પણ કોઈ નિર્દેશન કરવામાં આવેલ નથી. બૉમ્બે ભૂમિ મહેસૂલ સંહિતાની કલમ ૬૫બીની પરંતુક

હેઠળ પાત્રતાના હેતુસર વિધાનમંડળે રસાયણો અથવા પેટ્રોરસાયણોના પ્રકારો અથવા વર્ગીકરણ વચ્ચે કોઈ ભેદ કર્યો નથી. તેથી, વિધાનમંડળનો આશય તમામ રસાયણો અને પેટ્રોરસાયણોને પાત્ર તરીકે સમાવેશ કરવાનો છે. કોઈ પણ રસાયણો અથવા પેટ્રોરસાયણોને બાકાત રાખવાનો કોઈ સ્પષ્ટ આશય દેખાતો નથી. વિધાનમંડળે પોતાની વિવેકબુદ્ધિથી આ જોગવાઈનો ઉપયોગ કોઈ વિશિષ્ટ અથવા નિર્ધારિત સંયોજનો માટે તેમના પ્રકાર અથવા તેમના ઉપયોગના આધારે મર્યાદિત કરવાનો આશય રાખ્યો નથી. તેનો અર્થ એવો થાય છે કે માત્ર વિશિષ્ટ પ્રકારના ઉદ્યોગોમાં ઉપયોગમાં લેવાતા અથવા વિશિષ્ટ ઉપયોગ અથવા પ્રયોગ ધરાવતા નિશ્ચિત ઉત્પાદનો જ બોમ્બે ભૂમિ મહેસૂલ સંહિતાની કલમ ૬૫બીના હેતુસર પાત્ર ગણાય છે, એવું કહી શકાય નહીં. આ બાબતને ધ્યાનમાં લેતા, પેટ્રોલ (એમએસ) અને ડીઝલ (એચએસડી) જેવા સંયોજનો અથવા રસાયણો, જે હાઈડ્રોકાર્બન છે, જે પેટ્રોલિયમમાંથી પણ ઉત્પન્ન થાય છે (જે અંતિમ સ્વાભાવિક રીતે પ્રાપ્ત થતું કાચું મૂળ પદાર્થ છે), જે પેટ્રોરસાયણોના સમકક્ષ જ કુટુંબ-સમૂહમાં આવે છે, જે પોતે જ પેટ્રોકેમિકલ્સના મિશ્રણને બોમ્બે જમીન મહેસૂલ સંહિતાની કલમ ૬૫બીની જોગવાઈઓનો લાભ મેળવવા માટે પેટ્રોકેમિકલ્સ અથવા રસાયણો તરીકે બાકાત રાખવામાં આવે છે.

૬.૪૧ તેથી, બોમ્બે જમીન મહેસૂલ સંહિતાની કલમ ૬૫બીના દૃષ્ટિએ, રિટેલ આઉટલેટની સ્થાપના પહેલાં બિનખેતી પરવાનગી મેળવવાની

આવશ્યકતા નથી, કારણ કે ઉક્ત જમીનનો ઉપયોગ વાસ્તવિક ઔદ્યોગિક હેતુ માટે થાય છે; તથાપિ, કલમ ૬૫બીમાં અને ખાસ કરીને કલમ ૬૫બી(૨), (૩), (૪), (૫)માં નિર્ધારિત શરતો તેમજ બોમ્બે જમીન મહેસૂલ નિયમો, ૧૯૭૨ના નિયમ ૮૭એ થી ૮૭સીમાં નિર્ધારિત શરતોનું પાલન કરવું આવશ્યક છે. તેઓ સુધારેલ નિયમો પર આધાર રાખે છે. તેથી, એવું કહી શકાય નહીં કે કલમ ૬૫બીના દૃષ્ટિએ રિટેલ આઉટલેટની સ્થાપના કોઈ નિયંત્રણ વિના થાય છે, પરંતુ તે ઉપર દર્શાવેલ શરતોની પૂર્ણતા આધીન છે.

૬.૪૨ જ્યારે, આવા કેસોમાં બોમ્બે જમીન મહેસૂલ સંહિતાની કલમ ૬૫ હેઠળ અન્યથા જે પૂર્વ પરવાનગી લેવી આવશ્યક છે તે લેવાની જરૂર પડતી નથી, ત્યારે તેવી પરવાનગી જે જમીન માટે હોય છે તે જમીનની જાતિ અને જમીનના ક્ષેત્રફળ અંગે સક્ષમ બનાવતી જોગવાઈઓનો લાભ લઈ શકાય છે , ઉક્ત કલમમાં જ પૂરતી કાળજી લેવામાં આવી છે. નોંધવું યોગ્ય છે કે કલમ ૬૫બીનો આશ્રય માત્ર તે વિસ્તાર અંગે જ લેવાઈ શકે છે, જેના માટે તેની જોગવાઈ ઉક્ત કલમમાં જ કરવામાં આવી છે, એટલે કે, ઉક્ત કલમમાં નિર્ધારિત શરતોનું પાલન કરવું આવશ્યક છે. માન્ય એન.એ. ની જોગવાઈ ત્યારે ઉપલબ્ધ નથી જ્યારે અંતિમ વિકાસ યોજનાના ખરડામાં અથવા ટી.પી. યોજના હેઠળ જમીન કોઈ નિશ્ચિત હેતુ માટે અનામત રાખવામાં આવી હોય. તેવી જ રીતે, જ્યારે જમીન અધિગ્રહણ માટે ઉપલબ્ધ ન હોય અથવા ગુજરાત ટાઉન પ્લાનિંગ એન્ડ અર્બન

ડેવલપમેન્ટ એક્ટ હેઠળ વિસ્તાર વિકાસ સત્તામંડળ અથવા શહેરી વિકાસ સત્તામંડળના અધિકારક્ષેત્ર હેઠળ આવેલા વિસ્તારની સીમાથી ૫ કિ.મી. ની અંદર આવે ત્યારે પણ આ જોગવાઈ ઉપલબ્ધ રહેતી નથી. તેથી, કલમ ૬૫બી(૧)(બી)(૧) અને કલમ ૬૫બી(૧)(બી)(૨) માં નિર્દિષ્ટ વિસ્તારોમાં માન્ય એન.એ. ની જોગવાઈ લાગુ પડી શકતી નથી અને એન.એ. ઉપયોગ માટે પૂર્વ મંજૂરી મેળવવી આવશ્યક છે. તેથી, ઉપર નિર્દિષ્ટ વિસ્તારો માટે પ્રતિવાદી નં.૭ પૂર્વ એન.એ. પરવાનગી લે છે. કૃપા કરીને નોંધવું કે, પ્રતિવાદી નં.૭ રિટેલ આઉટલેટોની સ્થાપના સમયે લાગુ પડતા અધિનિયમો/નિયમોની જોગવાઈઓનું કડક પાલન કરી રહ્યો છે. પ્રતિવાદી નં.૭ વિશેની આશંકાઓ/આરોપો કે તે અગાઉની એન.એ. પરવાનગી ન લીધી હોવાના આક્ષેપો સંપૂર્ણપણે ખોટા અને નિરાધાર છે.

૬.૪૩ અરજદારો દ્વારા રજૂ કરાયેલ દલીલોના ત્રીજા પાસાનો જવાબ:

૬.૪૪ અરજદારો દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆતોનો ત્રીજો પાસો લેખિત રજૂઆતના પરા ૩૫થી આગળ દર્શાવવામાં આવ્યો છે, જેનું સારતત્વ “હાલના રિટેઇન આઉટલેટ્સ પર કોઈ અતિક્રમણ નહીં” અને ખાનગી તેલ કંપનીઓ દ્વારા કોઈ ડીલરની નિમણૂક નહીં, એવો છે. આ સંદર્ભે, નીચે મુજબ રજૂ કરવામાં આવે છે.

૬.૪૫ અરજીકર્તાની આ રજૂઆત અંગે કે નવા રિટેલ આઉટલેટ્સની સ્થાપના “અતિક્રમણ” સમાન છે, તે સંપૂર્ણપણે આધારવિહોળી અને ક્ષુદ્ર છે. હકીકતમાં, ભારત સરકાર દ્વારા તારીખ ૮.૩.૨૦૦૨ ના ઠરાવમાં, જે અરજી સાથે અનુબંધક “એફ” તરીકે જોડાયેલ છે, ખાનગી તેલ કંપનીઓને વ્યવસાયના સ્થાનની પસંદગી કરવાની પરવાનગી આપવામાં આવી છે, જે સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૯(૧)(જી) હેઠળ ખાતરી અપાયેલા વ્યવસાય કરવાનો અધિકાર પરથી ઉદ્ભવે છે. તેથી, “વિદ્યમાન રિટેલ આઉટલેટ્સ ઉપર કોઈ અતિક્રમણ નહીં” આપી શકાતા નથી. “અતિક્રમણ” શબ્દનો ઉપયોગ અધિકૃતતા ઠરાવમાં માત્ર એટલા માટે કરવામાં આવ્યો છે કે અધિકૃત ખાનગી કંપનીઓ એવા ડીલર મારફતે વ્યવહાર ન કરે, જે બીજી તેલ વિતરણ કંપનીનો વર્તમાન ડીલર હોય અને જેણે બીજી તેલ વિતરણ કંપની સાથે કરાર કર્યો હોય. “અતિક્રમણ” શબ્દનો કોઈપણ વેપાર ક્ષેત્ર સાથે કોઈ સંબંધ નથી, કારણ કે એવી કોઈ ક્ષેત્રવાર પ્રાદેશિક સીમા નિર્ધારણ નથી કે જેના અંદર કોઈ નિશ્ચિત પેટ્રોલ પંપે સેવા આપવાની હોય. અરજદારની આવી દલીલ સંપૂર્ણપણે હાસ્યાસ્પદ, નિરાધાર અને ગુણદોષવિહોળી છે.

૬.૪૬ અરજદાર દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલી આ દલીલના સંદર્ભમાં કે ખાનગી તેલ કંપની પેટ્રોલ પંપ ચલાવવા માટે ડીલરની નિમણૂક કરી શકતી

નથી, એવું રજૂ કરવામાં આવે છે કે ખાનગી તેલ કંપનીઓને અપાયેલ અધિકૃતતા ડીલરની નિમણૂક કરવા પર પ્રતિબંધ મૂકતી નથી. એવું રજૂ કરવામાં આવે છે કે એવો ડીલર ખાનગી તેલ કંપનીનો અભિકર્તા છે અને તેથી કંપની જ પોતાના અભિકર્તા દ્વારા પેટ્રોલિયમ ઉત્પાદનોનું બજારીકરણ કરી રહી છે. કોઈપણ સ્થિતિમાં, ઠરાવ તારીખ ૮.૩.૨૦૦૨ના પરિશિષ્ટ “એફ” પૃષ્ઠ ૧૧૭ મુજબ પાનું ૧૨૦ ખાતેની કલમ ૧૩ (બી) સ્પષ્ટ કરે છે કે ખાનગી તેલ કંપની પણ ડીલર મારફતે કાર્ય કરી શકે છે, જોકે, તે એવા ડીલર મારફતે કાર્ય કરી શકતી નથી જેના સાથે અન્ય તેલ વિપણન કંપનીએ ઇંધણના વિપણન માટે અથવા રિટેલ આઉટલેટ માટે કરાર કર્યો હોય. તેથી, અરજદાર દ્વારા તા. ૮.૩.૨૦૦૨ ના ઠરાવની કલમ ૧૦ પર આધાર રાખીને કરવામાં આવેલો એવો દાવો કે ખાનગી તેલ કંપની ડીલરની નિમણૂક કરી શકતી નથી પરંતુ તેને કંપની પોતે અથવા તેની સહાયક કંપની અથવા તેની સંયુક્ત સાહસ કંપની મારફતે જ કાર્ય કરવું પડે, તે ઉક્ત જી.આર.ની કલમ ૧૩(બી) ના પ્રકાશમાં સંપૂર્ણપણે નિરાધાર અને ગુણદોષવિહોળો છે. વધુમાં એવું પણ રજૂ કરવામાં આવે છે કે “હાલના રિટેલ આઉટલેટ પર કોઈ અતિક્રમણ નહીં” એવો વાક્યપ્રયોગ કલમ ૧૩(બી) સાથે વાંચવાનો છે, જે સ્પષ્ટ કરે છે કે અતિક્રમણનો અર્થ અન્ય તેલ વિપણન કંપનીના હાલના રિટેલ આઉટલેટ પર અતિક્રમણ કરવા અથવા તેનો ઉપયોગ કરવા અને/અથવા અન્ય તેલ વિપણન કંપનીનો હાલનો ડીલર હોય એવા ડીલરની નિમણૂક કરવા અંગે છે.

૬.૪૭ તેથી, “અતિક્રમણ” તથા “ખાનગી તેલ કંપની માટે કોઈ ડીલરો નથી” અંગે અરજદાર તરફથી કરવામાં આવેલી રજૂઆતો ગુણદોષના આધારે અસંગત, નિરાધાર અને રહિત છે, તા. ૮.૩.૨૦૦૨ ના જી.આર.ના વિરોધાભાસી છે. વધુમાં, એવું પણ રજૂ કરવામાં આવે છે કે તા. ૮.૩.૨૦૦૨ ના ઠરાવમાં જણાવ્યા મુજબની પ્રોજેક્ટ યોજનાઓ પ્રતિવાદી દ્વારા સંબંધિત સત્તાધિકારીઓ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવી રહી છે.

૬.૪૮ વિદ્વાન વકીલે રાજસ્થાન વડી અદાલતની જયપુર ખંડપીઠના તા. ૩૦.૯.૨૦૦૪ના આદેશ તેમજ દલપતસિંહ વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા ના મામલામાં રાજસ્થાન વડી અદાલતના તા. ૩૧.૮.૨૦૦૫ના અન્ય એક આદેશ અને મદ્રાસ વડી અદાલત તથા જબલપુર વડી અદાલતે પસાર કરેલા અન્ય આદેશો પર નિર્ભરતા મૂકી છે, જેઓનો સાર એ છે કે પેટ્રોલ પંપોની સ્થાપનામાં ભારત સરકારની નીતિઓનું પાલન કરવું જોઈએ અને તેમનો ભંગ થવો જોઈએ નહીં. આ સંદર્ભમાં, તેમણે રજૂ કર્યું કે પ્રતિવાદીઓ ભારત સરકાર અથવા ગુજરાત સરકાર દ્વારા ઘડાયેલા કોઈપણ વૈધાનિક નિયમો અથવા વિનિયમોનો ભંગ કરતા નથી. તેથી, આવા પ્રકારના નિર્દેશ જારી કરવાનો કોઈ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થતો નથી. કોઈપણ રીતે, ૧૯૮૭(૧) જી.એલ.એચ. ૪૯૩માં અહેવાલિત ગુજરાત રાજ્ય વિ. મંગલ ટ્રેડર્સના મામલામાં આપેલા ચુકાદા મુજબ અને ખાસ

કરીને તેની પરિણેદ ટને ધ્યાનમાં લેતાં, આવા મુજબની દિશાનિર્દેશો આપવાની આવશ્યકતા નથી.

૭. પ્રતિવાદીના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું છે કે આ પાસાનું રાજસ્થાન વડી અદાલતે દલપતસિંહ વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અંગેના એસસી સિવિલ રિટ પિટિશન નં. ૧૫૪૮ ઓફ ૨૦૦૫ માં, જેના પર અરજદારે આધાર રાખ્યો છે, પરીક્ષણ કર્યું નથી. તેમણે વધુમાં રજૂ કર્યું છે કે રાજસ્થાન વડી અદાલતે ફરજિયાત દિશાનિર્દેશો આપ્યાનો આશય દર્શાવ્યો છે, જે ((ઉપરોક્ત)) ચુકાદાઓમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના અવલોકનોના વિરુદ્ધ છે.

૭.૧ વિદ્વાન વકીલે પોતાની દલીલના સમર્થનમાં નીચેના નિર્ણયો પર આધાર રાખ્યો છે.

(૧) નગર રાઈસ એન્ડ ફ્લોર મિલ્સ અને અન્ય વિ. એન. ટીક્કપ્પા ગોંડા એન્ડ બ્રધર્સ અને અન્ય વિ. ૧૯૭૦(૧) એસ.સી.સી. ૫૭૫. તેમાં જણાવાયું હતું કે અનુચ્છેદ ૧૯(૬) હેઠળ કોઈ વ્યક્તિ એવો સ્વતંત્ર દાવો કરી શકતી નથી કે અન્ય વ્યક્તિ વેપાર અથવા ધંધો ન કરે જેથી તેના વેપાર અથવા ધંધા પર પ્રતિકૂળ અસર થાય.

(૨) જસભાઈ મોતીભાઈ દેસાઈ વિ. રોશન કુમાર, હાજી બશીર અહમદ અને અન્ય, (૧૯૭૬) ૧ એસ.સી.સી. ૬૭૧ માં અહેવાલિત.

(૩) નોર્ધર્ન પ્લાસ્ટિક્સ લિ., વિરુદ્ધ હિન્દુસ્તાન ફોટો ફિલ્મ્સ મેન્યુફેક્ચરિંગ કો. લિ., અને અન્ય, જે (૧૯૮૭) ૪ એસ.સી.સી. ૪૫૨ માં અહેવાલિત છે, જેમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે કસ્ટમ્સ અધિનિયમની કલમ ૧૨૯અ હેઠળ 'પીડિત વ્યક્તિ'નો અર્થઘટન કર્યો છે.

(૪) ડેપ્યુટી આસિસ્ટન્ટ આયર્ન એન્ડ સ્ટીલ કન્ટ્રોલર, મદ્રાસ અને અન્ય વિ. એલ. મણિકચંદ, પ્રોપ્રાઇટર, કત્રલા મેટલ કોર્પોરેશન, મદ્રાસ, એ.આઈ.આર. ૧૯૭૨ એસ.સી. ૮૩૫ માં અહેવાલિત, જેમાં આયાત અને નિકાસ (નિયંત્રણ) અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળ આયાત લાઈસન્સની મંજૂરી અંગે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું છે કે માત્ર અરજી કરવામાં આવી હોય તેથી કોઈ નિર્વિવાદ અધિકાર ઊભો થતો નથી.

(૫) આંધ્રા ઈન્ડસ્ટ્રીયલ વર્ક્સ વિરુદ્ધ આયાતના મુખ્ય નિયંત્રક અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૭૪ એસ.સી. ૧૫૩૯ માં અહેવાલિત.

(ક) કે.એમ. શાંમુગમ, માલિક, કે.એમ.એસ. ટ્રાન્સપોર્ટ તંજોર, મદ્રાસ રાજ્ય વિ. ધ એસ.આર.વી.એસ. (પી) લિ., અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૩ એસ.સી. ૧૬૨૬ માં અહેવાલિત.

(ગ) રમણા દયારામ શેટ્ટી વિરુદ્ધ ધ ઇન્ટરનેશનલ એરપોર્ટ ઓથોરિટી ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય, જે એ.આઈ.આર. ૧૯૭૯ એસ.સી. ૧૬૨૮ માં અહેવાલિત છે, જે ટેન્ડરનો કેસ છે.

(ઘ) સમર્થ ટ્રાન્સપોર્ટ કો. (પી). લિ. વિ. ધ રિજનલ ટ્રાન્સપોર્ટ ઓથોરિટી, નાગપુર અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૧ એસ.સી. ૯૩ માં અહેવાલિત.

(ઙ) ગુજરાત રાજ્ય વિ. મંગલ ટ્રેડર્સ, જામનગર, જે ૧૯૮૭(૧) જી.એલ.એચ. ૪૯૩ માં અહેવાલિત છે.

૮. પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૯ – ઇન્ડિયન ઓઈલ કોર્પોરેશન લિમિટેડ તરફથી, પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૯ કોર્પોરેશનમાં મુખ્ય રિટેઈલ સેલ્સ મેનેજર તરીકે કાર્યરત શ્રી સંજીવ યાદવનું સોગંદનામું દાખલ કરવામાં આવ્યું છે. સોગંદકર્તાએ તેવો વાંધો પણ ઉઠાવ્યો છે, જે પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૭ દ્વારા પણ ઉઠાવવામાં આવ્યો છે. તેણે રજૂ કર્યું છે કે અરજદારોના કોઈપણ મૂળભૂત અધિકારો અથવા કાનૂની હકનો

ભંગ થયો નથી, જેના કારણે અરજદારોને ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ આ અદાલતનો આશરો લેવા હકદાર ગણાવી શકાય.

૮.૧ વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે રાજ્ય સરકારના માર્ગો પર લાગુ પડતા બે ઇંધણ સ્ટેશનો વચ્ચેના સ્થાન અને/અથવા અંતરને જાળવવા અથવા તેનું નિયમન કરવા માટે કોઈ માપદંડ નહોતો. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે પ્રવેશમાર્ગ માટે રાજ્ય સરકારે મંજૂરી આપી છે અને તેથી રાજ્યમાં આવક વિભાગના તા. ૧૭.૭.૧૯૮૦ ના સરકારના ઠરાવના આધારે ઘણા સમયથી રિટેલ આઉટલેટ્સ સ્થાપિત થયેલા છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે અરજદાર નં. ૧ સંઘના કેટલાક સભ્યોના ઇંધણ સ્ટેશનો પણ અનેક સ્થળોએ ૩૦૦ મીટર અંતરની અંદર નજીકમાં આવેલાં છે. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે ઇન્ડિયન રોડ કોંગ્રેસ દ્વારા નિર્ધારિત સ્થાન અને રૂપરેખા બાબતે ભલામણ કરાયેલ પ્રથાઓ બાધ્યતામૂલક નથી અને કેન્દ્ર સરકારે આ ભલામણ કરાયેલ પ્રથાઓ સ્વીકારી છે તે સ્વીકારવામાં આવતું નથી.

૮.૨ વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે એમ.ઓ.આર.ટી.એચ. દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલ તા. ૨૫.૯.૨૦૦૩/૧૭.૧૦.૨૦૦૩ નું પરિપત્ર રાષ્ટ્રીય હાઈવેઝ પર ફ્યુઅલ સ્ટેશનો, સેવા સ્ટેશનો અને આરામ વિસ્તારો માટે પ્રવેશ સંબંધિત ધોરણોને

લગતું છે અને તેથી ઉક્ત પરિપત્ર રાજ્ય હાઇવેઝના મામલામાં લાગુ પડશે નહીં. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે અરજીપત્રક સાથેના અનુબંધ “સી” ખાતેના ટાઉન પ્લાનિંગ અને વેલ્યુએશન વિભાગના માર્ગદર્શક સિદ્ધાંતો, અને ખાસ કરીને તેની કલમ ૨, સ્થળો પર લાગુ પડશે એવો દાવો સંપૂર્ણપણે સાચો નથી.

૮.૩ એ નોંધવાનું રહી કે પરિશિષ્ટ “સી” સાથે જોડાયેલ માર્ગદર્શિકાઓના પેરા ૨ ના ઉપ-પેરા ૧ માં ઉલ્લેખિત માર્ગદર્શિકાઓમાં એવું અવલોકિત કરવામાં આવ્યું છે કે “લેઆઉટ” સંબંધે આઈ.આર.સી.ના નિયમો લાગુ પડશે, “સ્થાન” સંબંધે નહીં, અને ખાસ કરીને આર.ઓ. વચ્ચે ૩૦૦ મીટરનું અંતર જાળવવાની ભલામણ સંબંધે નહીં, જેમ અરજદારો દ્વારા દલીલ કરવાની કોશિશ કરવામાં આવે છે.

૮.૪ વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે પ્રતિવાદીઓ સંબંધિત સક્ષમ પ્રાધિકરણ એટલે કે ઉક્ત માર્ગદર્શિકાઓ હેઠળ કાર્યપાલક ઈજનેર તરીકે ઓળખાતા અધિકારી પાસેથી જરૂરી મંજૂરી પ્રાપ્ત કરી રહ્યા છે, પહોંચ માર્ગ માટેના રિબન ડેવલપમેન્ટ નિયમો મુજબ, અને પરવાનગીની શરતો મુજબ, આવા પહોંચ માર્ગો માટે ચુકવણી માટે જારી કરવામાં આવેલી માંગણી સૂચનાઓનું પાલન કરવામાં આવી રહ્યું છે અને આવા પહોંચ માર્ગ માટે યોગ્ય કરાર કરવામાં

આવી રહ્યો છે. વધુમાં રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું કે ઉક્ત રિબન ડેવલપમેન્ટ નિયમોમાં માત્ર ઇંધણ મથકના લેઆઉટ માટે અને એ જ પ્લોટમાં કિયોસ્કની સ્થાપના બાદ તેના પરે થનારા બાંધકામ માટે જ આઈ.આર.સી. ધોરણોનું પાલન કરવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો છે. તેથી, આ બાબતની મૂલવણી થશે કે ઇંધણ મથક સ્થાપવા માટેના ધોરણો તથા બે ઇંધણ મથકો વચ્ચેના અંતરને નિયંત્રિત કરતા ધોરણો ઉક્ત રિબન ડેવલપમેન્ટ નિયમોમાં નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યા નથી.

૮.૫ વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે ઇંધણ સ્ટેશનો રાજ્ય માર્ગો પર સ્થાપિત કરવામાં આવ્યા છે, જે હવે રાષ્ટ્રીય રાજમાર્ગમાં રૂપાંતરિત થયા છે, અને જે ઇંધણ સ્ટેશનો વચ્ચેના ૩૦૦ મીટર અંતર અંગેના આઈ.આર.સી. ધોરણો સાથે સુસંગત નથી. જો રાજ્ય સરકારની નીતિ ૩૦૦ મીટરના અંતરની નજીકતા અંદર ઇંધણ સ્ટેશનોની સ્થાપના પર પ્રતિબંધ મૂકવાની હોત, તો આવી સંલગ્ન ઇંધણ સ્ટેશનો, જે સ્વીકાર્ય રીતે સંખ્યામાં અનેક છે, તે રાજ્યને સ્થાપિત કરવાની પરવાનગી આપવામાં આવી હોત નહીં.

૮.૬ વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે, જ્યાં સુધી પ્રતિવાદી નં. ૯ નો પ્રશ્ન છે, તે સંબંધિત સત્તાવાળાઓ પાસેથી એન.એ. પરવાનગી મેળવ્યા પછી જ તેના રિટેલ આઉટલેટ્સ સ્થાપિત કરે છે, તેથી જવાબ હેઠળના

પરિષ્કેદોમાં ઉઠાવવામાં આવેલી દલીલો સીધી રીતે પ્રતિવાદી નં. ૯ને સંબંધિત નથી અને તેથી આ બાબતમાં પ્રતિવાદી નં. ૯ તે અંગે કોઈ ટિપ્પણી કરતો નથી. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે પ્રતિવાદી નં. ૯ દ્વારા હાથ ધરવામાં આવેલ નવા રિટેલ આઉટલેટ્સના બાંધકામ અથવા સ્થાપન કોઈપણ કાયદા હેઠળના કોઈ વૈધાનિક કાયદા અથવા તેના હેઠળ ઘડાયેલા નિયમો અને વિનિયમોના ભંગરૂપ છે, તે સ્વીકારવામાં આવતું નથી.

૮.૭ વધુમાં રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું કે, અરજદાર દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલા અતિક્રમણના પ્રશ્ન બાબતે, પ્રતિવાદી નં. ૯ અન્ય તેલ કંપનીઓના કોઈ વર્તમાન ડીલરો પર અતિક્રમણ કરી રહ્યો નથી. કહેવાતા અતિક્રમણ સંબંધિત અરજિયક્ષિ કરવામાં આવેલા આક્ષેપો અને રજૂઆતો સંપૂર્ણપણે નિરાધાર છે, ગુણવિહીન છે અને તેનો ઇનકાર કરવામાં આવે છે અને પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૯ દ્વારા સ્વીકારવામાં આવ્યો નથી. આ સંદર્ભમાં સમાન પરિસ્થિતિને લગતા વડી અદાલતોના વિવિધ આદેશો પર પ્રતિવાદીઓએ આધાર રાખ્યો છે.

૯. પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧૨ – આઈ.બી.પી. લિમિટેડ તરફથી, એક શ્રી હંસકુમાર બી.સિંહે સોગંદનામું દાખલ કર્યું છે. ઉક્ત સોગંદનામામાં તેમણે પણ પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૭ દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલ સમાન વિવાદ રજૂ કર્યો છે. તેમણે વધુમાં એવું પણ જણાવ્યું છે કે તેમણે કોઈપણ ભંગ અથવા નિયમનનો ભંગ

કર્યો નથી અને તેઓ આ બાબતમાં રાજ્ય સરકાર દ્વારા જારી કરાયેલ માર્ગદર્શિકાઓ મુજબ પેટ્રોલ પંપનું નિર્માણ પણ કરી રહ્યા છે.

૯.૧ શ્રી જીતેન્દ્ર મલકાણ, વિદ્વાન સહાયક સોલિસિટર જનરલ, ભારત સંઘ તરફથી હાજર રહી, કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા જારી કરવામાં આવેલા કેટલાક દસ્તાવેજોનો ઉલ્લેખ કર્યા પછી, રાજ્ય સરકાર તેમજ તેલ કંપનીઓની દલીલને સમર્થન આપવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે અને જણાવ્યું છે કે તેલ કંપનીઓએ આ બાબતમાં અધિનિયમ અને નિયમોની જોગવાઈઓ, ખાસ કરીને પેટ્રોલિયમ અધિનિયમ અને તે હેઠળના નિયમોનું પાલન કર્યું છે.

નિષ્કર્ષ:

૧૦. મેં આ કેસના વિવિધ તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓ તથા અરજદારની દલીલ, તેમજ આ બાબતમાં રાજ્ય સરકાર અને વિવિધ તેલ કંપનીઓ વતી દાખલ કરવામાં આવેલ જવાબી સોગંદનામું, પર વિચાર કર્યો છે.

૧૧. મેં અરજદાર દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલ દલીલનો વિચાર કર્યો છે. આ અંગે મેં નોંધેલી રાજ્ય સરકાર, યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને વિવિધ તેલ કંપનીઓની દલીલનો પણ વિચાર કર્યો છે. તે દૃષ્ટિએ, મને બોમ્બે જમીન મહેસૂલ સંહિતા, ટેનન્સી અધિનિયમ, ગુજરાત નગર આયોજન અને શહેરી

વિકાસ અધિનિયમ તથા નિયમો, અને ત્યારબાદ સમયે સમયે જારી કરવામાં આવેલા વિવિધ સંદેશાવ્યવહારોની વિચારણા કરવી પડે છે.

૧૧.૧ હું અધિનિયમ અને નિયમોની વિવિધ જોગવાઈઓ પર વિચાર કરું તે પહેલાં, આ બાબત પર પણ હું વિચાર કરવા માંગું છું કે આ સંદર્ભમાં વિવિધ પેટ્રોલ કંપનીઓને પેટ્રોલ પંપ સ્થાપિત કરવાની સુવિધા મળે તે માટે સરકારે અધિનિયમ અને નિયમોમાં સુધારો શા માટે કર્યો છે. એવું જણાય છે કે રાજ્ય આર્થિક વિકાસ અને આર્થિક વૃદ્ધિ ઇચ્છે છે. તેથી જ આપણે વિચાર કરવો પડે છે શા માટે સરકાર કાયદામાં સુધારો કરવાની ઇચ્છા અને ઔદ્યોગિક વિકાસ તથા ઔદ્યોગિક વૃદ્ધિ પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા ધરાવે છે. ભારતનું બંધારણ જે ભવ્ય ગ્રંથ છે તે ગૌરવસભર પ્રસ્તાવનાથી શરૂ થાય છે, જે દેશના સમગ્ર જનસમુદાયને ન્યાય, સામાજિક, આર્થિક અને રાજકીય; વિચાર અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતા; માન્યતા, શ્રદ્ધા અને ઉપાસનાની સ્વતંત્રતા; દરજ્જા અને અવસરની સમાનતા; અને વ્યક્તિના ગૌરવને સુનિશ્ચિત કરતી બાંધવતા ની ખાતરી આપે છે, તે સુવિદિત છે. ((ઉપરોક્ત)) પ્રસ્તાવનાનો વિચાર મૂળભૂત અધિકારોના પ્રકાશમાં, વિશેષ કરીને ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪, ૧૯ અને ૨૧, જેમનું માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે વિસ્તૃત નિરૂપણ કર્યું છે, તેમજ રાજ્યની નીતિના નિર્દેશક તત્વો, એટલે કે ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૮, ૩૯, ૩૯એ, ૪૧ અને ૪૩, ના પ્રકાશમાં કરવો આવશ્યક છે. આ પ્રસ્તાવના અને

ભારતના બંધારણ પરથી રાજ્ય સરકાર અને ભારત સંઘ પાસેથી સામાજિક ન્યાયને સર્વત્ર વ્યાપિત કરવા અને તેનું નિરીક્ષણ કરવાની અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે. ન્યાયનો અર્થ વ્યક્તિગત વર્તન અને સમગ્ર સમાજના કલ્યાણ વચ્ચે સમન્વય સ્થાપિત કરવો એવો થાય છે. વ્યક્તિના કૃત્યો ત્યારે જ “ન્યાયસંગત” ગણાય જ્યારે તે સમાજના કલ્યાણને પ્રોત્સાહન આપે. હેતુ માત્ર વ્યક્તિગત કલ્યાણ કરતાં સમાજના સર્વાંગી કલ્યાણને વધુ પ્રાધાન્ય આપે તે પ્રોત્સાહિત કરવાનો છે. સંવિધાનની રચનાત્મક જોગવાઈઓમાંની બહુ મોટી સંખ્યા એવી રીતે વાંચી શકાય છે કે તે સામાજિક અને આર્થિક ન્યાયના આદર્શને પ્રતિબિંબિત કરે છે. સંક્ષેપમાં કહીએ તો, ન્યાય એ વ્યક્તિના વર્તન અને સમાજના સામાન્ય કલ્યાણ વચ્ચેનું સુસંગત સમન્વય છે. દરેક માણસ પોતાના સ્વહિત અનુસાર વર્તે છે, પરંતુ તેની ક્રિયા અથવા વર્તનને “ન્યાયસંગત” ત્યારે જ કહેવાય જ્યારે તે સમુદાયના સર્વસામાન્ય કલ્યાણને પ્રોત્સાહન આપે. ન્યાયનો મર્મ એ છે કે વ્યક્તિઓના હિતથી, અથવા તો તેમની બહુમતીના હિતથી પણ ભિન્ન એવા સામાન્ય હિતની સિદ્ધિ થાય. આપણું સંવિધાન તેના તમામ નાગરિકોને સામાજિક, આર્થિક અને રાજકીય ન્યાય સુનિશ્ચિત કરવાનો દાવો કરે છે, ભલે સંવિધાન દ્વારા નિર્ધારિત શાસનપદ્ધતિ પ્રતિનિધિત્વાત્મક પ્રણાલીના આધારરૂપ એવા બહુમતીના શાસન પર આધારિત હોય. પ્રસ્તાવનામાં સંવિધાન ન્યાયના અન્ય સ્વરૂપોની પણ ચર્ચા કરે છે, જે જનકલ્યાણકારી રાજ્યએ સંવિધાન રચનાર પ્રજાને આપવાનો બંધારણીય કર્તવ્ય ધરાવે છે. અહીં નોંધવું યોગ્ય છે કે

આપણાં અહીં બેરોજગારીનું પ્રમાણ પણ બહુ મોટું છે અને જો રોજગાર આપવાનો છે, જે પણ ઘણો દૂરગામી અસરકારક સાબિત થશે. આ જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં લેતા એવું જણાય છે કે રાજ્ય સરકારે તેમજ ભારત સંઘે ઔદ્યોગિક વૃદ્ધિ અને ઔદ્યોગિક વિકાસ થાય તે માટે નિષ્ઠાપૂર્વક પ્રયત્નો કર્યા છે અને તે હેતુસર તેમણે આ બાબતમાં કાયદાઓમાં સુધારા કર્યા છે. આ બધા સુધારાઓને આપણે આ પાસાની દૃષ્ટિએ જોવાના છે.

૧૨. બોમ્બે જમીન મહેસૂલ સંહિતા.

“બોમ્બે જમીન મહેસૂલ સંહિતાની કલમ ૪૮ મૂલ્યાંકનની પદ્ધતિ અને મૂલ્યાંકનમાં ફેરફાર અંગે જોગવાઈ કરે છે.

(૧) આ અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળ કોઈપણ જમીન પર વસૂલવાપાત્ર જમીન મહેસૂલનો, જે મુજબ લાગુ પડે તે પ્રમાણે, મૂલ્યાંકન કરવામાં આવશે અથવા થયેલ માનવામાં આવશે, અને તે જમીનના ઉપયોગના સંદર્ભે કરવામાં આવશે –

(એ) કૃષિના હેતુ માટે.

(બી) નિવાસના હેતુ માટે.

(સી) ઉદ્યોગના હેતુ માટે.

(ડી) વાણિજ્યના હેતુ માટે, અથવા

(ઈ) અન્ય કોઈ હેતુ માટે.

૧૨.૧એ વિધાનમંડળે વિશિષ્ટ રીતે શું જોગવાઈ કરી માટે તે પૂર્વશરત હતી, જેની પૂર્ણતા થવા પર જ બદલાયેલા મૂલ્યાંકન માટેની જવાબદારી ઊભી થઈ શકતી હતી, તે પણ માત્ર ત્યારે જ જ્યારે વપરાશમાં વાસ્તવિક ફેરફાર થયો હોય અને અગાઉની તારીખથી નહીં.

૧૨.૧બી કલમ ૬૫માં એવી ઉપયોગિતાઓનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે કે જેના માટે કૃષિ હેતુઓસર જમીનનો કબજેદાર પોતાની જમીનનો ઉપયોગ કરી શકે. ઉક્ત કલમમાં વધુમાં એ પણ પ્રક્રિયા નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે કે જો કબજેદાર પોતાની જમીનનો અન્ય કોઈ હેતુ માટે ઉપયોગ કરવા ઇચ્છે તો શું પ્રક્રિયા અપનાવવાની રહે.

૧૨.૧સી કલમ ૬૫એમાં એ પ્રક્રિયાની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે જો કબજેદાર પોતાની જમીનનો એક બિન-કૃષિ હેતુમાંથી બીજા બિન-કૃષિ હેતુ માટે ઉપયોગ કરવા ઇચ્છે, તો.

૧૨.૧ડી કલમ ૬૫-બી અને બોમ્બે જમીન મહેસૂલ સંહિતાની કલમ ૬૫(બી)(૧) (સંબંધિત ભાગ) જે નીચે મુજબ વાંચાય છે: “કલમ ૬૫બી –

નિષ્ઠાપૂર્વકના ઔદ્યોગિક હેતુ માટે કેટલીક જમીનોનો ઉપયોગ – (૧) કલમ ૬૫ અથવા ૬૫એમાં સમાવિષ્ટ કોઈપણ બાબત હોવા છતાં, જ્યાં –

(એ) કૃષિ હેતુ માટે અથવા, જે તે સ્થિતિમાં, કોઈપણ બિન-કૃષિ હેતુ માટે, જે ઔદ્યોગિક ન હોય તેવી, ઉપયોગમાં લેવાતી અથવા ધારિત કોઈપણ જમીન હેતુ એ છે કે,

(૧) ગુજરાત ટાઉન પ્લાનિંગ એન્ડ અર્બન ડેવલપમેન્ટ અધિનિયમ, ૧૯૭૬ હેઠળના પ્રારૂપ અથવા અંતિમ વિકાસ યોજનામાં, અથવા પ્રારૂપ અથવા અંતિમ ટાઉન પ્લાનિંગ યોજનામાં ઔદ્યોગિક હેતુના ઉપયોગ માટે નિયત કરાયેલ હોય;

(૨) જે વિસ્તારમાં ઉપખંડ (૧) માં ઉલ્લેખિત કોઈ યોજના અથવા સ્કીમ અમલમાં નથી અને જેને રાજ્ય સરકાર દ્વારા સત્તાવાર ગેઝેટમાં જાહેરનામા દ્વારા, તેમાં નિર્ધારિત કરવામાં આવેલ એવા ઔદ્યોગિક હેતુના ઉપયોગ માટે, આ બાબતમાં આ અધિનિયમ હેઠળ બનાવવામાં આવેલા નિયમો દ્વારા નિર્ધારિત કરવામાં આવતા પરિબળોને ધ્યાનમાં રાખીને, નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવેલ હોય.

“(બી) આવી જમીનનો કબજેદાર આવી જમીન અથવા તેનો કોઈ ભાગ તેનો ઉપયોગ કરવા ઇચ્છે છે—

(૧) કોઈ રસાયણ અથવા પેટ્રોરસાયણના ઉત્પાદન કે સંગ્રહના હેતુ સિવાયના સદ્ભાવપૂર્વકના ઔદ્યોગિક હેતુ માટે,

તેવી જમીનનો ઉપયોગ તેના માટે નીચે દર્શાવેલ શરતોની પૂર્ણતા આધીન કરવો તેને કાયદેસર ગણાશે, કલેક્ટરની મંજૂરી વિના આવા સદ્ભાવનાપૂર્ણ ઔદ્યોગિક હેતુ માટે, એટલે કે:— (એ) કબજેદારને આવી જમીન પર નિર્વિવાદ માલિકી હક છે.

(૨) કોઈપણ રસાયણિક અથવા પેટ્રોરસાયણિક પદાર્થના ઉત્પાદન અથવા સંગ્રહના હેતુસર,

ઉપખંડ (૧) માં ઉલ્લેખિત શરતો ઉપરાંત નીચે દર્શાવેલ શરતોની પૂર્ણતા આધીન, કલેક્ટરની પરવાનગી વિના તે આવી જમીનનો ઉપયોગ એવા વાસ્તવિક ઔદ્યોગિક હેતુ માટે કાયદેસર રીતે કરી શકશે, એટલે કે:—

(૨)(એ) કબજેદાર, ઉપકલમ (૧) હેઠળના વાસ્તવિક ઔદ્યોગિક હેતુ માટે જમીનનો ઉપયોગ કરવામાં આવે તે પહેલાં, તે સમય માટે અમલમાં રહેલા કોઈપણ કાયદાની જોગવાઈઓનું અથવા કેન્દ્ર સરકાર અથવા રાજ્ય સરકારના કોઈપણ આદેશ અથવા નિર્દેશનું અથવા એવી સરકારની

માલિકીની અથવા નિયંત્રણ હેઠળની કોઈ નિગમ, સરકારી કંપની, સ્થાનિક સત્તા સંબંધી જોગવાઈઓનું પાલન કરશે.

(બી) જ્યાં કોઈ કબજેદાર ઉપકલમ (૧) હેઠળ જમીનનો સદ્ભાવનાપૂર્વકના ઔદ્યોગિક હેતુ માટે ઉપયોગ શરૂ કરે છે, ત્યાં તે સદ્ભાવનાપૂર્વકના ઔદ્યોગિક હેતુ માટે જમીનના ઉપયોગના પ્રારંભની તારીખથી ત્રીસ દિવસની અંદર, આવા ઉપયોગના પ્રારંભની તારીખની નોટિસ, તેમજ આ અધિનિયમ હેઠળ બનાવાયેલા નિયમો દ્વારા નિર્ધારિત કરવામાં આવે તેવા નમૂનામાં અન્ય વિગતો સાથે, કલેક્ટરને મોકલશે અને તેની નકલ મામલતદારને પણ મોકલશે.

(૩) જ્યાં, ઉપકલમ (૨) ના ખંડ (બી) હેઠળ કબજેદારે મોકલેલી અન્ય વિગતો સાથે આવી નોટિસ પ્રાપ્ત થવા પર, કલેક્ટર, તેને યોગ્ય લાગે તેવી તપાસ કર્યા બાદ –

(એ) એ બાબતે સંતુષ્ટ થાય છે કે આવી જમીનના કબજેદારે ઉપકલમ (૧) હેઠળ સરચ્યા ઔદ્યોગિક હેતુ માટે જમીનનો ઉપયોગ માન્ય રીતે શરૂ કર્યો છે, તો તે, તે બાબતનું પ્રમાણપત્ર, આ અધિનિયમ નિયમો હેઠળ

નિર્ધારિત કરવામાં આવેલ હોય તેવા સ્વરૂપમાં અને તેવા સમયગાળાની અંદર, કબજેદારને આપશે,

(બી) જો તે એ રીતે સંતુષ્ટ ન હોય, તો કબજેદારને સાંભળવાની તક આપ્યા પછી, તેવું પ્રમાણપત્ર જારી કરવાની ના પાડશે:

પરંતુ શરત એ છે કે કલમ ૬૭-એ હેઠળ વસૂલપાત્ર રૂપાંતર કર ચૂકવવામાં ન આવ્યો હોય ત્યાં સુધી ખંડ (એ) હેઠળ આવું કોઈ પ્રમાણપત્ર જારી કરવામાં આવશે નહીં.”

૧૨.૧૬ હું કલમ ૬૫(બી) ની વ્યાખ્યા (૧) નો પણ ઉલ્લેખ કરું છું, જે “સદ્દલાવપૂર્વકનો ઔદ્યોગિક હેતુ” નો અર્થ આપે છે, જે નીચે મુજબ પુનઃપ્રસ્તુત કરવામાં આવે છે: ”

વ્યાખ્યા ૧. આ કલમ, કલમ ૪૮ અને કલમ ૬૭-એ ના હેતુઓ માટે, “સદ્દલાવપૂર્વકનો ઔદ્યોગિક હેતુ” શબ્દપ્રયોગનો અર્થ માલસામાનના ઉત્પાદન, સંરક્ષણ અથવા પ્રક્રિયા કરવાની પ્રવૃત્તિ એવો થાય છે, (પરંતુ પર્યાવરણ (સંરક્ષણ) અધિનિયમ, ૧૯૮૬ (૧૯૮૬ ના ૨૯) હેઠળ બનાવવામાં આવેલા અને હાલમાં અમલમાં રહેલા જોખમી રસાયણોના

ઉત્પાદન, સંગ્રહ અને આયાત નિયમો, ૧૯૮૯ ની અનુસૂચિ ૧ ના ભાગ ૨ માં નિર્દિષ્ટ જોખમી અને ઝેરી રસાયણો સિવાય) અથવા કોઈ હસ્તકલા, અથવા કોઈપણ વ્યક્તિ દ્વારા ચલાવવામાં આવતો ઔદ્યોગિક વ્યવસાય અથવા ઉપક્રમ, અને તેમાં ઉત્પાદન પ્રક્રિયા અથવા હેતુ માટે ઉપયોગમાં લેવાતી ઔદ્યોગિક ઇમારતોનું બાંધકામ, અથવા વીજ પ્રકલ્પો અથવા બંદર પ્રકલ્પો તથા અનુગામી ઔદ્યોગિક ઉપયોગ જેમ કે સંશોધન અને વિકાસ, ગોડાઉન, કેન્ટીન, સંબંધિત ઉદ્યોગની કચેરી ઇમારત, અથવા સંબંધિત ઉદ્યોગના કામદારોને રહેઠાણની સુવિધા પૂરી પાડવી, અથવા સહકારી એસ્ટેટ સહિત ઔદ્યોગિક વસાહતની સ્થાપના અથવા સેવા ઉદ્યોગ અથવા પર્યટન અથવા કુટિર ઉદ્યોગ”.

સ્પષ્ટીકરણ ૨ – આ કલમના હેતુઓ માટે, કબજેદારને સદ્ભાવપૂર્ણ ઔદ્યોગિક હેતુ માટે જમીનનો ઉપયોગ શરૂ કર્યો હોવાનું એવી તારીખથી માનવામાં આવશે જે તારીખે તે આવી સમાપ્તિની તારીખથી તાત્કાલિક પહેલાં અસ્તિત્વમાં રહેલા કૃષિ અથવા બિન-કૃષિ હેતુ માટે જમીનનો ઉપયોગ કરવાનું બંધ કરે છે.

૧૨.૧૬(૧) કલમ ૪૮(૨)(એ) એ જોગવાઈ કરે છે કે “જ્યાં કોઈ જમીન કોઈપણ હેતુ માટે આંકવામાં આવેલી જમીનનો ઉપયોગ, ધારા કપબી હેઠળ,

વાસ્તવિક ઔદ્યોગિક હેતુ માટે થાય છે અને તે બાબતનું પ્રમાણપત્ર તે ધારાની જોગવાઈ હેઠળ આવી જમીનના કબજેદારને આપવામાં આવે છે, તો આ સંહિતાની જોગવાઈઓ હેઠળ જમીન અંગે નક્કી કરાયેલ આકારણી, ભલે જ એ આકારણી જે સમયગાળા માટે નક્કી કરવામાં આવી હોય તે સમયગાળો પૂર્ણ થયો ન હોય, તેમ છતાં, જે આવક વર્ષમાં જમીનનો વાસ્તવિક ઔદ્યોગિક હેતુ માટે ઉપયોગ શરૂ થાય છે તે આવક વર્ષની શરૂઆતથી, રાજ્ય સરકાર આ સંદર્ભે જે રીતે નિર્ધારિત કરે તેવી સત્તાધિકારી દ્વારા અને એવા નિયમોને આધીન રહીને, તેમાં ફેરફાર કરી અલગ દરે નક્કી કરવાની પાત્ર રહેશે. સંહિતાની કલમ ૪૮ તેમજ કલમ ૬૫બી, વિશેષ કરીને ગુજરાત અધિનિયમ ૬, ૧૯૯૭ દ્વારા સુધારાયેલી કલમ ૬૫બી(૧)(બી)(૨), ના સંયુક્ત વાંચન પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે “કલમ ૬૫ અથવા કલમ ૬૫એમાં સમાવાયેલ કોઈપણ બાબત હોવા છતાં, જ્યાં જમીનનો કબજેદાર આવી જમીન અથવા તેનો કોઈ ભાગ કોઈ રસાયણ અથવા પેટ્રોરસાયણના ઉત્પાદન અથવા સંગ્રહના હેતુ માટે ઉપયોગમાં લેવા ઇચ્છે છે, ત્યાં કલેક્ટરની પરવાનગી વિના, તે માટે તેમાં નિર્ધારિત કરાયેલ શરતોના પાલનને આધીન રહીને, તેને આવી જમીનનો એવો વાસ્તવિક ઔદ્યોગિક હેતુ માટે ઉપયોગ કરવાનો કાયદેસર હક રહેશે. ઉપરોક્ત જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં લેતાં, કલમ ૬૫ હેઠળ કલેક્ટરની પૂર્વ પરવાનગી વિના, હકિકતસભર ઔદ્યોગિક હેતુ માટે આવા બિન-કૃષિ ઉપયોગનો પ્રારંભ કલ્પિત એન.એ.ના સ્વરૂપે મંજૂર છે. આ સંદર્ભમાં, ખાસ કરીને કલમ ૬૫(બી)(૨)(બી) ને જોતા, એ અત્યંત

સ્પષ્ટ બને છે કે હકિકતસભર ઔદ્યોગિક હેતુ માટે જમીનનો એવો ઉપયોગ શરૂ કર્યા પછી, તેને અધિનિયમ હેઠળ બનાવાયેલા નિયમ મુજબ નિર્ધારિત કરવામાં આવેલા નમૂનાઓમાં જરૂરી વિગતો સાથે આવા ઉપયોગના પ્રારંભની તારીખ અંગેની નોટિસ કલેક્ટરને મોકલવાની રહેશે અને તેની નકલ મામલતદારને પણ અનુમોદિત કરવી રહેશે.

૧૨.૧એફ અધિનિયમની કલમ ૬૫બીની સ્પષ્ટીકરણ ૧ અને ૨ને ધ્યાનમાં લેતાં, એવું જણાય છે કે જ્યારે કૃષિ જમીનનો ઉપયોગ “ઔદ્યોગિક વ્યવસાય” અથવા “ઉદ્યોગ” માટે કરવાનું હોય, ત્યારે તે “સદ્ભાવપૂર્ણ ઔદ્યોગિક હેતુ” અભિવ્યક્તિના વ્યાપમાં આવશે. વધુમાં, “સેવા ઉદ્યોગ” પણ “સદ્ભાવપૂર્ણ ઔદ્યોગિક હેતુ” અભિવ્યક્તિના વ્યાપમાં આવશે. જ્યાં સુધી રિટેલ આઉટલેટ્સનો સંબંધ છે, કલમ ૬૫બી(૧)(બી)(૨) મુજબ, તેનો અર્થ “રાસાયણિક અથવા પેટ્રોકેમિકલનું સંગ્રહ” પણ થશે, તેથી, છૂટક વેચાણ કેન્દ્રો માટે, એન.એ. પરવાનગી, શરતો પૂર્ણ થતી હોય તો મેળવવાની આવશ્યકતા નથી.

૧૨.૧જી બોમ્બે જમીન મહેસૂલ સંહિતાની જોગવાઈઓ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે સંહિતાની કલમ ૬૫બી ના હેતુ માટે રસાયણો અથવા પેટ્રોકેમિકલ્સના ઉત્પાદન અથવા સંગ્રહ સાથે સંકળાયેલી તમામ પ્રવૃત્તિઓને સદ્ભાવના પૂર્વકની

ઔદ્યોગિક પ્રવૃત્તિઓ તરીકે મંજૂરી આપવાનો જ વિધાનમંડળનો ઉદ્દેશ હતો. તેથી, તમામ રસાયણો અને પેટ્રોકેમિકલ્સને પાત્ર ગણવામાં આવે તેવો જ વિધાનમંડળનો આશય છે. સંહિતાની જોગવાઈઓ પરથી એવો નિષ્કર્ષ કાઢવો યોગ્ય નથી કે પેટ્રોલ (એમએસ) અને ડીઝલ (એચએસડી) જેવા સંયોજનો અથવા રસાયણો સંહિતાની કલમ ૬૫બી ની જોગવાઈઓનો લાભ લેવા માટે પેટ્રોકેમિકલ્સ અથવા રસાયણોની વ્યાપ્તિમાંથી બહાર રાખવામાં આવ્યા છે.

૧૨.૧એચ ગુજરાત સરકારે ગુજરાત જમીન મહેસૂલ નિયમો, ૧૯૭૨ માં સુધારા નિયમો ૨૦૦૧ દ્વારા સુધારો કર્યો છે, જેના દ્વારા નિયમો ૮૭-એ, ૮૭-બી, ૮૭-સી અને ૧૦૦-એ તથા અન્ય નમૂનાઓ રજૂ કરવામાં આવ્યા છે.

એસ.સી.એ./૮૧૧૬/૨૦૦૫ ૯૧ ચુકાદો

૧૨.૧આઈ નિયમ ૮૭-એ જમીનનો સદભાવના પૂર્વકના હેતુસર ઉપયોગ કરવા અંગે નોટિસની જોગવાઈ કરે છે, જેમાં એ નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું છે કે જ્યારે કોઈ કબજેદાર કલમ ૬૫-બી હેઠળ પોતાની જમીનનો સદભાવના પૂર્વકના ઔદ્યોગિક હેતુ માટે ઉપયોગ શરૂ કરે, ત્યારે તે કલેક્ટરને એમ-૧ નમૂનામાં નોટિસ તથા અન્ય વિગતો મોકલશે અને તેની એક નકલ મામલતદારને અનુમોદિત કરશે.

૧૨.૧જે નિયમ ૮૭-બી પ્રમાણપત્ર જારી કરવાની જોગવાઈ કરે છે. ઉક્ત નિયમમાં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે નિયમ ૮૭-એ માં ઉલ્લેખિત નોટિસ પ્રાપ્ત થતાં, કલેક્ટર તપાસ કર્યા બાદ જો એ બાબતે સંતુષ્ટ થાય કે જમીનના કબજેદારે નિષ્કપટ ઔદ્યોગિક હેતુ માટે જમીનનો ઉપયોગ કાયદેસર રીતે શરૂ કર્યો છે, તો તે આવી નોટિસ મળ્યાની તારીખથી ત્રણ મહિનાની અંદર નિયત નમૂના એમ-૨ માં તે બાબતનું પ્રમાણપત્ર કબજેદારને જારી કરશે.

૧૨.૧કે નિયમ ૮૭-સી ધારા ૬૫-બીની જોગવાઈઓના ભંગ માટે નોટિસની જોગવાઈ કરે છે.

૧૨.૧એલ નિયમ ૧૦૦-એ મુજબ કલેક્ટર નીચેની પરિસ્થિતિઓ અને ઘટકોનો વિચાર કરશે, જ્યારે કલમ (એ) ના પ્રાવધાન અને કલમ ૬૫-બી ની ઉપકલમ (પ) હેઠળ જે રીતે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે તે મુજબ સમયમર્યાદાના વિસ્તરણ માટે કબજેદાર દ્વારા અરજી કરવામાં આવે છે. ઉક્ત નિયમમાં તેમણે નિયમ ૮૭-એ હેઠળ નમૂનો એમ-૧ નિર્ધારિત કર્યો છે, જેમાં બોમ્બે ભૂમિ મહેસૂલ સંહિતા ની કલમ ૬૫-બી હેઠળ પોતાનો જમીનખંડ સદ્ભાવપૂર્ણ ઔદ્યોગિક હેતુ માટે વાપરતી વખતે કબજેદારે મોકલવાની નોટિસનો નમૂનો આપવામાં આવ્યો છે. નમૂનો એમ-૨ માં તે જમીનના કબજેદારને જારી કરવાના પ્રમાણપત્રનો નમૂનો આપવામાં આવ્યો છે, જેણે બોમ્બે ભૂમિ મહેસૂલ

સંહિતા ની કલમ ૬૫-બી હેઠળ પોતાની જમીનનો સદ્ભાવપૂર્ણ ઔદ્યોગિક હેતુ શરૂ કર્યો હોય. નમૂનો એમ-૩ માં બોમ્બે ભૂમિ મહેસૂલ સંહિતા, ૧૮૭૯ ની કલમ ૬૫-બી ની ઉપકલમ (જ) હેઠળ બજાવવાની નોટિસનો નમૂનો આપવામાં આવ્યો છે.

૧૨.૧એમ સુધારેલ અધિનિયમની આ જોગવાઈઓ અને નિયમો સ્પષ્ટ કરે છે કે ચકાસણી અને તપાસ-સુરક્ષા અંગે પૂરતી જોગવાઈઓ ઉપલબ્ધ છે અને તે અનિયંત્રિત, અંકુશવિહીણી નથી તથા આવા વપરાશકર્તાઓને કોઈ સંપૂર્ણ મુક્ત વાતાવરણ આપવામાં આવેલું નથી. સરકારને જનતાની આવશ્યકતાઓનો વિચાર કરવો પડે છે; રિટેલ આઉટલેટ્સ/પેટ્રોલ પંપો દ્વારા જનતાને પેટ્રોલ/ડીઝલનું આવું વિતરણ જાહેર સેવા સમાન છે. પેટ્રોલ/ડીઝલના ચિલ્લા વેચાણ કેન્દ્રોની સ્થાપના આવશ્યક છે, કારણ કે વ્યાપક જાળમાં તેમજ વ્યાપક જાહેર માંગને ધ્યાનમાં લેતાં ઉત્પાદકો દ્વારા ઉત્પાદન — પેટ્રોલ/ડીઝલ — સીધું ગ્રાહકોને વિતરણ કરવું કે પહોંચાડવું શક્ય નથી. તેથી, પેટ્રોલ/ડીઝલ પંપોની સ્થાપના અને ગ્રાહકોને પેટ્રોલ/ડીઝલનું વિતરણ કરવું સેવા ઉદ્યોગ સમાન બને છે. સ્પષ્ટીકરણ ૧ મુજબ કલમ ૬૫બી હેઠળ “સરચા ઔદ્યોગિક હેતુ” ના અર્થ/અભિવ્યક્તિમાં આવા સેવા ઉદ્યોગો આવરી લેવાય છે. અનુરૂપ રીતે, ચિલ્લા વેચાણ કેન્દ્ર — પેટ્રોલ/ડીઝલ પંપો — જે ગ્રાહકોને પેટ્રોલ/ડીઝલનું વિતરણ કરે છે, તેમને

સચ્ચા ઔદ્યોગિક હેતુ તરીકે ગણવામાં આવે છે અને કારણ કે તે જ બાબત સીધી રીતે સર્વસામાન્ય જનતાની આવશ્યકતા અને તેમની સુવિધા સાથે સંબંધિત છે, તેથી ચિલ્ના વેચાણ કેન્દ્ર દ્વારા પેટ્રોલ/ડીઝલનું એવું વિતરણ સેવા ઉદ્યોગ સમાન બને છે. અધિનિયમની જોગવાઈઓ મુજબ, જ્યારે ઉત્પાદનના સંગ્રહનો પ્રશ્ન હોય છે, ત્યારે તે ઔદ્યોગિક હેતુ સમાન બને છે, કારણ કે ડીઝલ/પેટ્રોલનો એવો સંગ્રહ પ્રારંભિક તબક્કે ચિલ્ના વેચાણ કેન્દ્રના ભૂગર્ભ ટાંકોમાં કરવામાં આવે છે અને ત્યારબાદ તેમાંથી વિતરણ પંપો દ્વારા કરવામાં આવી રહ્યું છે. તદનુસાર, રિટેલ આઉટલેટ પેટ્રોલ પંપો ઔદ્યોગિક હેતુ માટેના છે અને તેના હેતુને ધ્યાનમાં લેતાં, તે સદ્ભાવનાપૂર્ણ ઔદ્યોગિક હેતુ ગણાય છે અને વધુમાં, વિતરણની પ્રવૃત્તિ જનસામાન્યને તેમની જરૂરિયાતના આધારે ઉપલબ્ધ જાહેર સુવિધાઓ સાથે સંબંધિત છે. રિટેલ આઉટલેટમાંથી પેટ્રોલ/ડીઝલના વિતરણની આવી પ્રવૃત્તિ સેવા ઉદ્યોગ પણ ગણાય છે. રિટેલ આઉટલેટમાંથી પેટ્રોલ/ડીઝલના વિતરણની આવી પ્રવૃત્તિ સેવા ઉદ્યોગ પણ ગણાય છે.

૧૨.૧એન આ અધિનિયમની ઉક્ત જોગવાઈ અને નિયમો પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે જો કોઈ વ્યક્તિ ઔદ્યોગિક હેતુ માટેની કામગીરી હાથ ધરવા ઈચ્છે, જેમ કે કલમ ૪૮ સાથે કલમ ૬૫ વાંચતાં કલ્પવામાં આવ્યું છે, તો તે માટે સંહિતા હેઠળ સંપૂર્ણ યોજના પ્રદાન કરવામાં આવી છે અને તેથી, આ બાબતમાં રાજ્ય સરકારને પરવાનગી આપવાની સંપૂર્ણ સત્તા છે.

૧૩. નોંધ લઈ શકાય કે અમે વૈશ્વિકીકરણના એવા યુગમાં આવી પહોંચ્યા છીએ જ્યાં માણસો અને માલસામાનનું એક સ્થળથી બીજા સ્થળે પરિવહન કરવામાં આવ્યું છે, તેથી પરિવહન અને સંચાર અત્યંત મહત્વપૂર્ણ ભૂમિકા ભજવે છે. માણસો અથવા માલસામાનના પરિવહન માટે પેટ્રોલ અને ડીઝલ અત્યંત મહત્વનું ઇંધણ (કાચો માલ) છે, જેના દ્વારા પરિવહન અને સંચાર આગળ ચાલી શકે છે. તેથી પ્રવાસી જનતાને આ બાબતમાં જરૂરી હોય એવા હાઈવે પર અથવા એવા સ્થળે પેટ્રોલ અને ડીઝલ આવશ્યક છે. તેથી પેટ્રોલ અને ડીઝલના ચીલ્લા વેચાણ કેન્દ્રોની સ્થાપના માત્ર આવશ્યક જ નથી પરંતુ તે અનિવાર્ય છે. કારણ કે વ્યાપક જાળામાં તેમજ વ્યાપક જાહેર માંગને ધ્યાનમાં લેતાં ઉત્પાદકો દ્વારા ઉત્પાદન — પેટ્રોલ/ડીઝલ — સીધું જ ગ્રાહકોને વિતરણ કરવું અથવા પૂરું પાડવું શક્ય નથી.

૧૪. તેથી, પેટ્રોલ/ડીઝલ પંપોની સ્થાપના અને ગ્રાહકોને પેટ્રોલ/ડીઝલનું વિતરણ કરવું સેવા ઉદ્યોગો સમાન થાય છે. આવા સેવા ઉદ્યોગો કલમ ૬૫(બી) ની સમજણ ૧ મુજબ “ખરાખરા ઔદ્યોગિક હેતુ” ના અર્થ/અભિવ્યક્તિના વ્યાપમાં આવે છે. અનુસંધાને, ગ્રાહકોને પેટ્રોલ/ડીઝલનું વિતરણ કરતા રિટેલ આઉટલેટ્સને ખરાખરા ઔદ્યોગિક હેતુ તરીકે ગણવામાં આવે છે અને કારણ કે તે જ, જે સીધેસીધો જનતા વિશાળના આવશ્યકતાઓ

અને તેમની સુવિધા સાથે સંબંધિત છે, તેવા રિટેલ આઉટલેટ દ્વારા પેટ્રોલ/ડીઝલના વિતરણની આવી પ્રવૃત્તિ સેવા ઉદ્યોગો સમાન ગણાય છે.

૧૪.૧ અધિનિયમ અને નિયમોની જોગવાઈઓ મુજબ, તે ઔદ્યોગિક હેતુ સમાન થાય છે; તેથી પ્રારંભિક તબક્કે રિટેલ આઉટલેટના ભૂગર્ભ ટાંકોમાં ડીઝલ/પેટ્રોલનો સંગ્રહ કરવામાં આવે છે અને ત્યારબાદ ત્યાંથી પંપો દ્વારા તેનું વિતરણ કરવામાં આવે છે.

૧૪.૧એ નોંધપોથી પરથી એવું જણાય છે કે કલ્પિત બિન-કૃષિ પરવાનગી મંજૂર કરતી વખતે વિસ્તારવાર સંબંધિત કલેક્ટરો દ્વારા જે કરવાનું હોય છે તે એ બાબતની ચકાસણી કરવાનું છે કે આવા વ્યક્તિઓએ સંબંધિત કાયદાઓ હેઠળ આવશ્યક એવી પરવાનગીઓ/સંમતિ મેળવી છે કે નહીં. “કલ્પિત બિન-કૃષિ” પરવાનગી અંગેની જોગવાઈઓ શહેરી વિકાસ સત્તામંડળના વિસ્તારમાં અને જે વિસ્તાર માટે નગર આયોજન યોજના અસ્તિત્વમાં છે તે વિસ્તારમાં લાગુ પડતી નથી. આવી સીમારેખા પાડવાની પાછળનું કારણ એ છે કે ઉક્ત બંને વિસ્તારો અંગે સંબંધિત સત્તાધિકારીઓએ વિસ્તારોનું વર્ગીકરણ કર્યું હોઈ શકે છે જ્યારે તેમના પોતાના નિયમો અને વિનિયમોનો અમલ કરતાં અને તે માટે કે તેવી સ્થાનિક સત્તાઓની યોજનાઓમાં

કોઈ પણ પ્રકારનો વિરોધાભાસ ન રહે, તે હેતુથી ઉપરોક્ત સીમાનિર્ધારણ કરવામાં આવ્યું છે.

૧૪.૨ ભાડેદારી અધિનિયમ:

૧૪.૨એ અરજદારે આક્ષેપ કર્યો છે કે ભાડેદારી અધિનિયમની કેટલીક જોગવાઈઓનું ઉલ્લંઘન થયું છે.

૧૪.૨બી ઉક્ત દલીલની મૂળવણી કરવા માટે, હું પ્રથમ બોમ્બે ભાડેદારી અને કૃષિ જમીન અધિનિયમ, ૧૯૪૮ ની કલમ ૪૩ નો ઉલ્લેખ કરું છું (જેનાનો અહીં પછી “ભાડેદારી અધિનિયમ” તરીકે ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે), વિશેષ કરીને કલમ ૪૩, જે આ અધિનિયમ હેઠળ ખરીદવામાં આવેલી અથવા વેચવામાં આવેલી જમીનના હસ્તાંતરણ પર પ્રતિબંધો નિર્ધારિત કરે છે. કલમ ૪૩(૧) અને કલમ ૪૩(૧એ) નીચે મુજબ છે:

“(૧) કલમ ૧૭બી, ૩૨, ૩૨એફ, ૩૨-૧, ૩૨-ઓ, [૩૨ચુ, ૪૩-આઈડી અથવા ૮૮ઈ] હેઠળ ભાડૂત દ્વારા ખરીદવામાં આવેલી કોઈપણ જમીન, અથવા કોઈપણ વ્યક્તિને કલમ ૩૨પી અથવા ૬૪ હેઠળ વેચવામાં આવેલ તેમાંનો કોઈપણ હિત હસ્તાંતરિત કરવામાં આવશે નહીં

અથવા લેખિત દસ્તાવેજ દ્વારા વેચાણ, ભેટ, વિનિમય, ગીરણ, ભાડાપટ્ટા અથવા હક્કસોંપણી દ્વારા હસ્તાંતરિત કરવા માટે સંમત કરવામાં આવશે નહીં, કલેક્ટરની પૂર્વ મંજૂરી વિના અને રાજ્ય સરકાર સામાન્ય અથવા વિશેષ આદેશ દ્વારા નક્કી કરે તેવા રકમના ચૂકવણીના પ્રતિફળ સિવાય, અને આવી કોઈ જમીન અથવા તેમાંનો કોઈ હિત કલેક્ટરની પૂર્વ મંજૂરી વિના વહેંચવામાં આવશે નહીં].

[(૧એ) ઉપકલમ (૧) હેઠળની મંજૂરી, રાજ્ય સરકાર દ્વારા નિર્ધારિત કરવામાં આવે તેવી પરિસ્થિતિઓમાં અને તેવી શરતોને આધીન રહીને, કલેક્ટર દ્વારા આપવામાં આવશે.]”

[(૧સી) જે જમીન પર ઉપકલમ (૧) લાગુ પડે છે અને જે માટે બોમ્બે જમીન મહેસૂલ સંહિતા, ૧૮૭૯ (બોમ ૫ નો ૧૮૭૯) ની કલમ ૬૫બી ની ઉપકલમ (૧) હેઠળ આવી જમીનનો ખરાખરો ઔદ્યોગિક હેતુ માટે ઉપયોગ કરવા કોઈ પરવાનગી જરૂરી નથી, તેવી જમીન આ કલમની ઉપકલમ (૧) માં સમાવિષ્ટ કોઈપણ બાબત હોવા છતાં, કલેક્ટરની કલમ (૧) હેઠળની પૂર્વ મંજૂરી, પરંતુ કલમ (૧) હેઠળ રાજ્ય સરકાર દ્વારા નક્કી કરવામાં આવે તેવી રકમની ચુકવણીના આધીન].

“(૨) [કોઈપણ જમીન અથવા તેમાં કોઈપણ હિતનું કોઈપણ હસ્તાંતરણ અથવા વહેંચણી, અથવા હસ્તાંતરણ સંબંધિત કોઈપણ કરાર] ઉપકલમ (૧) [અથવા ઉપકલમ (૧સી) ના ઉદ્દંધનમાં કરવામાં આવે તો તે અમાન્ય રહેશે].”

૧૪.૨સી મંજૂરી માટેની મોટાભાગની અરજીઓ આ કલમ હેઠળ આવે છે. શરત એ છે કે વેચાણ ખરાખરા હેતુ માટે કરવામાં આવતું હોય. એકવાર સત્તાધિકારી સંતોષ પામે પછી મંજૂરી ન અનુસરવા માટે કોઈ કારણ રહેતું નથી.

૧૪.૨ડી રજૂઆતો પરથી નોંધાય છે કે અરજદારો દ્વારા આક્ષેપો કરવામાં આવ્યા છે અને તેમનું કહેવું એવું છે કે પેટ્રોલ પંપોની સ્થાપના કરવા માટે પ્રતિવાદી કંપની દ્વારા કૃષિ જમીનો ખરીદવામાં આવે છે અને તેનો ઉપયોગ બોમ્બે ટેનન્સી એન્ડ એગ્રિકલ્ચરલ લેન્ડ્સ અધિનિયમ, ૧૯૪૮ ની કલમ ૬૩ ના ઉદ્દંધનમાં પેટ્રોલ પંપોની સ્થાપના માટે કરવામાં આવે છે (આગળ જેને ભાડેતંત્ર અધિનિયમ” તરીકે ઓળખવામાં આવે છે). તેમ છતાં, આ સંબંધમાં તેમની દલીલની મૂળવણી કરવા માટે, હું ગુજરાત અધિનિયમ ક્રમાંક ૧૯૯૭ ના ૭ દ્વારા સુધારાયેલ ભાડેતંત્ર અધિનિયમની કલમ ૬૩એએ પર આધાર રાખી શકું છું. ઉક્ત કલમ મુજબ

કેટલાક કિસ્સાઓમાં કૃષિ જમીનનું વેચાણ અનુમતિપાત્ર છે. સહેલાઈથી સંદર્ભ માટે ભાડેતંત્ર અધિનિયમની ઉક્ત કલમ ૬૩એએ નીચે પુનઃપ્રસ્તુત કરવામાં આવે છે.

“કલમ ૬૩અઅ અમુક કિસ્સાઓમાં સદ્ભાવના ધરાવતા ઔદ્યોગિક હેતુ માટે જમીનના વેચાણને પરવાનગી:—(૧) કલમ ૬૩ માં રહેલી કોઈ બાબત, બોમ્બે જમીન મહેસૂલ સંહિતા, ૧૮૭૯ [બોમ. ૫ નો ૧૮૭૯] ની કલમ ૬૫-બીની ઉપકલમ (૧) હેઠળ જેના માટે કોઈ પરવાનગી જરૂરી નથી એવી જમીનના વેચાણ અથવા વેચાણ માટેના કરારને, એવી જમીનનો ઉપયોગ તે વ્યક્તિ દ્વારા સદ્ભાવના ધરાવતા ઔદ્યોગિક હેતુ માટે કરવા માટે, કોઈપણ વ્યક્તિના હિતમાં કરવાથી પ્રતિબંધિત કરશે નહીં: પરંતુ શરત એ છે કે —

(એ) જમીન અર્બન લેન્ડ સીલિંગ એન્ડ રેગ્યુલેશન એક્ટ, ૧૯૭૯ ની કલમ ૨ ના ખંડ (એ) માં વ્યાખ્યાયિત કરેલ નગરીય સમૂહીકરણની અંદર આવેલ ન હોય.

(બી) જ્યાં વેચાણ માટે પ્રસ્તાવિત જમીનનું ક્ષેત્રફળ દસ હેક્ટરથી વધુ હોય, ત્યાં આ ઉપકલમના અનુસંધાને જેને જમીન વેચવાની પ્રસ્તાવિત હોય તે વ્યક્તિએ ગુજરાત રાજ્યના ઉદ્યોગ કમિશનર અથવા રાજ્ય સરકાર આ બાબતમાં લેખિત આદેશ દ્વારા સત્તાધિકૃત કરે તેવા અન્ય અધિકારીની પૂર્વ પરવાનગી મેળવવી પડશે.

(સી) વેચાણ માટે પ્રસ્તાવિત જમીનનું ક્ષેત્રફળ ખરીદદારે સદભાવના પૂર્વકના ઔદ્યોગિક હેતુ માટે જે જમીન પર બાંધકામ કરવાનો પ્રસ્તાવ કર્યો હોય તે ક્ષેત્રફળના ચાર ગણાથી વધુ ન હોવું જોઈએ;

શરતે કે પ્રદૂષણ નિયંત્રણના ઉપાય માટે જરૂરી થતું હોય અથવા હાલ અમલમાં રહેલા સંબંધિત કાયદા હેઠળ જરૂરી થતું હોય અને તે કાયદા હેઠળની સંબંધિત સત્તાધિકારીએ તેવું પ્રમાણિત કર્યું હોય એવું કોઈ વધારાનું ક્ષેત્રફળ, ક્ષેત્રફળના ચાર ગણાની ગણતરીના હેતુ માટે ગણતરીમાં લેવામાં આવશે નહીં.

(ડી) જ્યાં વેચાણ માટે પ્રસ્તાવિત જમીન અનુસૂચિત જનજાતિ સાથે સંબંધ ધરાવતા વ્યક્તિ ની માલિકીની હોય, વેચાણ બોમ્બે ભૂમિ મહેસૂલ સંહિતા, ૧૮૮૭ ની કલમ ૭૩-એએની જોગવાઈઓને આધીન રહેશે.

(ર) કલમ ૬૩-એ માં રહેલું કશું જ ઉપકલમ (૧) ના અનુસરણમાં કરવામાં આવેલ કોઈપણ વેચાણ પર લાગુ પડશે નહીં

(૩) (એ) જ્યાં જમીન પેટા-કલમ (૧) ના અનુસરણમાં કોઈ વ્યક્તિને વેચવામાં આવે છે (આગળથી જેને “ખરીદી” તરીકે ઉલ્લેખવામાં આવશે), ત્યાં તે વ્યક્તિએ જમીનની ખરીદીની તારીખથી ત્રીસ દિવસની અંદર, વાસ્તવિક ઔદ્યોગિક હેતુ માટે થયેલી તેવી ખરીદી અંગે, નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું હોય તેવા પ્રારૂપમાં તથા નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યા હોય તેવી અન્ય વિગતો સાથે, કલેક્ટરને નોટિસ મોકલવી અને તેની એક નકલ મામલતદારને પણ પાઠવવી.

(બી) જ્યાં ખરીદદારે તેમાં નિર્દિષ્ટ અવધિની અંદર ખંડ (એ) હેઠળ સૂચના અને અન્ય વિગતો કલેક્ટરને મોકલવામાં નિષ્ફળ જાય, ત્યાં તે, તેના ઉપરાંત, ચૂકવવા માટે જવાબદાર રહેશે, આ અધિનિયમ હેઠળ વસૂલપાત્ર બિન-કૃષિ આકારણી અંગે, એવી દંડરાશિ, જે બે હજાર રૂપિયા કરતાં વધુ ન હોય, કલેક્ટર આ અધિનિયમ હેઠળ બનાવેલ નિયમોના આધીન રહીને જે પ્રમાણે નિર્દેશ કરે તે મુજબ.

(સી) જ્યાં, કલમ (એ) હેઠળ ખરીદદારે સદ્ભાવપૂર્ણ ઔદ્યોગિક હેતુ માટે જમીનના ઉપયોગ માટેની ખરીદીની તારીખ અંગેની નોટિસ અને અન્ય વિગતો મોકલ્યા બાદ, તે પ્રાપ્ત થતાં, કલેક્ટર, પોતાની દ્રષ્ટિએ યોગ્ય ગણે તેવી તપાસ કર્યા પછી –

(૧) એ બાબતે સંતુષ્ટ થાય કે આવી જમીનના ખરીદદારે ઉપકલમ (૧) ની જોગવાઈઓને અનુરૂપ સચ્ચા ઔદ્યોગિક હેતુસર તે જમીન વિધિવત રીતે ખરીદી છે, તો તે નિર્ધારિત કરવામાં આવે તેવી રૂપરેખામાં અને નિર્ધારિત કરવામાં આવે તેવા સમયગાળામાં તે બાબતનું પ્રમાણપત્ર ખરીદદારને જારી કરશે.

(ર) થી એટલો સંતુષ્ટ ન હોય, તો તે ખરીદદારોને સાંભળવાની તક આપ્યા પછી, એવો પ્રમાણપત્ર જારી કરવાની ના પાડી દેશે અને આવો ઈનકાર થયેલ હોય તો, ખરીદનારને જમીનની વેચાણ કલમ ૬૩ના ઉદ્ધંધનમાં થયેલ ગણાશે.

(ડી) (૧) ખંડ (સી) ના ઉપખંડ (૧) હેઠળ કલેક્ટર દ્વારા પ્રમાણપત્ર જારી કરવા ઈનકાર કરવામાં આવતા અસંતોષ પામેલા ખરીદનારને રાજ્ય સરકાર સમક્ષ અથવા રાજ્ય સરકાર આ બાબતમાં લેખિત આદેશ દ્વારા સત્તાધિકૃત કરે તેવા અધિકારી સમક્ષ અપીલ દાખલ કરવાની છૂટ રહેશે.

(ર) રાજ્ય સરકાર અથવા અધિકૃત અધિકારી અપીલકર્તાને સાંભળવાની તક આપ્યા બાદ, અપીલ પર તેને અથવા તેને યોગ્ય જણાય એવો આદેશ પસાર કરશે. "

(જ)(એ) ખરીદદારે જમીનનો આવા હેતુ માટે ઉપયોગ કરવામાં આવે તે પહેલાં, ઔદ્યોગિક હેતુ માટે જમીનના ઉપયોગના સંબંધમાં તે સમયે અમલમાં હોય તેવા કોઈ પણ કાયદાની જોગવાઈઓનું અથવા કેન્દ્ર સરકાર અથવા રાજ્ય સરકાર અથવા આવી સરકારની

માલિકીની અથવા તેના નિયંત્રણ હેઠળની કોઈ પણ કોર્પોરેશન (નિગમ), સરકારી કંપની, સ્થાનિક સત્તાધિકારી અથવા વૈધાનિક સત્તાધિકારીના કોઈ પણ આદેશ અથવા દિશા-નિર્દેશનું પાલન કરવાનું રહેશે.

(બી) ઉપકલમ (૧) ની કલમ ના ઉપખંડ (૩) હેઠળ જેને પ્રમાણપત્ર જારી કરવામાં આવે છે તે ખરીદનારએ આવા પ્રમાણપત્રની તારીખથી ત્રણ વર્ષની અંદર આવી જમીન પર ઔદ્યોગિક પ્રવૃત્તિ શરૂ કરવી અને આવી તારીખથી પાંચ વર્ષની અંદર માલના ઉત્પાદન અથવા સેવાઓનું પ્રદાન શરૂ કરવું પડશે. પરંતુ શરતે કે, ત્રણ વર્ષની અવધિ અથવા પરિસ્થિતિ મુજબ પાંચ વર્ષની અવધિ, તે હેતુસર ખરીદનાર દ્વારા કરવામાં આવેલી અરજી પર, સમયાંતરે, રાજ્ય સરકાર અથવા તે આ બાબતમાં લેખિત આદેશ દ્વારા સત્તાધિકૃત કરે તેવા અધિકારી દ્વારા, નિયત કરવામાં આવેલી પરિસ્થિતિઓમાં, લંબાવી શકાય છે.

(૫) જ્યાં કલેક્ટર પોતાની યોગ્ય ગણેલી એવી તપાસ કર્યા પછી અને ખરીદદારે સાંભળવાની તક આપ્યા પછી, એ નિષ્કર્ષે પહોંચે છે કે ખરીદદારે ઉપકલમ (૪) ની કલમ (બી) માં નિર્દિષ્ટ

અવધિની અંદર, અથવા તે કલમના ઉપબંધ હેઠળ વિસ્તૃત કરાયેલ અવધિની અંદર, ઔદ્યોગિક પ્રવૃત્તિ અથવા માલના ઉત્પાદનનો પ્રારંભ કરવામાં કે સેવાઓ પૂરી પાડવામાં નિષ્ફળ ગયો છે, તો કલેક્ટર ખરીદદારે ચૂકવેલી કિંમતને ધ્યાનમાં રાખીને જે વળતર નક્કી કરે તે ખરીદદારને ચૂકવવાના આધિન, તેવી જમીન તમામ બોજાઓથી મુક્ત રીતે રાજ્ય સરકારમાં નિક્ષેપિત થશે અને આવી જમીનનો નિકાલ રાજ્ય સરકાર જમીનના ઉપયોગને ધ્યાનમાં રાખીને કરશે.”

૧૪.૨૬ કલમ ૬૩એએના પ્રભાવની મૂલવણી કરવા માટે, ઉક્ત કલમનું, વિશેષ કરીને આ બાબત સંબંધિત સુધારાનું, અર્થઘટન કરતાં હું “હેતુ અને કારણો” નો ઉપયોગી રીતે ઉલ્લેખ કરી શકું છું. ઉક્ત સુધારક અધિનિયમના “હેતુ અને કારણો” નું નિવેદન નીચે મુજબ વાંચાય છે:

“રાજ્યના બોમ્બે વિસ્તાર અને કરછ વિસ્તારને લાગુ પડતા અધિનિયમોમાં, કલેક્ટરની પરવાનગી વિના ભાડૂતને તે જમીન વેચવા પ્રતિબંધિત કરવામાં આવ્યો છે, જે તેણે તે અધિનિયમો હેઠળ ખરીદવામાં આવેલ અને ત્રણેય અધિનિયમોમાં, કલેક્ટરની પરવાનગી વિના ખેડૂત દ્વારા બિન-ખેડૂતને કૃષિ જમીનના વેચાણ

સામે પ્રતિબંધ છે. રાજ્યમાં ઉદ્યોગપતિઓ અને સાહસિકોને ઉદ્યોગો શરૂ કરવા માટે પ્રોત્સાહન આપવા હેતુથી, તે અધિનિયમોમાં એવો સુધારો કરવાનો પ્રસ્તાવ છે કે જેથી કલેક્ટરની પરવાનગી વિના ભાડૂત દ્વારા જમીનના વેચાણ સામેનો પ્રતિબંધ અને કલેક્ટરની પરવાનગી લીધા વિના ખેડૂત દ્વારા બિન-ખેડૂતને જમીનના વેચાણ સામેનો પ્રતિબંધ દૂર કરવામાં આવે, જેથી તે જમીનનો ઉપયોગ પ્રામાણિક ઔદ્યોગિક હેતુ માટે થઈ શકે. તેમ છતાં, જ્યાં ખરીદવા માટે પ્રસ્તાવિત એવી જમીનનો કુલ વિસ્તાર દસ હેક્ટરથી વધુ હોય, ત્યાં ખરીદદારે ઉદ્યોગ કમિશનર અથવા રાજ્ય સરકાર દ્વારા અધિકૃત અધિકારીની પૂર્વ પરવાનગી મેળવવી આવશ્યક છે. પ્રસ્તાવિત જોગવાઈઓ હેઠળ, ખરીદદારને તેના હિતે માન્ય વેચાણના પ્રમાણપત્રના જારી થયાની તારીખથી ત્રણ વર્ષના ગાળામાં ઔદ્યોગિક પ્રવૃત્તિ શરૂ કરવી આવશ્યક છે, જે તેને કલેક્ટર દ્વારા આપવામાં આવે છે અને તે તારીખથી પાંચ વર્ષની અંદર અથવા વધારેલ અવધિની અંદર માલનું ઉત્પાદન શરૂ કરવું અથવા સેવાઓ પૂરી પાડવી, નહિંતર ખરીદદારને વળતર ચૂકવીને જમીન રાજ્ય સરકારમાં નિહિત થશે અને જમીનના ઉપયોગને ધ્યાનમાં રાખીને સરકાર તેને નિકાલ કરવા માટે મુક્ત રહેશે.”

૧૪.૩ મેં “ઉદ્દેશો અને કારણોના નિવેદન” નો ઉલ્લેખ માત્ર મર્યાદિત હેતુસર કર્યો છે, જેથી પૃષ્ઠભૂમિ, પૂર્વવર્તી પરિસ્થિતિ, સુધારક અધિનિયમ સંબંધિત પરિબળો અને સુધારિત અધિનિયમ દ્વારા જે દુષ્પ્રભાવ દૂર કરવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો હતો તે સમજવામાં આવે. મેં ઉદ્દેશો અને કારણોનો ઉલ્લેખ માત્ર તે મર્યાદિત હેતુસર કર્યો છે કે જેથી તે સમયની પ્રવર્તમાન પરિસ્થિતિઓ નિર્ધારિત કરી શકાય, જેઓએ સુધારિત અધિનિયમના પ્રસ્તાવકને તે રજૂ કરવા પ્રેરિત કર્યો હતો અને જે દુષ્પ્રભાવને વિધાનમંડળ દૂર કરવા ઇચ્છતું હતું તેની વ્યાપકતા અને તાત્કાલિકતા જાણી શકાય.

૧૪.૩અ મેં ગુજરાત અધિનિયમ ક્રમાંક ૭, ૧૯૯૭ દ્વારા સુધારાયેલ બોમ્બે ભાડેતંત્ર અને કૃષિ જમીનો અધિનિયમ, ૧૯૪૮માં દર્શાવાયેલા હેતુઓ અને કારણો સહિત, કલમ ૬૩અઅ નો પણ વિચાર કર્યો છે, સુધારિત અધિનિયમમાં સદ્ભાવપૂર્ણ ઔદ્યોગિક હેતુ માટે કૃષિ જમીનના વેચાણની મંજૂરી આપવામાં આવી છે. ઉક્ત કલમ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે જ્યાં કૃષિ જમીનનો ઉપયોગ સદ્ભાવપૂર્ણ ઔદ્યોગિક હેતુ માટે થવાનો હોય, ત્યાં કલમ ૬૩એએમાં નિર્ધારિત શરતોને આધીન રહીને કલમ ૬૩નો પ્રતિબંધ લાગુ પડતો નથી. તેથી, અરજદારની એ દલીલ કે કલમ ૬૩ હેઠળ પ્રતિબંધ છે, તે આ બાબતમાં કોઈ સાર ધરાવતી નથી.

૧૪.૩બી ઉક્ત જોગવાઈ પરથી એવું જણાય છે કે કલમ હેઠળ ઉદ્યોગ આયુક્તનો અભિપ્રાય બોમ્બે ટેનેન્સી એન્ડ એગ્રીકલ્ચરલ અધિનિયમ, ૧૯૪૮ ની કલમ ૬૩એએની આવશ્યકતા માત્ર ત્યારે જ પડે છે, જ્યારે પ્રશ્નમાં મેળવવાની જમીન ૧૦ હેક્ટરથી વધુ હોય. તેથી, રિટેલ આઉટલેટના આપેલ કેસમાં જમીનની જરૂરિયાત ૧૦ હેક્ટરથી ઓછી હોય, તો ઇન્ડસ્ટ્રીઝનું અભિપ્રાય કમિશનર આવશ્યક નથી. રાજ્ય સરકારે કલમ ૬૩એએનો ઉલ્લેખ કર્યા પછી આ અસરનું પ્રમાણપત્ર જારી કર્યું છે કે આપેલ કેસમાં જમીનનો કબજેદાર સંબંધિત જમીનનો સદ્ભાવના પૂર્વક ઔદ્યોગિક હેતુ માટે ઉપયોગ કરી શકે છે અને એમ જણાવ્યું કે તેમણે અધિનિયમની કલમ ૬૩એએની જોગવાઈઓનું પાલન કર્યું છે.

૧૪.૩સી કલમ ૬૩એએ, ભાગ ૧ અને ૨ સાથે વાંચતાં, એ સ્પષ્ટ થાય છે કે જ્યારે કૃષિ જમીનનો ઉપયોગ ઔદ્યોગિક હેતુ અથવા ઉદ્યોગ માટે કરવાનું હોય, ત્યારે તે “બોનાફાઇડ ઔદ્યોગિક હેતુ” અભિવ્યક્તિ હેઠળ આવશે. વધુમાં, સેવા ઉદ્યોગ પણ બોનાફાઇડ ઔદ્યોગિક હેતુની અભિવ્યક્તિ હેઠળ આવશે. કલમ ૬૫બી(૧)(બી)(૨) મુજબ પણ, જ્યાં સુધી રિટેલ આઉટલેટ્સનો પ્રશ્ન છે, ત્યાં સુધી તેનો અર્થ રાસાયણિક અથવા પેટ્રોરાસાયણિક પદાર્થોના સંગ્રહનો પણ થશે અને તેથી, રિટેલ

આઉટલેટ્સ માટે એન.એ. ની પરવાનગી મેળવવાની આવશ્યકતા રહેશે નહીં, જો શરતો પૂર્ણ થયેલી હોય.

૧૪.૩ડી આ તબક્કે હું જણાવી શકું કે મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય દ્વારા તારીખ ૩.૨.૧૯૯૪ થી અમલી બનેલા ૧૯૯૪ ના મહારાષ્ટ્ર અધિનિયમ ૨૮ દ્વારા કલમ ૬૩-૧એ દાખલ કરવામાં આવી છે જે શુદ્ધ દાનતના ઔદ્યોગિક ઉપયોગ માટે બિન-ખેડૂતને બદલી (તબદીલી) ની જોગવાઈ કરે છે, અને ઉક્ત સુધારા પરથી મહારાષ્ટ્ર તેમજ ગુજરાત રાજ્ય બંનેમાં એવું જણાય છે કે કેટલીક શરતોને આધીન શુદ્ધ દાનતના ઔદ્યોગિક ઉપયોગ માટે બિન-ખેડૂતને બદલી કરવાની પરવાનગી આપતો સુધારો નવો ઉમેરવામાં આવ્યો છે. એવું જણાય છે કે ઉપરોક્ત મહારાષ્ટ્ર સુધારા દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી નવી કલમ ૬૩-૧એ શંકા વિના તે લોકોના માર્ગમાં આવતી અડચણોને દૂર કરશે કે જેમને ઔદ્યોગિક હેતુઓ માટે જમીનની વાસ્તવિક જરૂરિયાત છે. ગણોત ધારા હેઠળ તેમજ બોમ્બે લેન્ડ રેવન્યુ કોડ (મુંબઈ જમીન મહેસૂલ સંહિતા) હેઠળની બંને સમય માંગી લેતી કાર્યવાહીઓ દૂર કરવામાં આવી છે અને કેટલીક શરતો પર શુદ્ધ દાનતના ઔદ્યોગિક ઉપયોગ માટે જમીન ખરીદવાનો સરળ માર્ગ તૈયાર કરવામાં આવ્યો છે. તે વિધાનમંડળનો હેતુ છે અને જ્યારે આ અદાલત

કેસની આ હકીકતો અને સંજોગો પર વિચાર કરે, ત્યારે અદાલતે આ સંબંધમાં ઉક્ત સુધારા પર વિચાર કરવો પડશે.

પેટ્રોલિયમ અને પેટ્રોરસાયણોની વ્યાખ્યાનો વિચાર કરવામાં આવ્યો.

૧૪.૪ મેં આ સંદર્ભમાં વિવિધ શબ્દકોશોમાં આપેલી પેટ્રોકેમિકલ અને પેટ્રોલિયમ ઉત્પાદનોની વ્યાખ્યાનો પણ વિચાર કર્યો છે, જેનો ઉદ્દેશ પ્રતિવાદીઓના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા કરવામાં આવ્યો છે; તે હેતુસર નીચેની સ્થિતિ પ્રગટ થાય છે. મેં વિવિધ શબ્દકોશો પર આધાર રાખ્યો છે તેમજ પેટ્રોલ અને ડીઝલના અર્થનો, જેનો સુનાવણી દરમિયાન, તેમાં ઉદ્દેશ કરવામાં આવ્યો છે, જે નીચે મુજબ છે, વાંચવામાં આવે છે.

૧૪.૫ પેટ્રોલ (એમએસ) અને ડીઝલ (એચએસડી) એ રસાયણો છે, જે પેટ્રોલિયમમાંથી પ્રાપ્ત થાય છે અને તેથી તે પેટ્રોરસાયણો છે. પેટ્રોરસાયણોની કોઈ અચલ અથવા સર્વમાન્ય વ્યાખ્યા નથી. આ બાબત વિવિધ વિશ્વકોશીય સંદર્ભોના આધારે છે, જે આ સાથે સંલગ્ન કરવામાં આવ્યા છે; તેથી સ્પષ્ટ થાય છે કે પેટ્રોલિયમ ઉત્પાદનો, અર્થાત્ પેટ્રોલ (એમએસ) અને ડીઝલ (એચએસડી), બન્ને પેટ્રોરસાયણો છે અને પેટ્રોલિયમની પ્રક્રિયા દ્વારા પ્રાપ્ત થાય છે (જેને સામાન્ય રીતે કૂડ ઓઈલ તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે).

૧૪.૬ ઉપરોક્ત હૉલીઝ ડિક્શનરીમાં આપેલી પેટ્રોલિયમની વ્યાખ્યા મુજબ, જેમાં કહેવામાં આવ્યું છે, “પેટ્રોલિયમ (ક્રૂડ ઓઇલ). પેરાફિનિક, સાયકલોપેરાફિનિક (નેફ્થેનિક), અને એરોમેટિક હાઇડ્રોકાર્બનોનું અત્યંત જટિલ મિશ્રણ, જેમાં સલ્ફરની ઓછી ટકાવારી તથા નાઇટ્રોજન અને ઓક્સિજન સંયોજનોના અલ્પ પ્રમાણમાં અંશ હોય છે”. પેટ્રોલિયમની આ વ્યાખ્યા દર્શાવે છે કે તે ક્રૂડ ઓઇલ છે અને હાઇડ્રોકાર્બનોની વિવિધ જાતોનું મિશ્રણ છે. તે તેના ઘટકો પણ દર્શાવે છે. સર્વવિદિત છે કે પેટ્રોલ અને ડીઝલ પણ તે જ ઘટકોથી બનેલું છે અને તે હાઇડ્રોકાર્બનોનું મિશ્રણ છે. તેથી, પેટ્રોલ અને ડીઝલ પેટ્રોલિયમમાંથી પ્રાપ્ત થતા હાઇડ્રોકાર્બનોના રસાયણિક સંયોજનો છે.

૧૪.૭ તેથી, ઉપર ઉલ્લેખિત પેટ્રોકેમિકલની વ્યાખ્યામાં પેટ્રોલ (એમએસ) અને ડીઝલ (એચએસડી) નો પણ સમાવેશ થાય છે, કારણ કે તેમનો અંતિમ કાયો માલ પેટ્રોલિયમ (ક્રૂડ ઓઇલ) છે. તેઓ પણ પેટ્રોલિયમમાંથી પ્રાપ્ત થતા હાઇડ્રોકાર્બન છે અને તેમાં પેરાફિન્સ, ઓલેફિન્સ, નેફ્થેન, એરોમેટિક્સ તેમના ઘટક તરીકે હોય છે. ઇન્ટરનેટ પર વ્યાપકપણે ઉપયોગમાં લેવાતી અને સુલભ વિકિપીડિયા તથા એન્સાયક્લોપીડિયામાં આપવામાં આવેલ ‘પેટ્રોકેમિકલ’ નો અર્થ એવો છે કે “પેટ્રોકેમિકલ એ જીવાશ્મ ઇંધણમાંથી ઉત્પન્ન થતું કોઈપણ રાસાયણિક પદાર્થ છે. તેમાં મિથેન, પ્રોપેન,

ગેસોલિન, કેરોસીન, ડીઝલ ઇંધણ જેવા શુદ્ધિકૃત જીવાશ્મ ઇંધણનો સમાવેશ થાય છે.” આ વ્યાખ્યાથી જોઈ શકાય છે કે ગેસોલિન અને ડીઝલ બન્નેનો પેટ્રોકેમિકલ તરીકે સમાવેશ થાય છે. અહીં ઉલ્લેખિત ગેસોલિન પેટ્રોલનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે. તેથી, ઉપર ઉલ્લેખિત પેટ્રોકેમિકલની બન્ને વ્યાખ્યાઓ, અર્થાત્ હાઉલીઝ ડિક્શનરી અને વિકિપીડિયામાં સંદર્ભિત વ્યાખ્યાઓ, કાચો માલ અથવા મૂળ પદાર્થ, જેમાંથી પેટ્રોકેમિકલ ઉત્પન્ન થાય છે, તેનો સંદર્ભ આપે છે તે ક્રૂડ ઓઇલ અથવા પેટ્રોલિયમ અથવા ફોસિલ ઇંધણ છે, જે પર્યાયવાચી શબ્દો છે. તેથી, તેમાં કોઈ શંકા નથી કે એમ.એસ. અને ડીઝલ માતૃપૃથ્વીમાંથી પ્રાપ્ત થતા ક્રૂડ ઓઇલ અથવા પેટ્રોલિયમમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે અને તે પેટ્રોકેમિકલ્સ છે.

૧૪.૮ એન્સાયક્લોપીડિયા બ્રિટાનિકા માં “પેટ્રોકેમિકલ અને પેટ્રોલિયમ” શબ્દોની વ્યાખ્યા કરવામાં આવી છે. એન્સાયક્લોપીડિયા બ્રિટાનિકા મુજબ, પેટ્રોલિયમ એ “પૃથ્વીમાં વ્યાપકપણે મળતું પ્રવાહી હાઇડ્રોકાર્બનનું જટિલ મિશ્રણ” છે. આ શબ્દ સામાન્ય રીતે “ક્રૂડ ઓઇલ” નો સમાનાર્થી છે. “પેટ્રોકેમિકલ્સ” શબ્દની વ્યાખ્યા આ પ્રમાણે કરવામાં આવી છે – “પેટ્રોલિયમમાંથી પ્રાપ્ત થતી પ્રારંભિક કાચી સામગ્રીમાંથી ઉત્પન્ન થતા અને વિવિધ વ્યાવસાયિક હેતુઓ માટે વપરાતા રસાયણો; તેમાં એલિફેટિક, એરોમેટિક અને નેપ્થેનિક સજીવ રસાયણોની સંપૂર્ણ શ્રેણી, તેમજ કાર્બન બ્લેક

અને ગંધક તથા અમોનિયા જેવા અકાર્બનિક પદાર્થોનો સમાવેશ થાય છે.”
તેથી, આ વ્યાખ્યાથી પણ સ્પષ્ટ થાય છે કે “પેટ્રોકેમિકલ્સ” માં એલિફેટિક,
એરોમેટિક અને નેપ્થેનિક સજીવ હાઇડ્રોકાર્બન ધરાવતા વિવિધ પ્રકારના
રસાયણિક સંયોજનોનો સમાવેશ થાય છે. ઉપર આ પરિછેદમાં “એ” ખાતે
ઉલ્લેખિત હોલીની શબ્દકોશનો ઉલ્લેખ કરીને કહેવામાં આવ્યું છે કે પેટ્રોલ અને
ડીઝલ પણ ઉપરોક્ત એલિફેટિક, એરોમેટિક અને નેપ્થેનિક સજીવ રસાયણોના
ઘટકોથી બનેલા છે. તેથી, પેટ્રોલ અને ડીઝલ પણ પેટ્રોરસાયણો છે.

૧૪.૯ વિવિધ પુસ્તકોમાં આપવામાં આવેલી વિવિધ વ્યાખ્યાઓ
પરથી એવું પ્રતિત થાય છે કે પેટ્રોલ અને ડીઝલ વિવિધ હાઇડ્રોકાર્બનના
મિશ્રણોથી બનેલા છે, જેને ઓલેફિન્સ, પેરાફિન્સ અથવા નેપ્થેન્સ વગેરે જેવા
પેટ્રોકેમિકલ્સ કહેવામાં આવે છે. એ બાબતમાં કોઈ શંકા નથી કે પેટ્રોલ અને
ડીઝલ ઉપરોક્ત ઉલ્લેખિત ઘટકોના મિશ્રણથી બનેલા છે, જેને પેટ્રોકેમિકલ્સ
તરીકે ઓળખવામાં આવે છે અને ઓળખી શકાય છે. આ રસાયણોના ઉપયોગને
કારણે એમ.એસ. અને ડીઝલ નામના ઉત્પાદનો ઇંધણ તરીકે વપરાતા હોવાથી
તેઓ લોકપ્રિય રીતે ઇંધણ તરીકે જાણીતા બન્યા છે. તેમ છતાં, કોઈપણ
વ્યાખ્યા મુજબ તેઓ રસાયણો તરીકે જ ઓળખાય છે અને રસાયણો હોવા
ઉપરાંત પેટ્રોલિયમ (ફૂડ ઓઇલ)માંથી ઉત્પન્ન થતાં હોવાથી તેઓ પેટ્રોકેમિકલ્સ
છે. પેટ્રોલ, ડીઝલ અને પેટ્રોકેમિકલ્સ માટેની ઉત્પાદન પ્રક્રિયામાં, બંને

કિસ્સાઓમાં માતૃભૂમિમાંથી પ્રાપ્ત થતા ક્રૂડ ઓઇલ (પેટ્રોલિયમ) એ જ ઉત્પત્તિના સ્ત્રોતનો સમાવેશ થાય છે, પેટ્રોકેમિકલ્સ અને એમ.એસ. તથા ડીઝલ ના બંને કિસ્સાઓમાં બંને મૂળભૂત રીતે હાઇડ્રોકાર્બન છે. ઉત્પાદન પ્રક્રિયામાં પેટ્રોલિયમમાંથી, તેના ઉપયોગ અને પ્રયોગને આધારે, રાસાયણિક પદાર્થોને પેટ્રોલિયમમાંથી અલગ કરવામાં આવે છે. ઇતિહાસમાં પેટ્રોલિયમમાંથી અગાઉ જે પુનઃપ્રાપ્તિ થતી હતી તે એવા ઉત્પાદનોની હતી જે ઇંધણ તરીકે ઉપયોગમાં લેવાતા હતા અને તેથી તેઓ લોકપ્રિય રીતે પેટ્રોકેમિકલ્સ તરીકે ઓળખાયા, પરંતુ તેમના ઘટકો સમાન છે. તેઓ સમાન ઉદ્ભવ ધરાવતા હાઇડ્રોકાર્બન છે અને એકબીજાના ફીડસ્ટોક તરીકે કાર્ય કરે છે. તેથી પેટ્રોલ (એમ.એસ.) અને ડીઝલ (એચ.એસ.ડી.) પણ પેટ્રોકેમિકલ્સ અથવા રાસાયણિક સંયોજન છે, કારણ કે તેમનો ઉદ્ભવ સમાન છે. તેમના ઘટકો સમાન છે, તેઓ એકબીજામાંથી પણ ઉત્પન્ન થાય છે અને તેઓ સમાન કુટુંબના છે તથા સમાન કારખાનાઓમાં પણ ઉત્પાદિત થાય છે.

૧૪.૧૦ પેટ્રોલિયમ કાયદાઓના પુસ્તક વિશ્વકોશ, આઠમી આવૃત્તિના પૃષ્ઠ ૨૧ અને ૨૨ પરથી “પેટ્રોલિયમ” અને “પેટ્રોકેમિકલ” શબ્દોની વ્યાખ્યા નીચે મુજબ આપવામાં આવી છે:

“પેટ્રોલિયમ” – ખનિજ તેલ, સામાન્ય રીતે પ્રવાહી મિશ્રણ, જેમાં મૂળત્વે અનેક ભિન્ન હાઇડ્રોકાર્બન, જે પ્રાકૃતિક રીતે ઉત્પન્ન થાય છે અને જેમાં પીળાથી કાળા સુધીના વિવિધ રંગો તેમજ વિશિષ્ટ ગંધ હોય છે. તે કાચા પદાર્થનું એવું સ્વરૂપ છે, જેમાંથી ગેસોલિન, કેરોસિન, સ્નેહન તેલ, ઇંધણ તેલ, પેરાફિન મોમ, બિટુમેન અને અન્ય ઉત્પાદનો પ્રાપ્ત થાય છે. આધુનિક પ્રૌદ્યોગિક વપરાશમાં આ શબ્દમાં દ્રવ હાઇડ્રોકાર્બન ઉપરાંત વાયુરૂપ અને ઘન હાઇડ્રોકાર્બનનો પણ સમાવેશ થાય છે.”

પેટ્રોકેમિકલ” – પેટ્રોલિયમ, હાઇડ્રોકાર્બન પ્રવાહી અથવા પ્રાકૃતિક વાયુમાંથી ઉત્પન્ન થતું એક મધ્યવર્તી રસાયણ, ઉદાહરણ તરીકે, ઇથિલિન, પ્રોપિલિન, બેન્ઝીન, ટોલ્યુઈન અને ઝાઈલિન.

૧૪.૧૧ પેટ્રોલિયમ અધિનિયમ, ૧૯૩૪, કલમ ૨(એ) મુજબ પેટ્રોલિયમની વ્યાખ્યા આ મુજબ કરવામાં આવી છે:

(એ) “પેટ્રોલિયમ” નો અર્થ કોઈપણ પ્રવાહી હાઇડ્રોકાર્બન અથવા હાઇડ્રોકાર્બનોનું મિશ્રણ, તથા કોઈપણ જ્વલનશીલ મિશ્રણ (પ્રવાહી), સ્લેષ્મિલ અથવા ઘન) જેમાં કોઈપણ પ્રવાહી હાઇડ્રોકાર્બન સમાવાયેલ હોય તે.

(બી) “પેટ્રોલિયમ વર્ગ એ” નો અર્થ એવો પેટ્રોલિયમ થાય છે જે ફ્લેશ-પોઇન્ટ ત્રેવીસ ડિગ્રી સેન્ટિગ્રેડથી નીચેનું ધરાવતું હોય છે.

(બબ) “પેટ્રોલિયમ વર્ગ બી” નો અર્થ એવું પેટ્રોલિયમ થાય છે, જેનો ફ્લેશ-પોઇન્ટ ત્રેવીસ ડિગ્રી સેન્ટિગ્રેડ અને તેથી વધુ હોય, પરંતુ પેંસઠ ડિગ્રી સેન્ટિગ્રેડથી ઓછો હોય.

(બબબ) “પેટ્રોલિયમ વર્ગ સી” એટલે એવું પેટ્રોલિયમ કે જેનો પ્રજ્વલન-બિંદુ પેંસઠ ડિગ્રી સેન્ટિગ્રેડ અથવા તેથી વધુ હોય, પરંતુ ત્રાણું ડિગ્રી સેન્ટિગ્રેડથી ઓછો હોય.

૧૪.૧૨ પેટ્રોલિયમ અને પ્રાકૃતિક ગેસ નિયમો, ૧૯૫૯માં પણ પેટ્રોલિયમ ઉત્પાદનની વ્યાખ્યા આપવામાં આવી છે, જે નીચે મુજબ છે:

“પેટ્રોલિયમ ઉત્પાદન”નો અર્થ પેટ્રોલિયમ અથવા પ્રાકૃતિક ગેસમાંથી બનાવવામાં આવેલ કોઈપણ માલ થાય છે અને તેમાં શુદ્ધિકૃત કાચું તેલ, પ્રક્રિયાકૃત કાચું પેટ્રોલિયમ, કાચા પેટ્રોલિયમમાંથી મળતું અવશેષ, કેકિંગ સ્ટોક, અનકેક્ડ ઇંધણ તેલ, ઇંધણ તેલ, પ્રોસેસ કરાયેલ કાચા તેલનું અવશેષ, કેસિંગહેડ ગેસોલિન, પ્રાકૃતિક ગેસ ગેસોલિન, નેપ્થા, ડિસ્ટિલેટ, ગેસોલિન,

કેરોસીન, વેસ્ટ ઓઈલ, મિશ્રિત ગેસોલિન, સ્નેહન તેલ, એક અથવા વધુ પ્રવાહી ઉત્પાદનો સાથેના તેલના મિશ્રણો અથવા તેલ અથવા ગેસમાંથી ઉદ્ભવિત ઉત્પાદનોના મિશ્રણ દ્વારા મેળવાયુ હોય, અને તેલ કન્ડેન્સેટ ગેસ અથવા પેટ્રોલિયમ હાઈડ્રોકાર્બનોમાંથી ઉદ્ભવિત બે કે તેથી વધુ પ્રવાહી ઉત્પાદનો અથવા ઉપઉત્પાદનોના મિશ્રણો અથવા સંમિશ્રણો, ભલે અહીં તેમની ગણના કરવામાં આવી હોય કે ન હોય.”

૧૪.૧૩ એવું જણાય છે કે એમ.એસ. અને એચ.એસ.ડી. પેટ્રોલિયમના પ્રક્રિયાકરણ અને પરિશોધન પછી પ્રાપ્ત થાય છે. તેથી, એમ.એસ. અને એચ.એસ.ડી. પેટ્રોલિયમના ઉપજાત પદાર્થો છે, અને તેથી પેટ્રોરસાયણો છે, જે કાર્બનિક સંયોજન છે અને જેના માટે પેટ્રોલિયમ અંતિમ કાર્યો માલ છે.

૧૪.૧૪ વિકિપીડિયા, ધ ફ્રી એન્સાયક્લોપીડિયા ની વેબસાઈટ અનુસાર પેટ્રોકેમિકલની વ્યાખ્યા અને અર્થ પરથી, જે મુજબ “પેટ્રોકેમિકલ એ ફોસિલ ઇંધણમાંથી ઉત્પન્ન થતું કોઈપણ રસાયણ છે.” તેમાં મિથેન, પ્રોપેન, બ્યુટેન, ગેસોલિન, કેરોસીન, ડીઝલ ઇંધણ, વિમાનચાલન ઇંધણ, અથવા ફ્યુઅલ ઓઈલ જેવા ફોસિલ ઇંધણોનો સમાવેશ થાય છે, તેમજ કૃષિ સંબંધિત ઘણા રસાયણો જેમ કે કીટનાશકો, નીંદણનાશકો અને ખાતરો તથા અન્ય

વસ્તુઓ જેમ કે પ્લાસ્ટિક, અસ્ફાલ્ટ અને કૃત્રિમ રેસાઓનો પણ સમાવેશ થાય છે અને ઔદ્યોગિક રસાયણોની અત્યંત વિશાળ વિવિધતા પણ પેટ્રોકેમિકલ્સ છે.

૧૪.૧૫ તેથી, મારા વિચારપૂર્વકના મતે, મોટર સ્પિરિટ ડીઝલ, એવિએશન ઇંધણ વગેરે પેટ્રોકેમિકલ્સના અર્થક્ષેત્રમાં સમાવવામાં આવે છે. તેથી, “પેટ્રોકેમિકલ” શબ્દનો ગેરઅર્થઘટન કરવાનો અરજદારનો પ્રયાસ નોંધપોથી પરથી સમર્થિત થતો નથી.

૧૪.૧૫એ મને ગુજરાત નગર આયોજન અને શહેરી વિકાસ અધિનિયમ, ૧૯૭૬ ની જોગવાઈઓનો પણ વિચાર કરવો છે, જે ગુજરાત રાજ્યમાં વિકાસ યોજનાઓ અને નગર આયોજન યોજનાઓ બનાવવા તથા અમલમાં મૂકવા સંબંધિત કાયદો પ્રદાન કરે છે. કલમ ૯ વિકાસ યોજના અંગે જોગવાઈ કરે છે. કલમ ૧૨ પ્રારૂપ વિકાસ યોજનાની વિષયવસ્તુ અંગે જોગવાઈ કરે છે. કલમ ૧૩ પ્રારૂપ વિકાસ યોજનાના પ્રકાશન અંગે જોગવાઈ કરે છે. કલમ ૧૬ મંજૂરી માટે પ્રારૂપ વિકાસ યોજના રાજ્ય સરકારને રજૂ કરવા અંગે જોગવાઈ કરે છે. કલમ ૧૭ પ્રારૂપ વિકાસ યોજનાને મંજૂરી આપવા રાજ્ય સરકારની સત્તા અંગે જોગવાઈ કરે છે અને કલમ ૧૧૮ કેટલીક પરિસ્થિતિમાં નિયમો બનાવવાની સત્તા અંગે જોગવાઈ કરે છે અને તેના અનુસંધાને સરકારે ગુજરાત નગર આયોજન

અને શહેરી વિકાસ નિયમો, ૧૯૭૯ પણ પ્રણીત કર્યા છે. ગુજરાત નગર આયોજન અધિનિયમની જોગવાઈઓ અને નિયમોનો પણ વિચાર કરવો પડશે જ્યારે અમે બોમ્બે જમીન મહેસૂલ સંહિતા, ટેનન્સી અધિનિયમ તેમજ આ સંદર્ભમાં સત્તાધિકારીએ ઉલ્લેખિત વિવિધ પત્રવ્યવહારની જોગવાઈઓનો વિચાર કરીએ, ત્યારે .

૧૪.૧૬ નોંધનીય છે કે માર્ગ, પરિવહન અને મહામાર્ગ મંત્રાલયે એક જી.આર. બહાર પાડ્યો છે, જેને રિબન ડેવલપમેન્ટ નિયમો કહેવાય છે, અને ખાદ્ય અને નાગરિક પુરવઠા વિભાગ, પેટ્રોલિયમ વિભાગ તથા અન્ય વિભાગો દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલા પરિપત્રોની જોગવાઈઓ પેટ્રોલ પંપની સ્થિતી મુજબ અમલમાં આવે છે. સંબંધિત કાયદાઓ હેઠળની સંબંધિત સત્તાઓને લાગુ પડતા સંબંધિત કાયદાઓમાં નિર્ધારિત આવશ્યકતાઓની પરિતૃપ્તિની ચકાસણી કરવાની સત્તા આપવામાં આવી છે. સમયાંતરે બહાર પાડવામાં આવેલા અને સંબંધિત સમયે અમલમાં રહેલા ધોરણો તથા સ્પષ્ટીકરણોનું રાજ્ય સરકારના પ્રતિવાદી વિભાગ દ્વારા પાલન કરવામાં આવે છે.

૧૪.૧૬અ હવે અરજદારોએ રાજ્ય સરકાર તેમજ કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા જારી કરવામાં આવેલા વિવિધ પત્રવ્યવહારો સંબંધે પ્રાર્થનાઓ કરી છે અને અમુક

આધારોએ તેને પડકાર્યા છે. તેથી, મેં આ સંદર્ભમાં તે તમામ દસ્તાવેજોની વિચારણા કરી છે.

૧૪.૧૭

તા. ૧૭.૭.૧૯૮૦ ના જી.આર. અંગે.

૧૪.૧૭એ તા. ૧૭.૭.૧૯૮૦ ના પરિપત્ર તથા આઈ.આર.સી. માર્ગદર્શિકા સહિતના અન્ય પરિપત્રો અને માર્ગદર્શિકાઓ હેઠળ જે શરતો નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે, તે જ્યાં જ્યાં લાગુ પડે ત્યાં આઉટલેટ પેટ્રોલ/ડીઝલ પેટ્રોલ પંપના સ્થળને ધ્યાનમાં રાખીને, તેવા મામલાઓમાં પણ ધ્યાનમાં લેવામાં આવે છે. તા. ૧૭.૭.૧૯૮૦ ના પરિપત્ર મુજબ, રિબન ડેવલપમેન્ટ નિયમો સંબંધે આવક વિભાગ અથવા અન્ય કોઈ વિભાગ તરફથી જ્યારે જ્યારે અભિપ્રાય માંગવામાં આવે ત્યારે ત્યારે આર એન્ડ બી વિભાગે નકશા અને વિગતો ધરાવતા રેખાંકનોના આધારે રિબન ડેવલપમેન્ટ નિયમોનું પાલન થયું છે કે નહીં તથા અન્ય આવા મુદ્દાઓની તપાસ કરીને પોતાનો અભિપ્રાય આપવાનો હોય છે. આવક વિભાગ દ્વારા જારી કરાયેલ તા. ૧૭.૭.૧૯૮૦ ના પરિપત્રની જોગવાઈઓનું પાલન કરીને મુદ્દાઓ પર વિચારણા કરવાની રહે છે.]

૧૪.૧૭બી ઉક્ત પરિપત્રની કલમ ૨(૧) આર એન્ડ બી વિભાગ સાથે સંબંધિત છે અને તે મુજબ પ્રતિસાદીઓએ તમામ પ્રકારના માર્ગો અને બાય-પાસ અથવા વળાંકો, રાષ્ટ્રીય રાજમાર્ગો પર સ્થાપવા માંગવામાં આવેલા પેટ્રોલ પંપ સિવાય પેટ્રોલ પંપની સ્થાપનાના અંતર અંગે ચકાસણી કરવાની રહે છે. રજૂ કરાયેલા દસ્તાવેજોની તપાસ કર્યા બાદ, તા. ૧૭.૭.૧૯૮૦ના પરિપત્ર મુજબ નિર્ધારિત ધોરણો અનુસાર અભિપ્રાયો આપવામાં આવી રહ્યા છે.

૧૪.૧૭સી રાજ્યભરમાં અને સંબંધિત તમામ પર એક્સરખા રીતે નિર્ધારિત ધોરણો લાગુ પડે છે અને તેમના અમલમાં રહેલા સમયગાળા દરમિયાન તે ધોરણોના અમલમાં કોઈ ભેદભાવ નથી.

૧૪.૧૭ડી બોમ્બે જમીન મહેસૂલ સંહિતાની કલમ ૬૫ માં થયેલા સુધારાને ધ્યાનમાં લેતાં, જ્યારે કોઈ કૃષિ જમીનનો ઉપયોગ બિન-કૃષિ હેતુ માટે કરવો હોય, ત્યારે સંહિતા હેઠળ સક્ષમ સત્તાધિકારીની પરવાનગી લેવી આવશ્યક હતી. આવી બિન-કૃષિ પરવાનગી આપતી વખતે, સંબંધિત કલેક્ટરે વિવિધ મુદ્દાઓની તપાસ કરવાની હોય છે, જેમ કે – આવી પ્રસ્તાવિત બાંધકામ અને માર્ગના કેન્દ્રીય બિંદુ વચ્ચેનું અંતર કેટલું હોવું જોઈએ. બિન-કૃષિ ઉપયોગ માટે અરજી રજૂ કરતી વખતે, આવા અરજદારે રજૂ કરવું આવશ્યક છ સક્ષમ સત્તાધિકારી દ્વારા મંજૂર કરાયેલ યોજનાની એક નકલ. આ સંદર્ભમાં માર્ગ અને

પ્રસ્તાવિત બાંધકામ વચ્ચેનું અંતર જાળવવાનું આર એન્ડ બી વિભાગનું કર્તવ્ય છે. આ સંદર્ભમાં બિન-કૃષિ પરવાનગી મંજૂર કરવાની સત્તા સરકારે મહેસૂલ વિભાગના કલેક્ટરને સોંપી છે. તેના પ્રકાશમાં, સરકારે આ બાબતે આર એન્ડ બી વિભાગ સાથે પરામર્શ કરીને વિવિધ ઠરાવો અને પરિપત્રો બહાર પાડ્યા છે. તે મુજબ, પ્રતિવાદી સત્તાધિકારીઓ બિન-કૃષિ પરવાનગી મંજૂર કરતી વખતે ઉક્ત જોગવાઈઓનું પાલન કરે છે અને જે કોઈપણ વ્યક્તિ આવી જોગવાઈઓનો ભંગ કરે તેના વિરુદ્ધ જરૂરી કાર્યવાહી પણ કરે છે, તેમજ જ્યાં જ્યાં આવી જોગવાઈઓના ભંગની નોંધ સત્તાધિકારીઓના ધ્યાન પર આવે છે ત્યાં ત્યાં ખાનગી પ્રતિવાદીઓ વિરુદ્ધ પણ કાર્યવાહી કરવામાં આવે છે.

૧૪.૧૭ડી/૧ એવું જણાય છે કે તમામ તેલ કંપનીઓએ ભારત સરકારના માર્ગ, પરિવહન અને રાજમાર્ગ મંત્રાલય દ્વારા સૂચવાયેલા ધોરણો તથા આવક વિભાગના તા. ૧૭.૭.૧૯૮૦ના જી.આર. (રિબન ડેવલપમેન્ટ નિયમો), ખાદ્ય અને નાગરિક પુરવઠા વિભાગ, ગુજરાત સરકાર. સરકારે જિલ્લા કલેક્ટરનો આવશ્યક અભિપ્રાય પણ મેળવ્યો હતો અને તે પ્રાપ્ત થયા બાદ સરકારે પેટ્રોલિયમ નિયમો હેઠળ એન.ઓ.સી. જારી કરી છે અને તેથી પેટ્રોલિયમ અધિનિયમ અને પેટ્રોલિયમ નિયમો મુજબ આવશ્યક પરવાનો જારી કરવામાં આવ્યા છે.

૧૪.૧૭૬/૧

સુપરિન્ટેન્ડિંગ એન્જિનિયર દ્વારા ડાયરેક્ટર જનરલ

(રોડ ડેવલપમેન્ટ) અને એડિશનલ સેક્રેટરી તરફથી, રાષ્ટ્રીય રાજમાર્ગો અને કેન્દ્ર પ્રાયોજિત યોજનાઓ સાથે વ્યવહાર કરતા તમામ રાજ્ય સરકારો/કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોના મુખ્ય સચિવોને સંબોધિત તા. ૩૧.૮.૨૦૦૦નું પત્ર, રાષ્ટ્રીય રાજમાર્ગોની આસપાસ પેટ્રોલ/ડીઝલ/ગેસના ચીલ્ના વેચાણ કેન્દ્રો અને સર્વિસ સ્ટેશનોની સ્થાપના તેમજ ખાનગી મિલ્કતો સુધી પહોંચ માટે પ્રણાલીમાં સુધારાની જોગવાઈ કરે છે. ઉક્ત પત્રમાં નવા ચીલ્ના વેચાણ કેન્દ્રો (પેટ્રોલ/ડીઝલ/ગેસ) ની સ્થાપના તથા ખાનગી મિલ્કતો સુધી પહોંચ માટેની પ્રક્રિયા દર્શાવવામાં આવી છે. તેમાં વર્તમાન રાષ્ટ્રીય રાજમાર્ગો પર હાલના પેટ્રોલ/ડીઝલ/ગેસ પમ્પો/ખાનગી મિલ્કતો અંગેની પ્રક્રિયા પણ દર્શાવવામાં આવી છે. તેમાં નવા જાહેર કરાયેલા રાષ્ટ્રીય રાજમાર્ગો ઉપર આવેલા વર્તમાન રિટેઈલ આઉટલેટ્સ માટેની પ્રક્રિયા પણ નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે. ઉક્ત પત્ર સાથે રાષ્ટ્રીય રાજમાર્ગોની બાજુએ પેટ્રોલ/ડીઝલ રિટેઈલ આઉટલેટ અને સેવા સ્ટેશનોના સ્થાન અને ગોઠવણી માટેના નિર્ધારિત ધોરણો તેમજ અનુબંધો પણ જોડાયેલા છે. ઉક્ત અનુબંધમાં સ્થાન નિર્ધારણની સામાન્ય શરતો, ફ્લેજ જાળવી રાખવા બાબત, બફર પટ્ટી, દૃશ્યતા, પ્રવેશ અને નિર્ગમનની ગોઠવણી, પાણીની નિકાસ, કિયોસ્ક, લ્યુબ્રિટોરિયમ અને અન્ય ઇમારતો અંગે જોગવાઈ

કરવામાં આવી છે. રાષ્ટ્રીય રાજમાર્ગોની બાજુએ નવી રિટેઇલ ખાનગી મિલ્કતની સ્થાપના માટે મંજૂરી મેળવવા રજૂ કરવાના દસ્તાવેજો. રાષ્ટ્રીય રાજમાર્ગોની બાજુએ પહોંચની મંજૂરી આપતા રિટેઇલ આઉટલેટ્સ/ખાનગી મિલ્કત વગેરે માટે લાઇસન્સ દસ્તાવેજના નવીનીકરણ માટે રજૂ કરવાના દસ્તાવેજો.

૧૪.૧૭એફ એવું પ્રતિત થાય છે કે પેટ્રોલિયમ અને પ્રાકૃતિક વાયુ મંત્રાલય, નવી દિલ્હી (ભારત સંઘ) – પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૩, તે મંત્રાલયે “ઇન્ડિયન હાઇડ્રોકાર્બન વિઝન – ૨૦૦૫” માટે અરજ સાથે અનુબંધિત ૮.૩.૨૦૦૨ તારીખના અધિકૃતતા પત્ર દ્વારા અધિકૃતતા આપવામાં આવી હતી. ઉક્ત અધિકૃતતા માટેના માર્ગદર્શક સિદ્ધાંતોનો ઉલ્લેખ ઉક્ત અધિકૃતતા પત્રમાં જ કરવામાં આવ્યો છે. ખાનગી કંપનીઓને ઉક્ત માર્ગદર્શક સિદ્ધાંતો તથા ત્યારબાદ તેમાં કરવામાં આવેલા સુધારાઓ અનુસાર ઉપરોક્ત ઇંધણો બનાવવાની અધિકૃતતા આપવામાં આવી છે.

૧૪.૧૭એફ/૧ ભારત સરકારે પેટ્રોલિયમ અને પ્રાકૃતિક ગેસ મંત્રાલય મારફતે તારીખ ૮મી માર્ચ, ૨૦૦૨નો એક ઠરાવ પણ પ્રકાશિત કર્યો છે. આ રાજપત્રમાં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે ભારત સરકારે નવા પ્રવેશકોને વાહન પરિવહન ઇંધણો, એટલે કે મોટર સ્પિરિટ (એમએસ) અને હાઇ સ્પીડ ડીઝલ (એચએસડી),ના બજારીકરણ માટે અધિકૃતતા મંજૂર કરી છે. ઉક્ત

રાજપત્રમાં આ સંબંધે કેટલીક શરતો અને સ્પષ્ટીકરણ પણ આપવામાં આવ્યા છે.

૧૪.૧૭જી એવું જણાય છે કે શરતોનું મૂલવણું તા. ૮.૩.૨૦૦૨ના જી.આર. અને તા. ૨૭.૫.૨૦૦૨ના પત્રના આધારે કરવામાં આવ્યું છે. ઉક્ત જી.આર. હેઠળ ફરીથી આ બાબત નિર્દેશિત કરવામાં આવી હતી કે આર.ઓ.ના સ્થાન અંગે કોઈ પ્રતિબંધોની કલ્પના કરવામાં આવેલી નથી. નોંધપોથીમાંથી એવું જણાય છે કે તમામ તેલ કંપનીઓ, ખાસ કરીને પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૭ એ આર.ઓ. સ્થાપવા ઈચ્છતું હતું તે સ્થળોના સ્થાનો વિશેની તમામ માહિતી પૂરી પાડી છે.

૧૪.૧૭એચ તે ઉપરાંત એવું પણ પ્રગટ થાય છે કે ભાવ પ્રણાલીનું વિઘટન અને પાત્ર ખાનગી તેલ કંપનીઓને વિપણન હકોની મંજૂરીના પરિપ્રેક્ષ્યમાં, સ્થાન અને સ્થળની પસંદગી સંબંધે રાજ્ય સરકાર પાસેથી કોઈ મંજૂરી આવશ્યક નથી. નિર્ધારિત સ્થાનની પસંદગી સંપૂર્ણપણે ખાનગી તેલ કંપનીઓના અધિકારક્ષેત્રમાં આવે છે. અરજદાર આ દલીલ રજૂ કરવા માંગે છે કે અસ્તિત્વમાં રહેલા આઉટલેટની આસપાસ આર.ઓ. સ્થાપિત કરવું અતિક્રમણ સમાન છે અને તેથી આવો અભિપ્રાય તા. ૮.૩.૨૦૦૨ ના જી.આર. અથવા તા.

૨૭.૫.૨૦૦૨ ના પત્રમાં સ્વીકારેલો નથી, તેમજ તે પેટ્રોલિયમ સંબંધે સ્થાન નિશ્ચિત હોવું જોઈએ એવી કોઈ કલ્પના કરતું નથી.

૧૪.૧૭ આઈ એવું જણાય છે કે નેશનલ હાઈવે ઓથોરિટી, જે એક વૈધાનિક સત્તા છે અને જે હવે રચિત કરવામાં આવી છે, તેને પેટ્રોલ કંપની દ્વારા અનુસરવાનાં ધોરણો અંગે વિચારવાનું છે. એવું જણાય છે કે જણાવેલી સત્તાએ નવા રિટેલ આઉટલેટ્સને માત્ર તે પછી જ મંજૂરી આપવી કે કેમ તે માટે કાળજી લીધી છે. જ્યારે સંબંધિત ધોરણોનું પરીક્ષણ અને ચકાસણી કરીને ખાતરી થાય કે તેમનું પાલન કરવામાં આવ્યું છે. એવું જણાય છે કે ન તો ઈન્ડિયન રેડ કોંગ્રેસ (આઈ.આર.સી.) ની ભલામણો અને ન તો માર્ગ, પરિવહન અને રાજમાર્ગ મંત્રાલય દ્વારા ઘડાયેલા ધોરણો ૩૦૦ મીટર ની અંદર પેટ્રોલ પંપ સ્થાપવાના પ્રતિબંધનો ભંગ કરે છે. સત્તાધિકારીએ રાષ્ટ્રીય રાજમાર્ગને અડીને સેવા માર્ગ પૂરો પાડ્યો છે, તેથી ૩૦૦ મીટર ની પૂર્વશરત લાગુ પડતી નથી.

૧૪.૧૭જે એવું જણાય છે કે જ્યારે રાજમાર્ગની આસપાસ સેવા માર્ગોનું નિર્માણ કરવામાં આવે છે, ત્યારે તે માત્ર વાહનવ્યવહારના નિયંત્રણમાં જ નહીં, કારણ કે ધીમે ગતિએ ચાલતાં વાહનો અને પદયાત્રીઓ સામાન્ય રીતે સેવા માર્ગનો ઉપયોગ કરે છે, પરંતુ માર્ગ વપરાશકર્તાઓની સુવિધા માટે જરૂરિયાત અનુસાર વિવિધ સ્થળોએ પ્રદાન કરવામાં આવતી જાહેર સુવિધાઓ સુધી પહોંચ

ઉપલબ્ધ કરાવવામાં પણ મહત્વપૂર્ણ ભૂમિકા ભજવે છે અને આવી જાહેર સુવિધાઓમાં વિશ્રામગૃહો, ભોજનાલયો, પેટ્રોલ પંપ વગેરેનો સમાવેશ થઈ શકે છે.

૧૪.૧૭કે એવું જણાય છે કે તમામ પ્રતિવાદી તેલ કંપનીઓએ તમામ તત્ત્વસભર કાર્યવાહી પણ હાથ ધરી છે. જ્યાં સુધી સ્થળ પરની પ્રક્રિયાત્મક ઔપચારિકતાઓનો સંબંધ છે, જે ગ્રામ પંચાયત પાસેથી એન.ઓ.સી. પ્રાપ્ત થયા બાદની પ્રારંભિક પ્રવૃત્તિઓ છે. મારા વિચારપૂર્વકના મત મુજબ એવું જણાય છે કે કાર્યપાલક ઇજનેરે એન.ઓ.સી. જારી કરવા માટેના કેસની ભલામણ કરી છે. અરજદારનો આ આક્ષેપ કે તેલ કંપનીઓએ અધિનિયમ, નિયમો અને વિનિયમોની જોગવાઈઓ મુજબ વિવિધ ભૂલો કરી હતી, તે કેસના અભિલેખ પરથી સમર્થિત થતો નથી. ભારત સરકારના તા. ૮.૩.૨૦૦૨ ના જી.આર. અને તા. ૨૭.૫.૨૦૦૨ ના પત્રના પ્રકાશમાં, હાલના આર.ઓ.ની આસપાસના વિસ્તારમાં પેટ્રોલ પંપ સ્થાપિત કરવું અતિક્રમણ નથી એવું જણાય છે.

૧૪.૧૮ તારીખ ૧૦.૨.૨૦૦૩ના પરિપત્ર અંગે.

૧૪.૧૮એ ગુજરાત રાજ્યના મહેસૂલ વિભાગે તારીખ ૧૦.૨.૨૦૦૩નો પરિપત્ર બહાર પાડ્યો હતો, જે સ્વરૂપે સ્પષ્ટીકરણાત્મક છે અને પૂરક/વધારાની

જોગવાઈઓ નથી. ઉક્ત પરિપત્ર સંહિતાની કલમ ૬૫ની સાથે સુસંગત છે. રિટેલ સ્ટેશન ખાતે પેટ્રોલ/ડીઝલનું છૂટક વેચાણ સેવા ઉદ્યોગ છે અથવા જમીનનો ઉપયોગ સદ્ભાવનાપૂર્વકના ઔદ્યોગિક હેતુ માટે કરવો ગણાય છે. ઉક્ત પરિપત્ર કોઈપણ ભેદભાવ વિના સર્વને લાગુ પાડવામાં આવેલ છે અને અધિનિયમમાં જ ઉલ્લેખિત શરતને આધીન રહી, અરજદાર પણ તેનો લાભ લઈ શકે છે. તા. ૧૦.૨.૨૦૦૩ના પરિપત્ર મુજબ, જે કોઈ પેટ્રોલ પંપ શરૂ કરવા ઇચ્છે તેને વિવિધ નિયમો અને શરતોને આધીન રહી, તેવી એન.એ. પરવાનગી પાછલા પ્રભાવથી મંજૂર કરતી વખતે માન્ય ગણાતી એન.એ. પરવાનગી આપવામાં આવશે. ઉક્ત પરિપત્ર મુજબ, સત્તાધિકારીએ આ બાબતની તપાસ કરવાની રહે છે કે સંબંધિત હેતુ માટે લાગુ પડતા સંબંધિત કાયદાઓનું પાલન કરીને સક્ષમ સત્તાધિકારીઓ પાસેથી આવશ્યક પરવાનગીઓ અને મંજૂરીઓ પ્રાપ્ત કરવામાં આવી છે કે નહીં. પરિપત્ર તેના જ પ્રાવધાનો લાગુ પડતા દરેક અને દરેક વ્યક્તિ પર સમાન રીતે લાગુ પડે છે.

૧૪.૧૮બી ઉક્ત પરિપત્ર મુજબ કલ્પિત બિનખેતી તરીકે, બોમ્બે ભાડેતંત્ર અને કૃષિ જમીન અધિનિયમ, ૧૯૪૮ ની કલમ ૪૩ અને ૬૩ હેઠળ સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓ મુજબ પેટ્રોલ/ડીઝલ પંપો માટે મંજૂરી આપવામાં આવે છે. બોમ્બે ભાડેતંત્ર અધિનિયમની કલમ ૪૩(૧)(સી) અને ૬૩એએમાં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓ મુજબ, જ્યારે જમીનના ઉપયોગ માટે મંજૂરી આપવામાં

આવે છે ત્યારે જમીનના ખરીદદારે તે બાબતે જરૂરી નોટિસ આપી કલેક્ટરને જાણ કરવાની રહે છે. આવી જમીનની વેચાણ/ખરીદી. તે જ બાબત ટેનન્સી અધિનિયમની કલમ ૪૩(૧)(સી) હેઠળ આવશ્યક પ્રીમિયમ વસૂલ કર્યા બાદ પ્રાપ્ત થતા, સત્તાધિકારીઓ તેના માટે લાગુ પડતી કાનૂની જોગવાઈઓનું પાલન કરીને આવશ્યક પરવાનગી મંજૂર કરે છે. તેથી કાયદાની આમાંથી કોઈપણ જોગવાઈનો ભંગ થયો હોવાનો અથવા સરકારને પ્રીમિયમની હાનિ થઈ હોવાનો પ્રશ્ન ઉદ્ભવતો નથી. તેથી ઉક્ત પરિપત્ર આ અધિનિયમની જોગવાઈઓ સાથે પણ સુસંગત છે. ઉક્ત પરિપત્ર મુજબ કલેક્ટર, અનુમાનિત એન.એ. પરવાનગી વિસ્તારવાર મંજૂર કરતાં, સંબંધિત કાયદાઓ હેઠળ આવા વ્યક્તિઓએ આવશ્યક પરવાનગી/સંમતિ મેળવી છે કે કેમ તે તપાસવાનો છે. અનુમાનિત એન.એ. પરવાનગીની આવી જોગવાઈઓ શહેરી વિકાસ સત્તામંડળના વિસ્તારમાં તથા જે વિસ્તારમાં ટાઉન પ્લાનિંગ યોજના અસ્તિત્વમાં છે તે વિસ્તારમાં લાગુ પડતી નથી. આવી હદબંધી પાછળનું કારણ એ છે કે ઉક્ત બન્ને વિસ્તારો સંદર્ભે સંબંધિત સત્તાધિકારીઓને તેમની પોતાની નિયમો અને વિનિયમો અમલમાં મૂકતી વખતે વિસ્તારનું વર્ગીકરણ કરવું પડતું હોઈ શકે, જેથી તે સ્થાનિક સત્તાધિકારીઓની યોજનામાં કોઈ વિસંગતિ ટાળી શકાય. તે મુજબ કલેક્ટરે આવશ્યક વિવિધ કાયદાઓ હેઠળની પરવાનગીઓ મેળવવામાં આવી છે કે નહીં.

૧૪.૧૯ પરિપત્ર તારીખ ૨૫.૯.૨૦૦૩/૧૭.૧૦.૨૦૦૩.

૧૪.૧૯એ ભારત સરકાર, માર્ગ પરિવહન અને હાઇવેઝ મંત્રાલય (રાષ્ટ્રીય રાજમાર્ગ સંબંધિત) (આગળ “એમ.ઓ.આર.ટી.એચ.” તરીકે ઉલ્લેખિત) દ્વારા તારીખ ૨૫.૯.૨૦૦૩/૧૭.૧૦.૨૦૦૩નું એક પરિપત્ર બહાર પાડવામાં આવ્યું હતું, જે રાષ્ટ્રીય રાજમાર્ગોની આજુબાજુ ઇંધણ સ્ટેશનો, સેવા સ્ટેશનો અને વિશ્રામ વિસ્તારો માટે પ્રવેશ સંબંધિત ધોરણોને લગતું છે અને તેથી ઉક્ત પરિપત્ર રાજ્ય રાજમાર્ગોના મામલે લાગુ પડશે નહીં. તે સંદર્ભે, ગુજરાત રાજ્યએ ભૂતકાળમાં રિબન ડેવલપમેન્ટ નિયમો, ૧૯૮૦માં સમાયેલ જોગવાઈઓના પાલનરૂપે તમામ ઇંધણ સ્ટેશનો માટે કોઈ વાંધો નથી પ્રમાણપત્ર જારી કર્યું હતું. ભારત સરકાર, માર્ગ પરિવહન અને હાઇવેઝ મંત્રાલય દ્વારા જારી કરાયેલા આ પત્રોમાં નિર્ધારિત ધોરણો રાષ્ટ્રીય રાજમાર્ગોની સાથે આવેલા ઇંધણ સ્ટેશન, સેવા અને વિશ્રામ વિસ્તારોના મૂલ્યાંકન માટે છે અને તે રાજ્ય માર્ગો માટે નહીં પરંતુ રાષ્ટ્રીય રાજમાર્ગો માટે લાગુ પડે છે. ઉક્ત ધોરણો મોટા ભાગની સામાન્ય પરિસ્થિતિઓને આવરી લે છે. કોઈપણ જટિલ પરિસ્થિતિનો યોગ્ય ઉકેલ માટે ટ્રાફિક નિષ્ણાતો મારફતે નિવેડો કરવો જરૂરી રહેશે . પાનું ૭૮ પરનો પરિચ્છેદ ૬ જણાવે છે કે રાષ્ટ્રીય રાજમાર્ગોની બાજુમાં નવા ઇંધણ સ્ટેશનો, સેવા સ્ટેશનો અને વિશ્રામ વિસ્તારો માટે પ્રવેશની પરવાનગી મંજૂર કરવાની બાબતોનો નિકાલ ઉક્ત પરિપત્રના પરિશિષ્ટ-૧ માં નિર્ધારિત ધોરણો મુજબ કરવામાં આવશે.

ઉક્ત પરિપત્રનું પરિશિષ્ટ-૧ અને ઉક્ત પરિપત્રનો અનુગામી ભાગ માત્ર રાષ્ટ્રીય રાજમાર્ગો માટે છે, જે રાજ્યોના સચિવોને પરિભ્રમિત કરવામાં આવ્યો છે, કારણ કે સંબંધિત રાજ્ય સરકારો રાષ્ટ્રીય રાજમાર્ગોની જાળવણી માટે એજન્સી તરીકે કાર્યરત છે. તેથી, આવી પરિસ્થિતિમાં જ્યાં જ્યાં જરૂરિયાત ઊભી થાય ત્યાં રાજ્ય સરકાર ભારત સરકાર દ્વારા જારી કરાયેલ તા. ૨૫.૯.૨૦૦૩/૧૭.૧૦.૨૦૦૩ ના પરિપત્રનું અનુસરણ કરે છે.

૧૪.૨૦ ઉક્ત પત્રના પરિશિષ્ટો, એટલે કે ૨૫.૯.૨૦૦૩/૧૭.૧૦.૨૦૦૩, જેમાં રાષ્ટ્રીય મહામાર્ગો પર ઇંધણ સ્ટેશનોના સ્થાન, રૂપરેખા અને પ્રવેશ માટેના ધોરણો નક્કી કરવામાં આવ્યા છે. ઉક્ત કલમ ૪માં પરિચ્છેદ ૪.૩.૨માં “શહેરી વિસ્તારો” એટલે કે સમતલ અને ઢોળાવવાળા પ્રદેશ તેમજ ટેકરીવાળા અને પર્વતીય પ્રદેશનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે. માર્ગોની કોઈપણ શ્રેણી માટે ૩.૫ મીટરનો વાહનમાર્ગ અને તેમજ ૩.૫ મીટર કરતાં ઓછા વાહનમાર્ગ ધરાવતા માર્ગોના છેદબિંદુઓ, શહેરી વિસ્તારોમાં. એવું જણાય છે કે ઉક્ત પરિપત્રમાં એ જ મથાળું છે અને પેરા ૪.૩.૨ હેઠળ, જે “શહેરી વિસ્તારો” સાથે સંબંધિત છે, તેમાં ઉપકલમ ૧(૨) હેઠળ સ્પષ્ટપણે દર્શાવવામાં આવ્યું છે કે સમતળ અને ઊંચા-નીચા ભૂપ્રદેશમાં, ૩.૫ મીટર કરતાં ઓછા વાહનમાર્ગ ધરાવતા માર્ગોના છેદબિંદુ માટે, બે ઇંધણ સ્ટેશનો વચ્ચેનું અંતર ૧૦૦ મીટર હોવું જોઈએ. વધુમાં, માર્ગ પરિવહન અને

રાજમાર્ગ મંત્રાલયની માર્ગદર્શિકાઓ મુજબ, હાલના ઇંધણ સ્ટેશનથી ૨૦૦ મીટરની અંદર નવું ઇંધણ સ્ટેશન સ્થાપવાની મંજૂરી છે, શરત એ કે સામાન્ય સેવા માર્ગ બાંધવામાં આવે અને તેનું જતન કરવામાં આવે. હું અગાઉથી જ પેરા ૪.૪.૩ અને ૪.૪.૪ નો ઉલ્લેખ કરી ચૂક્યો છું, જે અરજિના પાનું ૮૩ પર છે, અને જે નીચે મુજબ વાંચાય છે:

“૪.૪.૩ જો કોઈ કારણસર બે અથવા વધુ ઇંધણ સ્ટેશનોને એકબીજાની નજીક સ્થિત કરવાના હોય, તો તેમને ૭.૦ પહોળાઈ ધરાવતા સેવા માર્ગ દ્વારા સામાન્ય પ્રવેશ મળી રહે તે માટે એક સમૂહમાં ગોઠવવામાં આવશે અને તેમને પ્રવેગન તથા મંદગતિ માર્ગિકાઓ દ્વારા રાજમાર્ગ સાથે જોડવામાં આવશે. આ વિચારણાઓના આધારે, નવા ઇંધણ સ્ટેશનો માટેની મંજૂરીનો વિચાર ત્યારે જ કરવામાં આવશે, જો તે અથવા તો વર્તમાન સ્ટેશનની નજીક હોય જેથી સંયુક્ત પ્રવેશ આપી શકાય અથવા નવું સ્ટેશન ૧૦૦૦ મીટરથી વધુ અંતરે સ્થિત હોય.

૪.૪.૪ હાલના ઇંધણ સ્ટેશનથી ૧૦૦૦ ની અંદરની દૂરીમાં સમતળ/રોલિંગ ભૂપ્રદેશમાં અને ૩૦૦ ની અંદરની દૂરીમાં ટેકરીવાળા/પર્વતીય ભૂપ્રદેશ તથા શહેરી વિસ્તરણ વિસ્તારમાં નવા ઇંધણ સ્ટેશનની સ્થાપના માટે, સામાન્ય સેવા માર્ગ, ગતિ ઘટાડવા અને

ગતિ વધારવા માટેના માર્ગખંડ, નિકાસ વ્યવસ્થા તથા ટ્રાફિક નિયંત્રણ સાધનોના નિર્માણ અને જાળવણી માટે નવા પ્રવેશકર્તા જવાબદાર રહેશે. ટેકરીવાળા/પર્વતીય ભૂપ્રદેશના કિસ્સામાં, સ્થળપરિસ્થિતિઓ મુજબ આવા તમામ સ્થળોએ સામાન્ય સેવા માર્ગો શક્ય ન પણ હોય અને તેથી સેવા માર્ગો દ્વારા સામાન્ય પ્રવેશ પૂર્વશરત ગણાશે નહીં.”

૧૪.૨૧ આઈ.આર.સી.ની ભલામણો પણ પેટ્રોલ પંપોના સમૂહીકરણને, એટલે કે કોઈ એકના ૩૦૦ મીટરની અંદર રિટેલ આઉટલેટ/પેટ્રોલ પંપના નિર્માણને, મંજૂરી આપે છે હાલના પેટ્રોલ પંપ અંગે કલમ ૪.૨ મુજબ, જે નીચે પુનઃઉત્પાદિત કરવામાં આવે છે.

“૪.૨ રાજમાર્ગની સાથોસાથ ઇંધણ ભરવાના સ્ટેશનોનું સમૂહીકરણ ટાળવું જોઈએ અને અનુક્રમિક ઇંધણ ભરવાના સ્ટેશનો પરિચ્છેદ ૪.૧ માં દર્શાવ્યા મુજબ પૂરતા અંતરે સ્થિત હોવા જોઈએ. જો કોઈ કારણસર બે અથવા વધુ ઇંધણ ભરવાના સ્ટેશનો નજીકની આસપાસમાં સ્થિત કરવામાં આવ્યા હોય, તો તેઓને એક સાથે સમૂહિત કરવા જોઈએ અને સામૂહિક પ્રવેશ માર્ગ દ્વારા સમાનાંતર સેવા માર્ગ ઉપલબ્ધ કરાવવો જોઈએ. સેવા માર્ગ પૂરતી પહોળાઈનો હોવો જોઈએ અને ઓછામાં ઓછો બે-લેન બાજુનો હોવો જોઈએ.”

૧૪.૨૧બી તા. ૮.૩.૨૦૦૩ના ઠરાવ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે વર્તમાન રિટેલ આઉટલેટ પર અતિક્રમણનો અર્થ એ થાય છે કે નવા પ્રવેશકો તેવા ડીલર મારફતે કાર્ય નહીં કરે જેણે સાથે માર્કેટિંગ કંપનીએ કરાર કર્યો હોય અથવા અન્ય કંપનીના વર્તમાન રિટેલ આઉટલેટમાંથી કાર્ય નહીં કરે.

૧૪.૨૧સી ૨.૩.૨૦૦૪ અંગેનો પત્ર.

૧૪.૨૧સી/૧ રાજ્ય સરકારે ઉપરોક્ત પત્ર જારી કર્યો છે, તેને ધ્યાનમાં રાખીને સરકારનું તા. ૨૭.૧૧.૨૦૦૨નું પત્ર તથા તા. ૮.૩.૨૦૦૨નું પત્ર સાથે રાખી, પેટ્રોલ પંપની સ્થાપના અને બાંધકામ સંબંધે કેટલીક નિશ્ચિત માર્ગદર્શિકાઓ નક્કી કરી.

૧૪.૨૨ પરિપત્ર તા. ૧૭.૧૨.૨૦૦૪.

૧૪.૨૨એ એવું જણાય છે કે પરિશિષ્ટ “એચ” પરનો પત્ર (અર્થાત્ ગુજરાત રાજ્ય દ્વારા મહેસાણા કલેક્ટરને પાનું ૧૨૮ પર સંબોધિત ૧૭.૧૨.૨૦૦૪નો પત્ર) તા. ૧૨.૫.૨૦૦૪ ના પરિપત્રનું સ્પષ્ટીકરણ છે. એવું

જાણાય છે કે વિવિધ તેલ કંપનીઓ તેમની ચિલ્લા વેચાણ કક્ષાઓના સ્થાન અંગેના આયોજન મુજબ આવી યાદીઓ અન્ન અને નાગરિક પુરવઠા વિભાગને આપતી રહી છે. એવું જાણાય છે કે ભારત સરકારનો એવો આશય ન હતો કે એવી કોઈ માર્ગદર્શિકાઓ નક્કી કરવામાં આવે, જે ખાનગી તેલ કંપનીઓને પણ તેમની ચિલ્લા વેચાણ કક્ષાઓનું સ્થાન પસંદ કરવાની સ્વતંત્રતાને મર્યાદિત કરે, અને હકીકતમાં વિવિધ તેલ કંપનીઓના હિતમાં જારી કરાયેલા અધિકૃતતા પત્રોમાંથી સ્પષ્ટ થાય તેમ, અધિકૃત ખાનગી કંપનીઓને તેમના વ્યાપારી વિવેક અનુસાર નવા આઉટલેટ્સ સ્થાપવા માટે સ્વતંત્રતા આપવાની પોતાની નીતિ જાહેર કરી છે.

૧૪.૨૩ મેં કેસના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓનો પણ વિચાર કર્યો છે અને નોંધપોથી પરથી એવું જાણાય છે કે અરજીએ જોડેલ પરિશિષ્ટ “જી” ખાતે રાજ્ય સરકારનો તા. ૧૨.૩.૨૦૦૪ નો પરિપત્ર, જે પૃષ્ઠ ૧૨૨ પર હતો, ભારતની કેન્દ્રીય સરકાર દ્વારા આપવામાં આવેલ અધિકૃતકરણની શરતો, એટલે કે તા. ૮.૩.૨૦૦૨ નો જી.આર., પરિશિષ્ટ “એફ” ખાતે, પૃષ્ઠ ૧૧૭ પર, સાથે અસંગત હતો અને તેથી રાજ્ય સરકારે કેટલાક પાસાઓનું સ્પષ્ટીકરણ કરતાં વધુ એક પરિપત્ર તા. ૧૭.૧૨.૨૦૦૪ ના રોજ બહાર પાડ્યો હતો, જે પૃષ્ઠ ૧૨૮ પર પરિશિષ્ટ “એચ” ખાતે છે.

૧૪.૨૩એ ૧૨.૩.૨૦૦૪ તારીખના પરિપત્ર અને ૧૭.૧૨.૨૦૦૪ તારીખના પત્ર પરથી એવું જણાય છે કે ઉપરોક્ત પરિપત્રો સત્તાધિકારી દ્વારા જારી કરવામાં આવ્યા છે, જેમાં તા. ૨૨.૧૧.૨૦૦૨ તથા પાનું ૧૧૭ પરનો ૮.૩.૨૦૦૨ તારીખનો ઠરાવ જારી કરવામાં આવેલ છે , જે પેટ્રોલિયમ અને પ્રાકૃતિક ગેસ વિભાગ ,ભારત સરકારને ધ્યાનમાં લેવામાં આવે છે.

૧૪.૨૩બી તે બાબતને ધ્યાનમાં લેતાં, ભારતીય સંઘ (કેન્દ્ર સરકાર) તેમજ રાજ્ય સરકારે રિફાઈનિંગ ક્ષેત્રમાં રોકાણને પ્રોત્સાહિત કરવાનો નિર્ણય લીધો છે. તેથી નવા પ્રવેશનારાઓને પોતાનું વિતરણ નેટવર્ક સ્થાપવા માટે સક્ષમ બનાવવાની વ્યવસ્થા ઊભી કરીને ખાનગી ક્ષેત્ર સહિતના નવા પ્રવેશનારાઓને ટ્રાન્સપોર્ટેશન ઇંધણ (વાહનવ્યવહારના બળતણ) ના માર્કેટિંગ માટે સત્તાધિકાર આપવાનું નક્કી કરવામાં આવ્યું હતું. તા. ૮.૩.૨૦૦૩ ના ઠરાવ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે અસ્તિત્વમાં રહેલા રિટેલ આઉટલેટ પર અતિક્રમણનો અર્થ એવો થાય છે કે નવા પ્રવેશકર્તાઓ તેવા ડીલર મારફતે વ્યવહાર ચલાવશે નહીં, જેમની સાથે માર્કેટિંગ કંપનીએ કરાર કર્યો હોય, અથવા બીજી કંપનીના અસ્તિત્વમાં રહેલા રિટેલ આઉટલેટમાંથી કાર્ય કરશે નહીં.

૧૪.૨૩સી તા. ૧૭.૧૨.૨૦૦૪ના પત્રમાં અત્યંત સ્પષ્ટ રીતે દર્શાવવામાં આવ્યું છે કે તા. ૧૨.૫.૨૦૦૪ અને ૮.૩.૨૦૦૨ના જી.આર. માં

જારી કરાયેલ સૂચનાઓનું પાલન કરવાનું છે. તા. ૧૨.૫.૨૦૦૪નો જી.આર. અને તા. ૧૭.૧૨.૨૦૦૪નો આદેશ તા. ૧૨.૩.૨૦૦૪ના પરિપત્ર પછીના છે. ઉપરોક્ત પત્રવ્યવહાર પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે જણાવેલ પત્રની સામગ્રી તા. ૧૨.૩.૨૦૦૪ના પરિપત્રમાં સમાવાયેલ જોગવાઈને પ્રતિકૂળ નથી અને અસંગત પણ નથી. પરિસ્થિતિની તાત્કાલિક આવશ્યકતા ધ્યાનમાં રાખી, નીતિના પ્રશ્નરૂપે, સમયાંતરે ધોરણો નિશ્ચિત કરવા પરિપત્રો જારી કરવામાં આવે છે અને તેની સંબંધિત વિભાગની જોગવાઈઓનું પાલન દ્વારા કરવામાં આવે છે. તા. ૧૨.૨.૨૦૦૪ ના પરિપત્રની કલમ ૨ મુજબ, ધંધો ચલાવવા માટે વેપારીએ પરવાનો મેળવવાનો રહે છે અને કંપની દ્વારા સંચાલિત તથા કંપનીની માલિકીના પમ્પ સિવાય કોઈને મુક્તિ અપાયેલ નથી.

૧૪.૨૩ડી એવું જણાય છે કે તમામ તેલ કંપનીઓએ, ખાસ કરીને પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૭ એ, ઇંધણના પરિવહનના બજારીકરણ માટેની અધિકૃતતા અમલમાં મૂકવા અંગે જોગવાઈ કરતી તા. ૮.૩.૨૦૦૨ની સરકારી ઠરાવની કલમનો કોઈપણ ભંગ કર્યો નથી. એવું જણાય છે કે અરજીએ સાથે પરિશિષ્ટ “એચ” તરીકે જોડાયેલો તા. ૧૭.૧૨.૨૦૦૪નો પત્ર, યદ્યપિ મહેસાણા જિલ્લાના કલેક્ટરને સંબોધિત છે, તે માત્ર તા. ૧૨.૩.૨૦૦૪ના પરિપત્રનો યોગ્ય અર્થઘટન કરે છે અને તે સૂચનાઓનો પત્ર છે તથા તેને કાયદાનો આવશ્યક બળ પણ પ્રાપ્ત છે. વધુમાં એવું નિરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું હતું કે ઉક્ત પત્રમાં અન્ન અને

નાગરિક પુરવઠા વિભાગે ભારત સરકારના તા. ૮.૩.૨૦૦૨ના સરકારી ઠરાવનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો છે અને તેની નકલ મહેસાણા જિલ્લાના કલેક્ટરને મોકલવામાં આવી છે. એવું જણાય છે કે તે ભારત સરકારના તા. ૮.૩.૨૦૦૨ના સરકારી ઠરાવના આધારે આપવામાં આવેલી સૂચના છે અને તેનાથી સ્પષ્ટ થાય છે કે ઉક્ત કાર્યવાહી કોઈપણ તેલ કંપનીને, ખાસ કરીને પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૭ ને, લાભ પહોંચાડવાના હેતુથી કરવામાં આવી નહોતી, જેમ કે અરજદાર દ્વારા આરોપ મૂકવામાં આવ્યો છે.

૧૪.૨૩૬ તે મુજબ, કંપનીએ સ્વયં સ્થાપિત કરેલા પેટ્રોલ પંપોને લાઈસન્સ મેળવવામાંથી મુક્તિ આપવામાં આવી છે, જ્યારે ડીલરો માટે લાઈસન્સ મેળવવું આવશ્યક છે. આવા ડીલરો દ્વારા ગુજરાત આવશ્યક વસ્તુ (લાઈસન્સિંગ, નિયંત્રણ અને જથ્થા જાહેરખબર આદેશ), ૧૯૮૧ ની જોગવાઈઓ મુજબ લાઈસન્સ મેળવવાનું રહે છે. તેની કલમ ૨(પ) માં “ડીલર” કોણ છે તે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યું છે. ડીલરો અને ઉત્પાદકોના લાઈસન્સ અંગેની જોગવાઈ કલમ ૩ માં સમાવાયેલ છે. જ્યારે જ્યારે જરૂરી પ્રમાણપત્રો અને મંજૂરીઓ વગેરે સાથે આવી કોઈ અરજી અન્ન, નાગરિક પુરવઠા અને ગ્રાહક બાબતો વિભાગના સત્તાધિકારીને પ્રાપ્ત થાય છે, ત્યારે આવા દસ્તાવેજોની ચકાસણી બાદ, લાઈસન્સ માટેની અરજી સાથે તેનો નોંધવહીનો અહેવાલ સક્ષમ સત્તાધિકારી સમક્ષ મૂકવામાં આવે છે. તેથી, અરજદારે જેવો વિવાદ કર્યો છે તે

મુજબ ઉપરોક્ત પત્ર અથવા અન્ન, નાગરિક પુરવઠા અને ગ્રાહક બાબતો વિભાગ દ્વારા જારી કરાયેલ પરિપત્ર ગેરકાયદેસર અથવા સત્તા વિના હોવાનું કહી શકાય નહીં.

૧૫. આઈ.આર.સી.ની ભલામણ સંબંધિત નિષ્કર્ષો.

૧૫.૧ આ સંદર્ભે નોંધવું પ્રાસંગિક છે કે ભારત સરકારના માર્ગ, પરિવહન અને રાજમાર્ગ મંત્રાલય () એ રાષ્ટ્રીય રાજમાર્ગોની બાજુમાં રિટેલ આઉટલેટ સ્થાપવા માટે અનુસરવાની માર્ગદર્શિકા અને ધોરણો દર્શાવ્યા છે. રાષ્ટ્રીય રાજમાર્ગોના સંબંધમાં જ્યાં સુધી વિચારણા થાય છે ત્યાં સુધી કોઈ ગૂંચવણ નથી કે આઈ.આર.સી.ના ધોરણો લાગુ પડતા નથી અને માત્ર એમ.ઓ.આર.ટી.એચ. દ્વારા તેના તા. ૨૫.૯.૨૦૦૩/૧૭.૧૦.૨૦૦૩ ના પત્ર મારફતે પ્રસારિત કરાયેલા ધોરણો જ લાગુ પડે છે. નોંધવું યોગ્ય છે કે રાષ્ટ્રીય રાજમાર્ગો પર, સેવા માર્ગની જોગવાઈ સાથે, પરિસ્થિતિ મુજબ, ૩૦૦ મીટર અને ૧૦૦૦ મીટરના અંતર અંદર રિટેલ આઉટલેટ સ્થાપવાની મંજૂરી આપવામાં આવે છે.

૧૫.૨ વર્તમાન મામલાને લગતા બાબતમાં, એવું જણાય છે કે જ્યારે મોર્થના તા. ૨૫.૯.૨૦૦૩ના પરિપત્રમાં પૂરતી સ્પષ્ટતા સાથે ઉલ્લેખિત છે કે હવે

અંતિમ સ્વરૂપ અપાયેલા મોર્થના ધોરણો આઈ.આર.સી.ના ધોરણોમાં નોંધપાત્ર ફેરફારરૂપ છે, ત્યારે ચુકાદામાં એવું પણ અભિપ્રેત થાય છે કે આઈ.આર.સી.ના ધોરણો અને મોર્થના ધોરણોનું પણ એક સાથે પાલન કરવા માટે કહેવામાં આવ્યું છે. એવું જણાય છે કે વિધાનમંડળે એવો વિચાર કર્યો નથી કે વિવિધ પરિપત્રો સાથે એમ.ઓ.આર.ટી.એચ.ના ધોરણો અને આઈ.આર.સી.ના ધોરણોનું એકસાથે પાલન કરવાનું છે; આ સંદર્ભમાં અરજદાર જે દલીલ કરે છે તેવી કોઈ પરિસ્થિતિનું તે અવલોકન કરતું નથી.

૧૫.૩ એવું પ્રતિત થાય છે કે આઈ.આર.સી.ના ધોરણો રાજ્યમાં લાગુ કરવામાં આવ્યા છે અને વધુમાં એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે રાજ્ય સરકાર તરફથી એવો કોઈ નિર્દેશ અથવા પરિપત્ર નથી, જે સમગ્ર આઈ.આર.સી.ને લાગુ કરે, તેમજ વિશેષ કરીને બે રિટેલ આઉટલેટો વચ્ચેનું ૩૦૦ મીટરનું અંતર પણ લાગુ કરવામાં આવ્યું નથી.

૧૫.૪ મારા સુવિચારિત મતે આઈ.આર.સી.ના ધોરણો ભલામણાત્મક સ્વરૂપના છે અને તેઓ કાનૂની ધોરણો નથી. અરજદારો એ દર્શાવવામાં નિષ્ફળ ગયા છે કે આઈ.આર.સી.ના ધોરણો કઈ રીતે કાનૂની છે.

૧૫.૫ એવું પ્રતિત થાય છે કે ૧૯૮૩ની આઈ.આર.સી. ધોરણો ૧૨ (અરજ સાથેનું અનુબંધ "એ") રાજ્ય સરકાર દ્વારા આંશિક રીતે

સ્વીકારવામાં આવ્યા છે. ઠરાવ માત્ર આઈ.આર.સી.ના ધોરણોનો જ ઉલ્લેખ કરે છે, જ્યાં સુધી તે રિટેલ આઉટલેટના લેઆઉટ અને આંતરિક બાંધકામ સાથે સંબંધિત હોય. અરજદારોએ જે રીતે દલીલ કરવાની કોશિશ કરી છે તે પ્રમાણે, ઉક્ત પરિપત્ર આંતર-રિટેલ આઉટલેટ વચ્ચેનું અંતર જાળવવા માટે કોઈ ધોરણો નિર્ધારિત કરતું નથી.

૧૬. નાગલપુર સ્થળ અંગે એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે ગ્રામ પંચાયત પાસેથી આવશ્યક એન.ઓ.સી. પ્રાપ્ત કરવામાં આવી છે અને ત્યારબાદ જ પ્રાથમિક કામ શરૂ કરવામાં આવ્યું છે. એવું જણાય છે કે સેવા માર્ગનું બાંધકામ ચાલી રહ્યું છે અને બાંધકામ માટે પેટ્રોલિયમ નિયમો, ૨૦૦૨ હેઠળ જિલ્લા મેજિસ્ટ્રેટ પાસેથી એન.ઓ.સી. આવશ્યક નથી. એવું જણાય છે કે ઇંધણવાળા મોટર વાહનો માટેના પંપ ઉપકરણના સંબંધમાં ટેન્ક અથવા ટેન્કોમાં પેટ્રોલિયમ સંગ્રહ કરવા માટેનું પરવાનો સી.સી.ઓ.ઈ. પાસેથી મેળવવાનું રહે છે. પેટ્રોલિયમ નિયમો, ૨૦૦૨ ના નિયમ ૧૨૪ હેઠળ ટેન્કનું બાંધકામ હાથ ધરવાનું રહે છે અને નિયમ ૧૩૦ હેઠળ સક્ષમ પ્રાધિકારી દ્વારા પરવાનો આપનાર પ્રાધિકારીને પ્રમાણપત્ર રજૂ કરવાનું રહે છે. આથી, સંગ્રહ માટે ટેન્કોનું બાંધકામ પ્રાથમિક તબક્કો છે અને ત્યારબાદ સલામતી અંગે નિરીક્ષણ તથા પરવાનો જારી કરવાની પ્રક્રિયા થવાની રહે છે.

૧૭. મેં નરેન્દ્ર કુમાર વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા ઉપરોક્ત ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદાનો વિચાર કર્યો છે અને એવું જણાય છે કે વર્તમાન અરજી બિન-વૈધાનિક માર્ગદર્શિકાઓ, અર્થાત્ આઈ.આર.સી. દ્વારા ભલામણ કરાયેલ માર્ગદર્શિકાઓ વગેરે, ના અમલીકરણ માટે છે, તેથી તે ચલણી નથી. અરજદારો એ દર્શાવવામાં નિષ્ફળ ગયા છે કે આવી માર્ગદર્શિકાઓ વિધાનમંડળના કોઈ અધિનિયમ હેઠળ ઘડવામાં આવી છે અથવા કે તે વૈધાનિક ધોરણો છે. જો વૈધાનિક ધોરણો ન હોય, તો ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળની અરજી, ખાસ કરીને તેના અમલીકરણ માટે મેન્ડેમસની રિટ માટેની અરજી, નરેન્દ્ર કુમારના કેસ ઉપરોક્ત માં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદાના દૃષ્ટિકોણે ચલણી નથી.

૧૮. એવું પ્રતીત થાય છે કે વિવિધ તેલ કંપનીઓએ, અરજદારે જેવો આક્ષેપ કર્યો છે તે મુજબ, આ સંદર્ભમાં હાલના આઉટલેટ્સ પર કોઈ ‘અતિક્રમણ’ કર્યું નથી અને ઉક્ત શબ્દ “અતિક્રમણ” નો કોઈપણ વેપાર ક્ષેત્રો સાથે સંબંધ નથી, કારણ કે રિટેલ આઉટલેટ્સ માટે કોઈ ક્ષેત્રવાર સીમાંકન કરવામાં આવેલું નથી અને રિટેલ આઉટલેટનું સ્થાન નિર્ભર રહેશે રિટેલ આઉટલેટ્સ સ્થાપવા અંગેના વ્યાપારી વિચાર અને વ્યવહાર્યતા અંગેનો નિર્ણય અધિકૃત ખાનગી કંપનીની વિવેકબુદ્ધિ પર નિર્ભર છે. તેથી, અરજદારો દ્વારા આગળ ધપાવવામાં આવેલ કથિત અતિક્રમણ બાબતનો વાંધો સંપૂર્ણપણે

આધારહીન અને કોઈપણ ગુણત્વ વિહોણો છે, તેથી તેમાં કોઈ સાર નથી અને આથી તે વાંધો નકારવામાં આવે છે.

૧૯. સંબંધિત માર્ગો પર વિવિધ ધોરણો અથવા માર્ગદર્શિકાઓની અધિકારક્ષેત્ર મુજબની લાગુપાત્રતા સ્પષ્ટ રીતે નિર્ધારિત કરવામાં આવી નથી. જેમ કે, એમ.ઓ.આર.ટી.એચ. માત્ર રાષ્ટ્રીય મહામાર્ગો માટે જ લાગુ પડે છે. પરંતુ રાષ્ટ્રીય મહામાર્ગોને લગતા મામલામાં, બે આર.ઓ. વચ્ચેનું અંતર વિવિધ પરિમાણો પર નિર્ભર હોય છે. માર્ગનો ભાગ શહેરી છે કે ગ્રામ્ય, વાહનમાર્ગનો પ્રકાર અવિભાજિત છે કે વિભાજિત, અથવા માર્ગ ડુંગરાળ વિસ્તારથી પસાર થાય છે કે નહીં વગેરે પર આધાર રાખીને, બે આર.ઓ. વચ્ચેનું અંતર નિર્ધારિત કરવામાં આવે છે. બે આર.ઓ. વચ્ચે ૧ કિ.મી. જેટલું કોઈ સર્વત્ર લાગુ પડે એવું એકસરખું અંતર નિર્ધારિત કરવામાં આવેલ નથી. વધુમાં, સર્વિસ રોડની જોગવાઈને આધીન રહીને, નિર્દિષ્ટ અંતરની અંદર પણ આર.ઓ. પૂરા પાડવાની ઉપચારાત્મક વ્યવસ્થા ઉપલબ્ધ છે.

૨૦. આઈ.આર.સી.ની ભલામણ કરાયેલ પ્રથા (વર્ષ ૧૯૮૨) પરથી એવું પ્રગટ થાય છે કે આર.ઓ.નું સમૂહીકરણ ટાળવું જોઈએ અને લઘુત્તમ અંતર ૩૦૦ મીટર હોવું જોઈએ. વધુમાં, આઈ.આર.સી.-૮૨ ના અનુચ્છેદ ૨, ૩ અને ૪.૧ માંથી શબ્દશઃ તે બાબત ઉજાગર કરવામાં આવી છે. ઉપરાંત, વર્ષ ૨૦૦૩

ના એમ.ઓ.આર.ટી.એચ.ના ધોરણોમાં સ્પષ્ટપણે ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે કે નિર્ધારિત અંતરમર્યાદાઓની અંદર જ્યાં જરૂરી હોય ત્યાં સમૂહીકરણ પૂરું પાડવું જોઈએ. એમ.ઓ.આર.ટી.એચ.નું પરિપત્ર વહીવટી સત્તા ધરાવે છે, કારણ કે તે ભારત સરકારના મંત્રાલય દ્વારા જારી કરવામાં આવ્યું છે અને સ્વાભાવિક રીતે આઈ.આર.સી.ના ધોરણો કરતાં તેને અગ્રમાન્ય સત્તા છે, કારણ કે આઈ.આર.સી.ના ધોરણો ભલામણો/માર્ગદર્શિકાઓના સ્વરૂપના છે અને ૧૯૮૨ ની ઘણાં જૂની પ્રકાશન સામગ્રી છે.

૨૧. લઘુત્તમ અંતર ૧ કિ.મી. વગેરે હોવું જોઈએ એવી નોંધ કરતાં, એ બાબત ધ્યાનમાં લેવામાં આવી નથી કે નિર્દિષ્ટ માપદંડો ગ્રામ્ય વિસ્તારના એવા રસ્તાના ભાગ માટે સંબંધિત છે, જેમાં વિભાજિત કેરેજવે જેવી નિશ્ચિત પ્રકારની માર્ગ વ્યવસ્થા હોય. એવું નથી કે ગ્રામ્ય તથા શહેરી વિસ્તાર હેઠળ આવતા માર્ગોની તમામ શ્રેણીઓ માટે ૧ કિ.મી.નું અંતર જાળવવું આવશ્યક છે, માર્ગ પહોળો છે કે વિભાજિત વાહનમાર્ગ ધરાવે છે કે નહીં, તે બાબત અસંગત છે. વધુમાં, જો આર.ઓ. નજીકમાં આવેલ અન્ય આર.ઓ.થી માર્ગની દિશામાં નિર્દિષ્ટ અંતરની અંદર આવે, તો તેના માટે એવો ઉપાય નિર્ધારિત છે કે સર્વિસ રોડના બાંધકામને આધિન રહી અને આવા સમૂહિત આર.ઓ. માટે સામાન્ય પ્રવેશ સાથે, નિર્દિષ્ટ અંતરાની અંદર નવું આર.ઓ. મંજૂર છે.

૨૨. સચિવ- એમ.ઓ.આર.ટી.એચ.ના પત્ર પરથી એવું પ્રગટ થાય છે કે એમ.ઓ.આર.ટી.એચ. પાસેથી અનાપત્તિ પ્રમાણપત્ર પ્રાપ્ત થયા પછી જ બાંધકામ હાથ ધરવું જોઈએ. વધુમાં, આદેશના અંતિમ પરિછેદમાં કરવામાં આવેલ નિરીક્ષણ એવું છે કે પેટ્રોલ પંપનું બાંધકામ શરૂ કરતાં પહેલાં પરવાનાધિકારીનું અનાપત્તિ પ્રમાણપત્ર અનિવાર્ય પૂર્વશરત છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, તેનો ઉપયોગ એવા રીતે દર્શાવવામાં આવ્યો છે કે માર્ગોના અધિકારક્ષેત્રને અવગણીને, જ્યાં તે લાગુ પડે કે ન પડે તે બાબતથી અસંબંધિત રીતે, તે બધા આર.ઓ. પર સર્વત્ર લાગુ પડે છે.

૨૩. મેં અરજદારની દલીલ, વિશેષ કરીને આ બાબતે રાજસ્થાન વડી અદાલતનો નિર્ણય, વિચાર્યો છે. મેં સર્વોચ્ચ અદાલતના જી.જે. ફર્નાન્ડેઝ વિ. મૈસૂર રાજ્ય ઉપરોક્ત તેમજ કુમારી રેજિના ઉપરોક્ત ના કેસમાં આપેલ ચુકાદો પણ વિચાર્યો છે. મારી દૃષ્ટિએ, રાજ્ય સરકારના સોગંદનામા અને વિવિધ તેલ કંપનીઓના સોગંદનામાઓમાંથી, જે દાખલ કરવામાં આવ્યા છે અને જેઓનો મેં ચુકાદામાં અગાઉથી ઉલ્લેખ કર્યો છે, તે જ બાબતને ધ્યાનમાં રાખતાં રાજસ્થાન વડી અદાલત દ્વારા અપાયેલ રાહત મંજૂર કરી શકાય તેમ નથી. જ્યારે આ અદાલતનો એવો મત છે કે રાજ્ય સરકારના સોગંદનામા અને વિવિધ તેલ કંપનીઓના સોગંદનામામાંથી કોઈપણ ઉલ્લંઘન અથવા નિયમનનો ભંગ તથા આ બાબત સંબંધિત માર્ગદર્શિકાઓનો ભંગ થતો નથી.

૨૪. રાજસ્થાન વેરિફ અદાલતે (હાઈકોર્ટે) વેરિફ અદાલતની ડીવિઝન બેન્ચ (ખંડપીઠ) ના ચુકાદાનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો હતો જેમાં એવા નિર્દેશો જારી કરવામાં આવ્યા છે કે પેટ્રોલ પંપની સ્થાપના અને સ્થાપન ભારત સરકારની તારીખ ૨૫.૯.૨૦૦૪ અને ૧૭.૧૦.૨૦૦૩ ની નીતિ અને ભારત સરકાર દ્વારા જારી કરાયેલી અન્ય કોઈ પણ નીતિના ઉલ્લંઘનમાં હોવું જોઈએ નહીં. તેણે પુનરોચ્ચાર કર્યો હતો કે લાયસન્સ આપતા સત્તાધિકારી દ્વારા ના-વાંધા પ્રમાણપત્ર (નો ઓબ્જેક્શન સર્ટિફિકેટ) એ પેટ્રોલ પંપનું બાંધકામ શરૂ કરવા માટે અનિવાર્ય શરત (સાઈન ક્વા નોન) છે. આમ, નિર્ધારિત કરવામાં આવેલો સિદ્ધાંત એ છે કે પેટ્રોલ પંપ સ્થાપતી વખતે, કેન્દ્ર સરકાર, રાજ્ય સરકાર અને સ્થાનિક સત્તાધિકારીઓ દ્વારા જારી કરાયેલ સરકારી નીતિ, નિયમો, વિનિયમો અને માર્ગદર્શિકાઓનું ચુસ્તપણે પાલન થવું જોઈએ અને પરવાનગી, લાયસન્સ, મંજૂરી વગેરે આપતા સત્તાધિકારીઓએ પણ આ તમામ નીતિઓ, માર્ગદર્શિકાઓ, નિયમો અને વિનિયમો વગેરેના ચુસ્ત પાલનમાં જ આવી પરવાનગી, મંજૂરી વગેરે આપવી જોઈએ.

૨૫. રાજસ્થાન વડી અદાલતના આદેશ પર વિચાર કરતી વખતે, હું માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના તે ચુકાદા પર પણ વિચાર કરી શકું છું જેમાં આ બાબતમાં કેટલાક સિદ્ધાંતો પણ નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યા છે. એવું પ્રતીત થાય

છે કે અરજદાર દ્વારા આધારિત વિવિધ પરિપત્રો અને માર્ગદર્શિકાઓ સરકાર દ્વારા જારી કરાયેલ વહીવટી માર્ગદર્શિકાઓના સ્વરૂપની છે. તેમને કોઈ કાનૂની બળ પ્રાપ્ત નથી. આ સુસ્થાપિત છે કે તેઓ કાયદેસર રીતે અમલમાં મૂકાવી શકાય તેવી નથી અને જો કોઈ ઉલ્લંઘન થયું હોય તો અરજદાર આ બાબતમાં પરમાદેશનો રિટ માંગવા હકદાર નથી. તે હેતુસર, હું જી.જે. ફર્નિડિઝ વિ. ધ સ્ટેટ ઓફ મેસૂર એન્ડ અધર્સના પ્રકરણમાં એ.આઈ.આર. ૧૯૬૭ એસ.સી. ૧૭૫૩ માં અહેવાલિત માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદા પર આધાર રાખવાની અનુમતિ માંગુ છું. હું કુમારી રેજિના વિ. સેન્ટ એલોયસિયસ હાયર એલિમેન્ટરી સ્કૂલ એન્ડ અનધરના પ્રકરણમાં એ.આઈ.આર. ૧૯૭૧ એસ.સી. ૧૯૨૦ માં અહેવાલિત માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના અન્ય એક ચુકાદા પર પણ આધાર રાખું છું, ખાસ કરીને ફરો ૧૩, ૧૪, જે નીચે મુજબ છે.

ખાનગી શાળાઓને માન્યતા અને સહાય માટે ભાગ ૨ ના નિયમોના અમલીકરણનો પ્રશ્ન સરકાર અને સંચાલન વચ્ચેનો વિષય છે, અને સંચાલનના કોઈ આદેશથી પીડિત એવા શિક્ષક જેવી તૃતીય પક્ષ વ્યક્તિ સંચાલન સામે નિયમોના કોઈ ભંગ અથવા પાલનના અભાવના આધાર પર નિયમોમાંથી કોઈ અમલપાત્ર હક ઉત્પન્ન કરી શકતી નથી. તેથી, જ્યારે નિયમ હેઠળની અપીલમાં વિભાગ વડાશિક્ષિકાને સહાયક શિક્ષકના પદે અપરોહિત કરતા સંચાલનના આદેશને રદ કરતો આદેશ કરે છે, ત્યારે

એવો આદેશ કાયદાની અદાલતમાં અમલપાત્ર નથી. (પરિષેદ ૧૩, ૧૪).

૨૬. ઉપરોક્ત માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના અવલોકનના પ્રકાશમાં અદાલતના ચુકાદા અનુસાર, અરજદારને આ બાબતમાં કોઈ રાહત મેળવવાનો હક નથી. ઉપરાંત, મેં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના જેસભાઈ મોતીભાઈ દેસાઈ વિ. રોશન કુમાર, હાજી બશીર અહમદ અને અન્ય (ઉપરોક્ત), નોર્દર્ન પ્લાસ્ટિક્સ લિ. વિ. હિંદુસ્તાન ફોટો ફિલ્મ્સ મેન્યુફેક્ચરિંગ કો. લિ. (ઉપરોક્ત), એલ. મણિકચંદ પ્રોપ્રાયટર (ઉપરોક્ત), એમ/એસ. આંધ્રા ઇન્ડસ્ટ્રીયલ વર્ક્સ (ઉપરોક્ત), કે.એમ. શાંભુગમ (ઉપરોક્ત), રમણા દયારામ શેટ્ટી (ઉપરોક્ત), સમર્થ ટ્રાન્સપોર્ટ કો. (ઉપરોક્ત) અને ગુજરાત રાજ્ય વિ. મંગલ ટ્રેડર્સ (ઉપરોક્ત) માં આપેલા ચુકાદાઓનો પણ વિચાર કર્યો છે.

૨૭. આ તમામ પત્રવ્યવહાર, આ તમામ ચુકાદાઓ તથા સત્તાધિકારી દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલા દસ્તાવેજોથી એવું પ્રગટ થાય છે કે તેલ કંપનીઓએ બોમ્બે જમીન મહેસૂલ સંહિતા, ટેનન્સી અધિનિયમ, વિવિધ અધિનિયમો, નિયમો અને વિનિયમોની આ બાબતમાં જોગવાઈઓનું ઉદ્વંધન કર્યું છે એવો અરજદાર દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલ આક્ષેપ નિરાધાર છે; તેથી અરજદાર દ્વારા પ્રાર્થના કરવામાં આવી છે તેવી દિશા જારી કરવાનો કોઈ પ્રશ્ન ઊભો થતો નથી.

૨૮. ઉપરોક્ત ચર્ચાને ધ્યાનમાં રાખીને અને મેં બોમ્બે જમીન મહેસૂલ સંહિતા, ભાડેતણખા અધિનિયમ, રિબન ડેવલપમેન્ટ નિયમો, બોમ્બે જમીન મહેસૂલ નિયમો ની જોગવાઈઓનો ઉલ્લેખ કર્યો હતો અને આ બધી જોગવાઈઓમાંથી, હું ભારત સંઘ તેમજ રાજ્ય સરકાર બન્નેને આ દિશાનિર્દેશ આપું છું કે ભવિષ્યમાં જ્યારે પણ તેલ કંપનીઓ પેટ્રોલ પંપના નિર્માણ માટે કોઈ અરજી કરે, ત્યારે તેઓ તપાસ કરશે અને આ નિષ્કર્ષ પર પહોંચશે કે બોમ્બે જમીન મહેસૂલ સંહિતા, ભાડેતણખા અધિનિયમ, બોમ્બે જમીન મહેસૂલ નિયમો ની જોગવાઈઓ, રિબન ડેવલપમેન્ટ નિયમો અને અન્ય સંબંધિત નિયમોનું પાલન કરવામાં આવ્યું છે. જો તેમનું પાલન કરવામાં આવ્યું હોય, તો સંબંધિત સત્તાધિકારી આ બાબતમાં પેટ્રોલ પંપ બાંધવા માટે જરૂરી પરવાનગી આપશે.

૨૮એ. સામાવાળાઓએ જણાવ્યું છે કે તેઓએ વિવિધ ગ્રાહકો જેઓ પેટ્રોલ અને ડીઝલનો ઉપયોગ કરી રહ્યા છે તેમને તેનો પુરવઠો પૂરો પાડવાનો હોય છે અને રાષ્ટ્રના માળખા તેમજ અર્થતંત્રમાં મોટો બદલાવ આવ્યો છે. તે બાબતને ધ્યાનમાં લેતાં, રાષ્ટ્રની આર્થિક નીતિઓમાં બદલાવના કારણે વિવિધ કાયદાઓની વિવિધ જોગવાઈઓમાં ધરમૂળથી ફેરફાર થયા છે કે જે હેઠળ કેન્દ્ર સરકાર તેમજ રાજ્ય સરકારને ઝડપી આર્થિક વિકાસ અને આર્થિક વૃદ્ધિ મેળવવા માટે તેની ઔદ્યોગિક નીતિઓ ઘડવામાં સુગમતા રહે તે માટે નિયંત્રણો

અને લાયસન્સિંગની જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી. દેશની આર્થિક નીતિઓમાં આવેલા મૂળભૂત પરિવર્તનને ધ્યાનમાં લેતાં, જ્યારે નીતિઓ ઘડવામાં લવચીકતા માટેના પૂરતા ઉપબંધો પોતે જ અધિનિયમોમાં અસ્તિત્વમાં હોય, ત્યારે કોઈ ધોરણો અથવા ભલામણોમાં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓને ફરજિયાત તરીકે અર્થઘટિત કરી શકાય નહીં. બોમ્બે લેન્ડ રેવન્યુ કોડ, બોમ્બે ટેનન્સી અધિનિયમ, રિબન ડેવલપમેન્ટ નિયમો તથા સમયાંતરે બહાર પાડવામાં આવતા અન્ય પત્રો અને પરિપત્રો સહિતની કાયદાની વિવિધ જોગવાઈઓનો એકમાત્ર હેતુ રાષ્ટ્રની આર્થિક નીતિને અનુરૂપ દેશનો વધુ ઝડપી આર્થિક અને ઔદ્યોગિક વિકાસ સાધવાનો છે. વર્તમાન ઉદાર વૈશ્વિક આર્થિક પરિસ્થિતિમાં આ બાબતોનું વિવેચન કરવું જોઈએ.

૨૯. ઉપરોક્ત હકીકતો અને કેસની પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં લેતાં, આ બાબતમાં વિવિધ દલીલો ઉઠાવીને અરજદાર દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી વર્તમાન અરજી સંપૂર્ણપણે ગેરસમજ પર આધારિત અને નિરાધાર છે અને ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ ખાસ કરીને આર્થિક વિકાસ અને આર્થિક વૃદ્ધિ હાંસલ કરવાનો મુખ્ય હેતુ હોવાનું જણાવવામાં આવ્યું છે તે સંદર્ભે રાજ્ય સરકાર તેમજ સંઘ સરકાર દ્વારા કરવામાં આવેલ કાર્યવાહી માં હસ્તક્ષેપ કરવાનો કોઈ કારણ આ અદાલતને જણાતો નથી. આર્થિક વિકાસ અને આર્થિક વૃદ્ધિ અંગે સરકારનો હેતુ રાજ્ય સરકારનો એવો નિર્ણય છે, જેને નીતિગત નિર્ણય

માનવામાં આવે છે અને ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદો ૨૨૬ અને ૨૨૭ હેઠળ આ બાબતમાં આ અદાલતનો અધિકારક્ષેત્ર અત્યંત મર્યાદિત છે.

૩૦. પ્રતિવાદીઓ, ખાસ કરીને તેલ કંપનીઓએ, દલીલ કરી છે કે અરજદારો પોતે પણ પેટ્રોલ પંપનો વ્યવસાય ચલાવે છે અને કરે છે, અને આ અરજિ દુર્ભાવનાપૂર્વક માત્ર તેલ કંપનીઓને તેમના પોતાના વિસ્તારમાં પેટ્રોલ પંપ સ્થાપિત, બાંધકામ અને શરૂ કરતાં અટકાવવા માટે દાખલ કરવામાં આવી છે. અરજદાર ભવિષ્યમાં ઊભી થઈ શકે તેવી સ્પર્ધાને અટકાવવાની ઈચ્છા રાખે છે અને તેથી આ અરજદારની કાર્યવાહી માત્ર દુર્ભાવનાપૂર્ણ જ નથી પરંતુ કાયદાની પ્રક્રિયાનો સ્પષ્ટ દુરુપયોગ પણ છે. પ્રતિવાદીઓએ લેખિત રજૂઆતોમાં કથનો કર્યા છે અને કેટલાક અધિકારીઓનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો છે. તેમ છતાં, આ બાબતમાં મેં વિચારેલી અન્ય રજૂઆતોના પરિપ્રેક્ષ્યમાં, પ્રતિવાદી તેલ કંપનીઓની આ દલીલ અંગે મેં ચર્ચા કરી નથી.

૩૧. પ્રતિવાદીઓએ તેમના સોગંદનામાઓમાં કરેલા ઉપરોક્ત નિવેદનો અને તેમાં ઉઠાવવામાં આવેલી દલીલોને ધ્યાનમાં લેતાં, અરજદારની એ વ્યથા કે સંબંધિત સત્તાવાળાએ કાયદાનું પાલન કર્યું નથી, તે કેસના તથ્યો પરથી સમર્થિત થતી નથી, એવું જણાય છે. તે જ દષ્ટિએ, નીચે મુજબના નિર્દેશો આપવામાં આવે તો તે ન્યાયના હિતમાં રહેશે.

(૧) મેં અરજદારના વિદ્વાન વકીલની રજૂઆતો પર વિચાર કર્યો છે, જેમણે આ બાબતે ખૂબ જ જોરદાર રજૂઆત કરી છે. તથાપિ, રાજ્ય દ્વારા દાખલ કરાયેલા જવાબને ધ્યાનમાં લેતા કેન્દ્ર સરકાર, સંઘ સરકાર તેમજ અધિનિયમ અને નિયમોની વિવિધ જોગવાઈઓ, જેઓ અંગે મેં અગાઉ ચર્ચા કરી છે, મારા મતાનુસાર અરજદાર દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલ રજૂઆતમાં મને કોઈ જ તત્ત્વ જણાતું નથી. નોંધનીય છે કે આ અદાલતમાં અરજી દાખલ થયા પછી પણ, આ અદાલતે માત્ર પ.પ.૨૦૦૫ના રોજ નોટિસ જારી કરી હતી અને અરજીની લંબિત સ્થિતિ દરમિયાન કોઈ વચગાળાની રાહત આપવામાં આવી નહોતી. હવે જ્યારે હું આ મામલાનો અંતિમ નિકાલ કરું છું, ત્યારે આ બાબતમાં અરજદારને કોઈ રાહત આપવાનો પ્રશ્ન જ ઊભો થતો નથી. તેમ છતાં, સમતુલા જળવાઈ રહે અને સંતુલન સ્થાપિત થાય તે હેતુથી, અરજીનો નિકાલ નીચે મુજબના નિર્દેશો સાથે કરવામાં આવે છે અને સત્તાધિકારીને તે નિર્દેશો આપવામાં આવે છે; તેથી ન્યાયના હિતો સિદ્ધ થશે.

(૨) આ અદાલત પ્રતિવાદી સરકાર એટલે કે ગુજરાત રાજ્ય તથા તેમના માર્ગ અને મકાન વિભાગ, આવક વિભાગ અને અન્ય વિભાગોમાં કાર્યરત અધિકારીઓને બોમ્બે ભૂમિ આવક સંહિતા, ટેનન્સી અધિનિયમ તેમજ ગુજરાત ટાઉન પ્લાનિંગ અર્બન ડેવલપમેન્ટ અધિનિયમની સુધારેલી જોગવાઈઓનો

અમલ કરાવવા માટે નિર્દેશ આપે છે અને આ બાબતમાં નિયમો, જ્યાં સુધી પેટ્રોલ પંપની સ્થાપના અને પ્રારંભનો પ્રશ્ન છે.

(૩) ભારત સંઘ તથા ગુજરાત રાજ્ય, બંને, અધિનિયમ અને નિયમોમાં થયેલ સુધારાના પ્રકાશમાં તેમજ આ અદાલતે ચુકાદામાં હાઈવે તથા અન્ય સ્થળોએ પેટ્રોલ પંપના રિટેલ આઉટલેટોના બાંધકામ અને સ્થાપનાને સંબંધિત જે ચર્ચાઓ કરી છે, તેને ધ્યાનમાં રાખીને, તા. ૨૫.૯.૨૦૦૩/૧૭.૧૦.૨૦૦૩ના પત્રોમાં નિર્ધારિત ધોરણોને ધ્યાનમાં રાખશે.

(૪) ઉપરોક્ત ચર્ચાને ધ્યાનમાં લેતાં, આ અદાલત ગુજરાત રાજ્યને નિર્દેશ આપે છે કે વિવિધ પ્રતિવાદી તેલ કંપનીઓને, ખાસ કરીને રિટેલ આઉટલેટોના બાંધકામ અને સ્થાપના માટે પરવાનગી આપતી વખતે, તેમને આ અદાલતે ચર્ચા મુજબ આ બાબતમાં સુધારેલ અધિનિયમ અને નિયમોની જોગવાઈઓનું પાલન કરવું પડશે.

(૫) ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય સત્તાધિકારીઓ જ્યારે પેટ્રોલ પંપ માટે અનુમતિ આપતી વખતે ભારત સંઘ દ્વારા તા. ૮.૩.૨૦૦૨ના રોજ બહાર પાડવામાં આવેલ ઠરાવ તેમજ રાજ્ય સરકાર દ્વારા તા. ૧૨.૩.૨૦૦૪ના રોજ નિર્ધારિત કરવામાં આવેલ ધોરણો તેમજ તા. ૧૭.૧૨.૨૦૦૪ના સંદેશાવ્યવહારનો પણ,

બોમ્બે જમીન મહેસૂલ સંહિતા, બોમ્બે ભાડેતણું અધિનિયમ અને નિયમો તથા મેં આ ચુકાદામાં કરેલ અન્ય ચર્ચાઓની સુધારેલ જોગવાઈઓના પ્રકાશમાં, વિચાર કરી શકે છે.

૩૨. ઉપરોક્ત અવલોકનો અને દિશાનિર્દેશોના પ્રકાશમાં, તે અનુસાર અરજીનો નિકાલ કરવામાં આવે છે. ખર્ચ અંગે કોઈ આદેશ કર્યા વિના, ઉપરોક્ત હદ સુધી નિયમનો વિમોચન કરવામાં આવે છે.

એસ.સી.એ. ક્રમાંક ૮૧૧૭ / ૨૦૦૫ અને ૮૧૧૮ / ૨૦૦૫ માં આદેશ.

૩૩. જોકે ત્રણેય મામલાઓની એકસાથે સુનાવણી કરવામાં આવી છે, છતાં મુખ્ય ચુકાદા સંબંધે મેં સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલિકેશન નં. ૮૧૧૬ ઓફ ૨૦૦૫ના તથ્યો પર વિચાર કર્યો છે અને વિગતવાર કારણો દર્શાવી ઉક્ત મામલો નિપજાવ્યો છે. અન્ય બે મામલાઓ એટલે કે સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલિકેશન નં. ૮૧૧૭ અને ૮૧૧૮ ઓફ ૨૦૦૫ પણ સમાન છે અને એ જ પડકાર ઉઠાવતો. મુખ્ય ચુકાદામાં દર્શાવાયેલ કારણો અને નિષ્કર્ષને ધ્યાનમાં લેતાં, આ બંને અરજીઓ એટલે કે સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલિકેશન નં. ૮૧૧૭ ઓફ ૨૦૦૫ અને ૮૧૧૮ ઓફ ૨૦૦૫ પણ તે મુજબ જ નિકાલ કરવામાં આવે છે. બંને

અરજીઓમાં ઉપરોક્ત હદ સુધી નિયમ રદ કરવામાં આવે છે અને ખર્ચ બાબતે કોઈ આદેશ કરવામાં આવતો નથી.

(ન્યાયમૂર્તિ શ્રી કે.એમ. મહેતા)

*The translation of this judgment has been provided by
M/s Hyperlink E-Solutions Pvt. Ltd.*

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.